

DE LICHTE VOORDE

PERIODIEK VAN DE
VERENIGING VOOR OUDHEIDKUNDE TE LICHTENVOORDE



November 2022, nr 80
ISSN: 0927-6688

Bij de afbeelding op de voorkant
Vogelschieten in vroeger jaren

Colofon

De Lichte voorde is een halfjaarlijkse uitgave van de Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde. De vereniging stelt zich ten doel het onderzoek naar de geschiedenis van de voormalige gemeente Lichtenvoorde in de breedste zin van het woord te stimuleren en te bevorderen.

Redactie: Frits van Lochem, Nic Adema en Martin Huinink
Tekstcorrectie: Nic Adema en Gerrit Bosman
Druk: McWinDo's print- en copyservice, Lichtenvoorde

Adres redactie: info@oudheidkundelichtenvoorde.nl
Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de auteur.

Inhoud

Voorwoord, door Frits van Lochem	3
Huishoudelijke mededeling over de digitale nieuwsbrief	3
Daar komen de schutters, door Benno van Lochem.....	3
Van onze beeldbank, het Steenkamphuisken.	27
Papegaaischieten in 1642, door Martin Huinink	28
De dag na de Lichtenvoordse kermis. Jenevervaatjes, peilstokjes en belastingheffing in 1787, door Michel Hoenderboom.....	29
Burgerwachten in de 17e en 18e eeuw in Lichtenvoorde, door Martin Huinink	35
Het bombardement op Lieveelde, door Frans Penterman	37
Het Platenhuis, door Willem Spann	41
Lichtenvoorde in de jaren na 1572, door Martin Huinink, m.m.v. Michel Hoenderboom	45
1897 – 2022 125 jaar fa. Zeiler , door Josephine Adema.....	49
Het Rampjaar en het pachtboek van Harreveld, door Martin Huinink	51
Een vloekverbod voor raadsleden, door Martin Huinink	58
Gevraagd, foto's voor ons fotoarchief.....	60

Voorwoord

Door Frits van Lochem

Hierbij ligt vóór u onze najaars-periodiek nr. 80. Na ons fraaie jubileumboek eind vorig jaar ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van onze vereniging en afgelopen zomer het gezamenlijk uitgegeven boek *Wederopbouw in Oost Gelre* nu weer een traditionele periodiek, wel voorzien van ons nieuwe logo.

Deze periodiek heeft weer een grote variatie aan interessante artikelen, te beginnen met het eerste deel van het artikel 'Daar komen de Schutters' van Benno van Lochem over het ontstaan van schutterijen in het grijze verleden en de Lichtenvoordse schutterij t/m 1945. Het tweede deel zal in de voorjaarsperiodiek 2023 komen en dat loopt van 1946 tot heden.

Dan een stukje over een markant huis, het 'Steenkamphuisken' of Allemansverdriet.

Martin Huinink brengt vervolgens een artikel over het papegaaischieten in 1642.

Blijven we even in de sfeer van de kermis, doch een dag erna en van de andere kant: jenevervaatjes, peilstokken en belastingheffing in 1787. Dit artikel is geschreven door Michel Hoenderboom.

Martin Huinink brengt een artikel over Burgerwachten in de 17^e en 18^e eeuw in Lichtenvoorde.

Frans Penterman beschrijft het bombardement op Lievelede van 18 oktober 1944.

Vervolgens is er een artikelje over 'Het Platenhuis' door Willem Spann.

Over Lichtenvoorde in de jaren na 1572 heeft Martin Huinink met medewerking van Michel Hoenderboom een artikel geschreven. 1572 wordt als een bijzonder jaar gezien in de vaderlandse geschiedenis.

Nu, 450 jaar later, verschijnen nogal wat publicaties in kranten en tijdschriften over het roemruchte jaar.

De bekende fa. Zeiler bestaat 125 jaar. Josephine Adema schrijft hierover een artikel.

Martin Huinink schrijft over het Rampjaar 1672 en het pachtboek van Harreveld

Het laatste artikel is ook van Martin Huinink en heeft als titel 'Het vloekverbod voor raadsleden'.

Allen die meegewerkt hebben, hartelijk dank voor het vele werk voor deze mooie periodiek !

Wij wensen u veel leesplezier !

Frits van Lochem, voorzitter

P.S.

Graag ontvangen wij foto's voor ons fotoarchief, zo mogelijk graag met beschrijving, wanneer en waar gemaakt en welke personen staan erop. Hierover meer op pagina 60.

Lezers die denken zelf een interessant artikel voor onze periodiek te hebben, laat het ons weten. We zullen het graag qua inhoud bekijken of het geschikt is voor plaatsing in onze periodiek.

Huishoudelijke mededeling over de digitale nieuwsbrief

Sinds enige tijd geven wij een digitale nieuwsbrief uit. Aan leden wordt die nieuwsbrief automatisch toegestuurd. Ook niet-leden kunnen zich daarvoor aanmelden. In elke nieuwsbrief is daarvoor een link opgenomen. Leden en niet-leden kunnen zich echter ook altijd afmelden. Ook daarvoor is in elke nieuwsbrief een link opgenomen. Dus het is niet zeker dat alle leden de nieuwsbrief ontvangen. Belangrijke berichten, zoals de uitnodiging voor de jaarvergadering, worden daarom niet in de nieuwsbrief opgenomen. Dat soort berichten worden verstuurd per gewone e-mail aan leden met een bij ons bekend-mailadres en per post aan de leden zonder e-mailadres.

Daar komen de Schutters

Door Benno van Lochem

Kermis, bloemencorso en schutterij zijn nauw met elkaar verweven in de cultuur en tradities van Lichtenvoorde. Nu is over het bloemencorso al genoeg geschreven - zie de uitgave, getiteld 'Een B(l)oeiend spektakel'¹ - terwijl er over onze schutterij eigenlijk maar weinig op schrift is gezet. De heer H. Kruij schreef in periodiek nr. 8 ooit eens een klein artikel over de schutterij en ook in het al genoemde boek kwam de schutterij maar mondjesmaat voor. Een compleet verhaal wordt echter wel gemist. De gedachte om de geschiedenis van de schutterij op te schrijven kwam bij mij op o.a. door een artikel in de Elna van 22 augustus 1938. Via Marcel Mellink kreeg ik de eerste jaargang van de Elna in handen. Hij had deze gevonden op zolder van zijn ouderlijk huis.



Fragment uit de Elna van 22 augustus 1938

op zondag plaatsvond, waardoor de zondag ontheiligd werd. 'Kettens' werden de schutters wel genoemd. Langzaam maar zeker kwam het goed tussen de kerk en de schutterij. Nog steeds heeft de schutterij een functie binnen de kerk, al wordt de rol per dorp anders in gevuld.

Voor 1929 was vogelschieten het belangrijkste onderdeel van de kermis in Lichtenvoorde. Echter naarmate de optocht om de vogel weg te brengen, steeds groter werd, kwam het corso meer en meer in de belangstelling te staan. Het werd tijd voor een andere aanpak. De schutterij ging in de jaren '30 op eigen benen verder tot in 1940 de Duitse bezetting begon. Tijdens de Duitse bezetting moest de schutterij haar werkzaamheden helemaal staken.

De informatie over de gehele geschiedenis van de Lichtenvoordse schutterij is opgedeeld in twee gedeelten, de tijd tot 1940 en de tijd na 1945. In deze periodiek de tijd tot 1940, de tijd na 1945 wordt behandeld in het volgende periodiek.

Hier en daar zult u enkele passages uit het boek 'Een B(l)oeiend spektakel' terugvinden. De informatie over de schutterij is nu echter veel uitgebreider, aangezien het genoemde boek daar niet op toegespitst was. U krijgt een algemeen verhaal te lezen over de structuur en het doel van de verschillende verenigingen. De rest van het verhaal is samengesteld uit het artikel 'Kermishistorie in woord en beeld' uit de Elna dat in 1974 werd gepubliceerd en was samengesteld door Jacob Bakker. Tevens zijn deze verhalen aangevuld met gegevens uit de notulen van de schutterij die in De Geldersche Bode te vinden waren. Speciale dank gaat uit naar Peter Elferink die mij als vraagbaak bij stond en van wie ik de koningsboeken van St. Switbertus mocht inzien. Rest mij u nog veel kijk- en leesplezier toe te wensen.

Ooit moesten de burgers zichzelf beschermen tegen rondtrekkende bendes en dergelijk gespuis. Ze moesten zelf zorgen voor een wapen. Ze zullen zich ook geëffend hebben in het gebruik van hun wapen. En één keer per jaar op een zondag, op de wijdingsdag of een andere feestdag van de kerk, hielden zij dan een kermis ('kerkmis') en gebruikten zij hun wapens om te schieten op 'de papegaai', het papegaai- of vogelschieten. Dit werd door de protestantse overheid niet altijd met applaus ontvangen. De kermis was een roomse traditie, die

¹ Een B(l)oeiend spektakel door Benno van Lochem, Walter te Brake en John Domhof

De Dikke van Dale geeft twee omschrijvingen van het woord 'schutterij'. De eerste omschrijving is die van een plaatselijk korps, dat in tijd van oorlog meestreed en dat ook belast was met de wacht en ordehandhaving. Een korps zoals wij dat kennen van het schilderij 'De Nachtwacht'. Een schutterij, schuttersgilde of burgerwacht dateert oorspronkelijk uit de middeleeuwen en had de taak om stad of dorp te beschermen tegen plunderende bendes en om de orde te handhaven bij oproer of brand. Ook werd de schutterij ingezet bij aanvallen van vreemde legerscharen. De leden waren meestal gegroepeerd naar het wapen dat ze gebruikten, bijvoorbeeld de handboog-, de voetboog- of de geweschutters, en naar de wijk waarin ze woonden.

Tussen 1815 en 1901 gingen deze taken over naar de Nationale Militie, bestaande uit mannelijke ingezetenen van een dorp of stad, vrijwillig of dienstplichtig tussen de 25 en 35 jaar.² Deze militie kreeg als opvolger de vrijwillige Landstorm (weerbare mannen die in tijd van nood onder de wapens konden worden geroepen).

In de tweede omschrijving noemt Van Dale de 'schutterij' een schietvereniging die haar militaire taak had verloren en die zich beperkt tot ceremoniële taken als begeleiden van processies en vogel- of papegaaischieten. Tot deze laatste uitleg zal ik mij vooral beperken maar met af en toe een verwijzing naar de bovenste uitleg.

De alleroudste gegevens die duiden op het bestaan van een schutterij in Lichtenvoorde zijn van rond 1600 wanneer bij het kerkwijdingsfeest ('kerkmis' later 'kermis') het zogenaamde duif- of papegaaischieten zijn intrede doet. Oorspronkelijk was dit een oefening tot vergroting van de schietvaardigheid van het schuttersgilde, maar het werd later meer algemeen beoefend.

In 1616 probeert graaf Joost van Limburg-Styrum ook hier in Lichtenvoorde de reformatie door te voeren, maar onder invloed van de bisschop van Münster en de pastoor van Groenlo, waar Lichtenvoorde kerkelijk onder viel, kwam het protestantisme niet echt van de grond. En daarmee bleven ook de gebruiken en vieringen onveranderd.

Pas na de verovering in 1627 van Groenlo door Frederik Hendrik komt hier verandering in.

² Zie ook periodiek 78 blz. 15 Lichtenvoorde in het aardrijkskundige woordenboek der Nederlanden door Martin Huinink



Een prent uit 1731 die het vogelschieten laat zien. Collectie Alamy stock photo

Katholieken moeten naar Vreden of Bocholt om de verkondiging van het katholieke geloof te horen. Vanaf die tijd wordt het roomse geloof voor onze omgeving gepredikt in geheime onderkomens. In 1660 klaagt ds. Wilhelm Rochlingius echter dat in de buurtschappen Zieuwent en Lievelede, waar praktisch alle bewoners nog 'paaps' waren, het papegaaischieten nog jaarlijks op kermissen een gebruik is. Dat is anders in Lichtenvoorde, waar dit gebruik niet meer voorkwam, aangezien alle hoge ambten werden bekleed door protestanten. De controle was daar dus strikter. Met enige zekerheid kunnen we wel vaststellen dat onze tegenwoordige schutterij voortkomt uit de burgerbewapening, waarbij burgers zich te weer stellen tegenover indringende huurtroepen, landlopers en dieven.

Lichtenvoorde was verdeeld in zes zogenaamde rotten (wijken), met elk een rotmeester aan het hoofd. In geval van een vacature werd door de richter en de vijf overgebleven rotmeesters een bekwaam persoon uit de burgerij gekozen en aangesteld tot rotmeester. Ook waren de rotmeesters verantwoordelijk voor het onderhoud aan brandblusgereedschap, wegen en bruggen en de school.

Er werden bewonerslijsten bijgehouden wie in welk rot woonde en wie er bewapend was³. Zo is bekend dat het rot van rotmeester Herman Holkenborg 21 hoofdbewoners omvatte. Het betrof hier de omgeving van de Aaltenseweg. Eén van die bewoners was veldwachter Hermanus van Lochem. Hij was vijf voet en vijf duim groot en in bezit van een geweer. Een voet was ongeveer dertig centimeter en een duim was 27 millimeter. Ook zijn broer Frederick, die timmerman was, stond op de lijst. Zijn lichaamslengte bedroeg vijf voet en vier duim. Hij was in bezit van een piek, een soort lans.

De buurtschappen Lieveelde, Vragender en Zieuwent waren niet verdeeld in rotten. Daar werden om de drie jaar 'gildemannen' aangesteld. Ook de inwoners van de buurtschappen beschikten over wapens en er werd regelmatig geïnventariseerd over welke wapens de inwoners beschikten. In 1798 vinden we een proces-verbaal dat diende voor het open gericht te Lichtenvoorde. Dit werd ondertekend door R. Buynink, bode van het Hof, in het stuk ook wel 'voogt' genoemd. Het luidde als volgt⁴:

Op den 22 september dezes jaars 1798 de zogenaamde jonggesellen Compagnie met slaande trom en vliegende vaandel en met geweer en wapens zijn uitgetrokken tot buyten dese plaats en hebben aldaar na de schyf geschooten, waarvan daadelijk aan den officier kennisgegeven. In de justificatie van klagte voor den gerichte van stad en ampte Lichtenvoorde door Mr. J. Bom, geauthoriseerd advocaat fiscaal en publieken aanklager selvigen ampt, blijkt dat dit is verboden volgens de speciale landschaps resolutie van 16 may 1795, waarin letterlijk staat dat het hier en daar anders wel gewone met geweer en wapenen optrekken van Schutterijen of soortelijke Corpseren, om na de schijf papegaay of andere doel te schieten, ten strengste verboden is, en sulx wel om gegronde en heilsaeme uitsigten en sorge in tyden als de tegenswoordige, om alle gelegenheden, twist, onheil en disorder tusschen personen van verschillende denkenwyse en daedelykheden daaruit ontstaan connende, voorttecomen. Over sulx bij opgemelde publicatie diergelijke schutterijen, samenkomsten en gewapende optrekkingen,

onder wat naem die ook zouden mogen sijn, vernietigd afgestraft en verboden sijn.

Het gericht te Lichtenvoorde, dat bestond uit de heren J. van der Meer de Walcheren, Hendricus Sterenborg en Arnoldus Balster, klaagde de Lichtenvoordse compagnie aan. Zij zou zich schuldig hebben gemaakt aan het publiekelijk schieten op papegaai en schijf. De compagnie, bestaande uit kapitein Berend Wessels, luitenant Derk Kruip en de leden Gerrit Jan Kolkman en Reinder Sterenborg, werd een boete opgelegd van 100 gulden. Maar later sprak het Hof in Arnhem hen vrij vanwege gebrek aan bewijs. Hieruit blijkt onder meer dat er in die tijd dus zeker een schutterij heeft bestaan die aan vogelschieten deed, hoewel illegaal. Interessant is verder nog te weten, dat deze Mr. Bom ook nog memoreert dat dergelijk papegaaischieten ook al verboden was 'bij 's lands resolutien' in de jaren 1598, 1619, 1631 en 1636.

De oude Elna uit 1938 verteld ons nog meer over de burgerwacht uit de Bataafse tijd. Op 13 september 1799 doet hoofdonderwijzer en tevens gemeentesecretaris Gerrit Hendrik Schepers verslag van een burgercompagnie in Lichtenvoorde. Gerrit Hendrik Schepers (*1-1-1776 †26-1-1842) bezat ook een winkel in koloniale waren aan de Varkensmarkt. In zijn kasboek 'In- en Uitslag' noteert hij: 'door mij aan de municipaliteit (gemeentebestuur) geleverd voor de wacht (wachthuis der burgerwacht) 3½ pot olie en 1 pak luik'. Na de Bataafs-Franse periode vinden we nog enkele gegevens over het bestaan van een burgerwacht of Landstorm in Lichtenvoorde. Schepers schrijft in zijn kasboek op 13 juni 1816: 'Van Bats ten Have uit Vragender ontvangen voor den Landstorm 1 gulden en zeven stuivers'. En in 1817 vermeldt hij in zijn klantenboek, dat de kermis/het papegaaischieten dat jaar werd gehouden op 12 september. Verder schrijft de heer Schepers op 19 december 1818: 'Op order van den heer schout (borgermaister Roelvink), heb ik (Schepers) aan de wacht geleverd een kachel met pijpen tegen 12 gulden. Op den zelfde datum aan de wacht geleverd ½ oort olie'.⁵ Er is dus nog steeds sprake van een burgerwacht in Lichtenvoorde.

³ Van van Lochem tot van Logchem tot aan van Lochem. Door Benno van Lochem

⁴ Periodiek de Lichte voorde nr.8 De Lichtenvoordse schutterij door H. Kruip

⁵ Elna 26 augustus 1938

Ook vermeldt de oude Elna dat er Lichtenvoordse schutters dienden tijdens de Belgische opstand van 1830-1831. Toen deze uitbrak, werd het Nederlandse leger gemobiliseerd om aan de oproer een einde te maken. Ook de schutterijen werden opgeroepen voor de voorgenomen veldtocht. Behalve ingelote schutters melden zich ook veel vrijwilligers, onder wie nogal wat studenten. De krant vermeldt enkele oud-strijders uit Lichtenvoorde zoals Jan Berend Papenburg op Meujen, lid van den raad, Derk Jan Aagten op Plattens, Gerrit Koolman op de Stroet, Derk Hendrik Donderwinkel op Donderwinkel, Jan Willem te Welscher op Olieslager, Driekus Sterenborg, Manus Wolf, Jan Willem Buining op Wamelink aan den Bulte.

Iedere man van 20 jaar of ouder moest zich inschrijven. Let wel dienstplicht in die tijd bedroeg vijf jaar met vijf jaar reserve. Door middel van loting werd bepaald wie dienst moest nemen. Het systeem werd na de verdrijving van de Fransen en de stichting van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden in stand gehouden. Er werd een Nationale Militie ingesteld. Cijfers over de schutterij van Lichtenvoorde en de nationale militie zijn te vinden in de periodieken 68 en 69. Het gaat hier om de periode 1851-1870. De vrijwillige schutterij bestond uit 128 tot 138 man van wie de helft actief was en de rest reserve. Het aantal ingelote dienstplichtigen lag tussen de 30 en 40 personen van wie er gemiddeld 10 daadwerkelijk werden ingelijfd. Tot 1898 kon iemand die ingeloot was echter een vervanger inhuren. Na 1898 gold de persoonlijke dienstplicht. Later gold de militaire dienstplicht voor alle mannen vanaf 18 jaar. Uitstel, bijvoorbeeld vanwege studie, was mogelijk. Gewetensbezwaarden, mensen die principieel tegen het leger zijn, konden een vervangende dienstplicht vervullen in een andere sector. Als na vele jaren de dienstplicht en de algemene bewapening vanuit de overheid in goede banen is gebracht, is de plaatselijke burgerwacht niet meer nodig. De plaatselijke schutterijen verliezen dus hun eigenlijke functie van verdediging en handhaving van de openbare orde. Plaatselijke herbergiers beginnen dan in en rondom hun herberg kroegfeesten te organiseren onder het mom van schuttersfeest. Een alleen nog op papier bestaande schutterij werd daarbij als voorwendsel gebruikt. In 1854 voert Gradus Heusinkveld de titel van kapitein der Lichtenvoordse compagnie. Met als compagniehuis het

'Sjaakshuus', eigendom van J. Stammers⁶. Vervolgens komt in het artikel van de krant een verwijzing naar de *Schievegatsdiek*, de oude benaming van de huidige Martin Lelivelstraat. Deze naam zou afgeleid zijn van een plek waar de schutterij haar oefeningen verrichtte. Hier was een perceel dat in die tijd bekend stond als het 'Schievegat' dat weer verwijst naar het schijfschieten van de schutterij⁷.

In het feestjaar 1874, het 25-jarige regeringsjubileum van Koning Willem III, leverde R. Buyinck aan de commissie van de grote steen een nieuwe mastboom en werd er tevens anderhalve dag gewerkt aan de 'vladderboom' en een halve dag aan de stang van de vogelschacht. Deze nieuwe 'vladderboom' werd een jaar later gebruikt door de compagnie van Berend Veenhuis, uitbater van café 'De Kikvorsch', gelegen nabij de Driehoek tussen de huidige villa's 'Hulshof Herwalt' en 'De Driehoek'.



Café de Kikvorsch getekend door Henk Hulshof in 1974

Het nu volgende verhaal heeft ook gestaan in het boek 'Een B(1)oeiend spektakel' echter in een zeer verkorte versie. Aangezien het hier vooral over het vogelschieten en de bijkomende rituelen ging, vond ik het destijds niet erg belangrijk. Het oorspronkelijk verhaal is geschreven door oud-burgemeester A.J. van de Laar in 1926. Het geeft

⁶ De Elna uit 1938 noemt dit in haar artikel, waarvan de schrijver onbekend is. Waar dit huis heeft gestaan is mij niet bekend.

⁷ Het Schievegat lag volgens de krant aan de tweede Broekdijk voorbij het huis van Heusinkveld aan de Varssveldseweg nr. 55 Hier stond een boerderij waar eerst H te Brinke en G.H. Mateman in woonden. De boerderij is eind tachtiger jaren afgebroken en er zijn nieuwbouwwoningen gebouwd die met de achterkant naar de Varssveldseweg staan.

een goede indruk hoe de schutterij is ontstaan. Ook de Elna uit 1938 bevestigt het bestaan van de compagnie. Café de Kikvorsch wordt zelfs genoemd als opvolger van het Sjaakshuus als Schuttershuis. In het nu volgende verhaal van A.J. van de Laar hebben we zoveel mogelijk originele tekst gelaten.

Schutters Compagnie anno 1875

In die dagen vierde men in Lichtenvoorde kermis in het eerste weekend van september. Tot de beste ontspanningslokalen behoorden de herbergen van Ebbers en den alom bekenden Berend Veenhuis. Deze laatste had een goed beklante zaak in een huis, voor enige jaren afgebroken, het laatste bewoond door Huinink en gelegen op de plaats waar thans de fraaie tuin van de familie Hulshof-Wiegerink is⁸. Deze Berend scheen in zijn dagen een type van een vent te zijn geweest. Hij wist door zijn optreden niet alleen den lachlust van eenieder op te wekken, maar scheen ook daarbij in het bezit te zijn van een organiserend talent. Geen wonder dus, dat de Lichtenvoordse compagnie in den herberg van Berend ging nestelen. Elk jaar, gelijk thans meldden de jongens zich aan voor de schutterij. Zondagmorgen na de hoogmis was het aanmelden voor compagnie bij Berend die in de Kikvorsch - zoo noemde hij zijn herberg - de nieuwe jongens van de compagnie opwachting. Het inleggeld bedroeg 1 schelling (waarde 30 cent) dat door Berend werd geïnd. Hij bekleedde dus vermoedelijk een bestuursfunctie. Dat Berend goed voor zijn klanten en de compagniejongens was, bleek wel uit het feit dat alleen op dien morgen vrij tabak roken was. Toch keek hij op het gebruik van den tabakspot toe, want zodra hij merkte dat een der aanwezigen te grazig in den pot tastte, dan klonk zijn stem door het lage, sterk berookte lokaal: 'Als je te veel rookt, dan geef ik jullie haverkaf'. Men schaterde dan van het lachen en dampte het vertrek hoe langer hoe voller, totdat een open raam of deur enige verse lucht bracht. Maandagmorgen verzamelden de compagniejongens bij 'de Kikvorsch' om zich gereed te maken tot het afhalen van den Kapitein. Het kapitein of officier zijn van het corps was een erebaantje, dat voor het hoogste geldelijk bod werd weggeschonken. Gewoon-

lijk betaalde een kapitein voor dit baantje 3 of 4 mark. De mark was toentertijd hier meer gangbaar geld dan de Nederlandsche munt. Nadat de compagniejongens in het gelid waren getreden, ging het met muziek voorop den kapitein van zijn woning halen. Het muziekkorps bestond in die dagen uit muzikanten die door verschillende herbergiers waren gehuurd voor het doen geven van dansmuziek. Voorop ging een tweetal bielemans. Zij zijn de piassen in den optocht die de weg vrij maken door hier en daar een struik of paal om te hakken. Is de kapitein bij zijn jongens dan wordt de oude koning uit zijn woning opgehaald. Met de potsemakende bielemans voorop trok de stoet, die gesloten werd door Berend met een blauwe briele⁹ voor, een herbergtafeltje op zijn hoofd om straks de schuttersbenodigdheden neer te leggen, naar het schuttersterrein. Deze was gelegen op den Bleek aan de Aaltense Binnenweg ter plaatse waar in 1913 door de Lichtenvoordse woningbouwvereniging haar eerste woningen werden gebouwd.¹⁰ Wordt thans door het kermiscomité voor goede geweren gezorgd, indertijd bracht ieder zijn geweer mede; die er geen had, leende er een bij een stroper of buur. Elke schutter zorgde ook voor kruis en lood. Gewoonlijk werden bovenladers gebruikt. Dat het somwijlen wel eigenaardig toeging bij het vogelschieten moge u uit het volgende blijken: Een man die zwaar astma had wilde nog eenmaal zijn scherpschietendheid toonen bij het schieten op de schuttersvogel. Zijn geweer had hij zwaar geladen maar zijn astma hinderde hem. Telkens stond hij met opgeblazen wangen zijn dampigheid bot te vieren en moeilijk ademde hij frisse lucht in. Tot driemaal toe nam hij den afstand tussen hem en den vogel. Zijn kwaal hinderde hem geweldig op dat moment, doch plotseling nam hij het schot en het geweer ging af. Een geweldige knal volgde. De schutter kon zijn evenwicht moeilijk behouden, omziende zag hij een deel van het geweer achter hem rechtop in het zand staan, het andere deel had hij in zijn hand. Ondanks zijn afstandsberkening schoot hij totaal mis, daar de kogel fluitend door het luchtruim vloog en een inkomen zocht in het dak van boer Leiden Navis: het liep goed af. Een andere schutter wilde eveneens met

⁸ Villa de Driehoek

⁹ Een soort schort. In het dialect 'brunte' of 'bruntjen'.

¹⁰ De woningen aan de Broekboomstraat, op de hoek met de Herman Harmsenstraat, de zogenaamde 'Acht Zaligheden'.

een zwaar geladen geweer zijn doeltreffend tonen. Na enig oriënteren trok hij zijn bovenlader af wat met een geweldigen slag geschiedde, zodat hij door den schok tegen de grond werd gesmakt en een wonde aan zijn hoofd bekwam. De omstanders, die door het ongeval niet hadden bemerkt dat hij den schuttersvogel pardoos van zijn stok had geschoten, tilden bij het zien van dit feit den hoogwaardigheidsbekleder spoedig op en luid klonk het nu uit alle kelen: 'Leve de Koning'. Geflankeerd door twee schutters trok nu de Koning, het hoofd omwonden door een doek, met als enige kenteken van zijn waardigheid een bonte zakdoek aan het geweer, in optocht naar den burgemeester waar vendel werd geslagen. Het vaandel werd in die dagen ook gezwaaid voor den pastoor, den dominee en den dokter. Was het vaandel slaan afgelopen, dan trok men in optocht naar het huis van den Koning, die zijn soldaten moest trakteren. De Koning stelde twee zijner manschappen aan om hun kameraden buiten te verzorgen: zelf ging hij met de muzikanten naar binnen. De avond na de kermis (in die tijd drillenavond genoemd) was het verzamelen bij Berend Veenhuis. Eerst gingen de manschappen de vogelschacht ophalen, zij borgen die in het Schuttershuis daarna schikte men zich rond de herbergtafel. Berend wierp zich te midden der drukdoende en schreeuwende schuttersjongens op als voorzitter en deed elk jaar verslag van de geldzaken, maar ook telkenjare luidde het verslag precies hetzelfde. Daar Berend niet in bezit was van een voorzittershamer nam hij stoffer en blik en riep al staande met deze twee onmisbare huismeubels de jongens tot de orde. Was de rust ingetreden dan begon hij: Jongens de schutterij heit dit jaor weer een goed beloop ehat. Daor is den ok nog wat overreschottene te man ne sigoare en met mekoar ne fleschje jenefer. Daor kom ikke dan wel iets an tekort maor dat doo ik der dan bije. Na deze mededeling brachten de compagniejongens aan Berend een luide hulde door klompengeroffel. Handgeklap en het uitbundig roepen van: 'Hoera Berend, hoera Berend!' Dankbaar werd door de aanwezigen gebruik gemaakt van het glaasje jenever en de aangeboden sigaren. Weldra was de herberg veranderd in een rookhol dat tot in de kleine uurtjes door ging.

Tot zover het ietwat geromantiseerd verhaal van onze oud-burgemeester A.J. van de Laar. Toch zijn de gebruiken en rituelen te herleiden naar de

huidige schutterij. De Elna uit 1938 beschrijft de compagnie van Berend Veenhuis met wat meer details. *De Kikvorsch* zou de functie van schuttershuis in die tijd - we spreken dan rond 1870 - hebben overgenomen van het eerdergenoemde *Sjaakshuis*. We pakken hier de Elna uit 1938 erbij en volgen de schrijver van het artikel: *Sjaakshuis moet om dezen tijd zijn naam van compagniehuis afstaan aan de taveerne van den langbaardigen gemeentevoorman Berend Veenhuis. Kapitein van de schutterij is blauwverver Jan Hulshof. Die na enige tijd wordt vervangen door Bernard Fiering. Met de woorden van Jan Hulshof: 'Zo dus jij wil het commando van mij overnemen', draagt hij met tegenzin het commando over aan Bernard Fiering. Er rijst echter onvrede onder de leden over de benoeming van Berend Fiering. Hij is niet populair onder de schutterijleden. De uitbater Berend Veenhuis blijft echter achter zijn kapitein staan, maar de neergang van het schuttershuis de Kikvorsch is al in gang gezet. Wanneer een overgrote meerderheid van de schutters de compagnievlag van de schutterij uit Berend z'n burcht hebben kunnen verwijderen en naar de herberg van Pillen hebben vervoerd, geven Berend en zijn kapitein zich gewonnen. De Kikvorsch werd uiteindelijk door de Zwaan verslonden. Dit wapenfeit onzer schutterij dateert uit het jaar 1889 en sindsdien groeit en bloeit en viert onze oude compagnie onder de vleugelen der Zwaan tot op den dag vandaag'.*

Dit waren de laatste woorden van het artikel uit de Elna. Nog steeds draagt Pillen 't Zwaantje de naam van schuttershuis van het huidige schuttersgilde St.-Switbertus. Echter, afgelopen kermis werd voor de laatste maal de prijsuitreiking van het bloemencorso bij het Pillen 't Zwaantje gehouden. Mede door de aanstaande sloop van het gebouw komt er een einde aan 133 jaar schuttershuis 't Zwaantje. Een mooi verhaal, maar zijn de beweringen in dit verhaal wel geloofwaardig? Hoewel de schrijver van het artikel uit de Elna van 1938 niet bekend is, gaan we ervan uit dat dit verhaal naar alle waarschijnlijkheid wel geloofwaardig is. Om toch enige zekerheid te krijgen over wie Berend Veenhuis was, heb ik het bevolkingsregister erop nageslagen. Op 1 augustus 1829 komt vanuit Bocholt Engelbertus Veenhuis naar Lichtenvoorde. De rooms-katholieke Engelbertus, geboren op 16 mei 1794, is tapper van beroep. Hij is dan al gehuwd met Johanna Westerman, geboren 8 november 1793. Het echtpaar

betreft het pand, kadastraal sectie G nummer 142, bekend als *de Kikvorsch*. De kinderen uit het huwelijk werden allen in Lichtenvoorde geboren. Dit zijn Aleida, 5 februari 1826, Johannes Bernardus, 9 maart 1828, kort daarna overleden, Jan Berend beter bekend als Berend, geboren op 12 oktober 1830 en Johanna Berendina, 29 september 1834. Op 12 maart 1837 overlijdt vrouw Johanna Westerman. Lang blijft Engelbertus niet alleen want op 16 mei 1838 trouwt hij met Aaltjen Brundel, geboren op 6 oktober 1803. Uit dit huwelijk komen geen kinderen. Naast kastelein van *de Kikvorsch* was hij ook wever van beroep. Dit stond vermeld bij de volkstelling van 1830. Op 7 januari 1873 overlijdt vader Engelbertus. De dan ongehuwde Jan Berend neemt het café van zijn vader over. Daarin loopt het verhaal van burgemeester Van de Laar en dat met de cijfers van het bevolkingsregister wel gelijk. In de periode van 1880 tot 1890 staan er veel mensen ingeschreven bij Berend in huis, veelal dienstmeiden en knechten. Hij blijft vrijgezel, hoewel Janna Geertruid te Brincke geboren op 16 september 1838 uit Eibergen tot aan zijn dood bij hem blijft. In 1894 verkoopt hij *de Kikvorsch* aan Lambertus Martinus Loep, een Nederlands-hervormde uitbater geboren in Den Haag. Berend is dan verhuisd naar nummer B 37 gelegen aan de Aaltenseweg. Hij staat dan als landbouwer geregistreerd en overlijdt daar ook op 21 mei 1903. De getuige bij de overlijdensakte was Johannes Carolus Roes, herbergier¹¹. Lambertus bestiert café *de Kikvorsch* tot 1903, waarna de familie Huijnk/Dieker de scepter over neemt. Uiteindelijk werd *de Kikvorsch* in 1917 afgebroken.

Dat een evenement als kermis of vogelschieten in een bepaalde tijd van het jaar werd gevierd, kan blijken uit publicaties uit die tijd. In 1879 werd het eerste regionale nieuwsblad 'De Graafschapbode' gedrukt door Misset in Doetinchem. Al snel werd de streekkrant een vertrouwde verschijning in de Achterhoekse gezinnen. Een wekelijks terugkerende rubriek was de Weekalma-

nak met daarin de verschillende evenementen in de regio. Vanaf de eerste druk werd iedere eerste zondag in september de kermis van Lichtenvoorde vermeld, met als hoogtepunt het vogelschieten. Uitgaande van deze gegevens kunnen we wel stellen dat de verhalen over de compagnie van Berend Veenhuis waar zijn.

In 1892 begint de Lichtenvoordse schutterij al meer gestalte te krijgen. Op 24 augustus van dat jaar vraagt de schutterij toestemming aan de gemeente Lichtenvoorde voor het bouwen en plaatsen van een schuttersboom. Het gevaarte bestond uit een negen meter hoge, beweegbare boom, met daarbovenop een ijzeren stang waaraan de vogel was bevestigd. Voor de boom werd een standplaats aangebracht die bestond uit een schuin geplaatste ladder waarop het geweer op verschillende hoogten kon worden neergelegd.

Op 30 januari 1894 werd Leonard Antonius Maria van Basten Batenburg benoemd als opvolger van burgemeester Godefridus Raupp. De geboren Lichtenvoordenaar kreeg op 9 mei dat jaar een feestelijke inhuldiging in Lichtenvoorde. Die dag waren verschillende feestelijkheden georganiseerd. De schutterij deed mee met het onderdeel vogelschieten. De Geldersche Bode plaatste in haar krant het volgende verslag:

Onder prachtig weersomstandigheden werd om 10 uur des morgens onder trommelgeroffel den burgemeester door de schutterij van huis afgehaald. Vervolgens ging het in optocht, met de schildknepen voorop, naar het feestterrein aan den Dijk naast de herberg van Theodorus Manschot, die zijn terrein belangeloos had aangeboden. Na enkele toespraken werd het eerste schot op den vogel gelost door de nieuwe burgervader. Op het terrein vonden tevens verschillende volksvermakelijkheden plaats, zoals kinderspelen en een heus circus. De avond werd gesloten met een fakkeltocht en vuurwerk.

Later dat jaar vinden we een vervolg op deze dag wanneer op 18 juli de schutterij haar jaarlijkse vergadering houdt:

A.s. zondag om 6 uur zal ten huize van den heer B. Pillen in de Zwaan alhier eene vergadering gehouden worden over de schutterij tijdens de kermis. De eensgezindheid der deelnemers aan de schutterij tijdens het burgemeestersfeest is voor het voorlopige bestuur eene aanbeveling dat de schutterij dit jaar ook hare deelnemers zal hebben in de buurten en wel vooral in Lieveelde, den Bosch, Vragender en Harreveld.

¹¹ Hij was uitbater van zijn eigen café Roes en niet zoals in periodiek 77 op bladzijde 41 stond beschreven van *De Kikvorsch*. Café Roes, tussen 1890-1907 geregistreerd als huis nummer B 42 en daarna als B 82, werd als herberg vanaf 1892 eerst bestierd door Gerhard Clemens Dircks. Roes had het café tussen 1894 en 1906. Hierna kwam zadelmaker Theodorus Johannes Janssen in het pand. De huidige eigenaar is stoffeerderij Boekelder Lieveelderweg.

Helaas bleef het bij de afkondiging van deze vergadering die, zoals vermeld, bij het schuttershuis Pillen 't Zwaantje werd gehouden. Wat de uitslag van dit vogelschieten was, werd niet in de krant vermeld. Wel vond ik de uitslag van het vogelschieten van 1896. Er deden aan het vogelschieten maar liefst 80 schutters mee. Onder een stralende zon werd uiteindelijk J. Heuzinkveld schutterskoning.



Het kermiscomité van 1910 zittend v.l.n.r. J. Sironde, J. Jaartsveld, W. te Dorsthorst (smid), R. Buijnink van 't Hof, H. Hulshof-Herwalt, A. Jaartsveld, J. Kuyk, J. Weyenburg en B. Sterenburg (Batje). Staande in hun keurige officiersuniformen van de schutterij: v.l.n.r. H. Sterenburg (schoenmaker), P. Adema (boekhouder bij de schoenfabriek van H.B. Sterenburg), R. Zonderland (Roosje). Rechtsboven staat A. Kruip van de galanteriewinkel.

Helaas is er maar weinig bewaard gebleven uit de periode van de schutterij voor 1929 en moeten we zoals zo vaak het doen met wat de regionale krant ons vertelt. Zo vinden we op 28 juli 1906 het volgende bericht:

Zondagavond had eene vergadering plaats bij B. Pillen houdende eene bespreking der volksfeesten met de aanstaande kermis. Bij acclamatie werd het bestuur van 't vorig jaar herkozen. De heer J. Willemsen bedankte als bestuurslid, in diens plaats werd benoemd de heer G. Venderbosch. Het programma van 't vorig jaar zal met slechts enige wijziging ook dit jaar gevolgd worden.

Door de heersende crisis rond de Eerste Wereldoorlog werd de kermis in 1914 in soberheid gevierd: geen vogelschieten en geen corso, zo meldt

ons de krant. Er kwam nog wel een carroussel, dat op de markt vertier bracht voor jong en oud. Gedurende de oorlogsjaren bleef Nederland gemobiliseerd om mogelijke schending van de neutraliteit te voorkomen.

Veel jongens waren onder de wapenen, de kermissen werden afgelast en voedsel en kleding werden steeds schaarser. Hoewel in 1915 en 1917 de krant nog spreekt van een Lichtenvoordse

kermis, zal dit in de praktijk niet veel voorgesteld hebben.

Voor iedereen was het dan ook een opluchting toen op 11 november 1918 de wapenstilstand werd getekend en voor Nederland de oorlogsdreiging tot het verleden behoorde. Omdat de meeste levensmiddelen nog schaars waren werd besloten een 'Vredesfeest' te houden tijdens de eerstvolgende kermis.

Het had weinig gescheeld of dit moest ook worden afgeblazen vanwege de Spaanse griep. Het hierna geplaatste krantenartikel dateert van 11 september 1919.



Blijkbaar kende men toen nog geen RIVM. Zo ging de kermis van 1919 (ook wel het Vredesfeest genoemd) toch door. Krantenknipsel uit Geldersche Bode.

Op 17 juli 1919 werd het nieuwe kermiscomité geformeerd. Dit comité zou de grondslag leggen voor een kermis die tot aan de tweede Wereldoorlog op nagenoeg dezelfde manier gevierd zou worden. Aanvankelijk bestond het bestuur van de schutterij en het kermiscomité uit dezelfde personen. De verantwoordelijken van de schutterij, een kapitein en twee luitenants, droegen tijdens de kermis een uniform. In het kermiscomité zaten de heren H. Lefering, H. Lelivelt, B. Kothuis, H. Wekking, J. Holweg en B. Pillen. De schutte-

rij werd uitgebreid met vier nieuwe leden. Dit waren F. en R. Buijnink, H.G. Olthof en J. Weijenburg. Ook kreeg het vogelschieten meer allure. Zo kreeg de schutterskoning voor het eerst een koningin aan zijn zijde. Dinsdagmiddag om vier uur werd de vogel weggebracht en op woensdagmorgen begon het vogelschieten. Vervolgens gingen zij onder opwekkende tonen van de harmonie naar het bordes van het gemeentehuis, waar het schutterspaar werd gehuldigd door de burgemeester.

Tot en met 1923 heeft het in 1919 geformeerde kermiscomité zijn taak elk jaar uitgevoerd. In de vergadering van 1924 werd een geheel nieuw bestuur gekozen dat er als volgt uitzag, H. Pondes, J. Bakker, H. Ikink, A. Paasschens, H. Wekking, W. Kots, B. Lefering en J. van Ooyen.

In hetzelfde jaar 1924 werd ook de 'Raad van Beheer' opgericht. Hij bestond uit drie heren die verantwoordelijk werden voor het in ere houden van de jaarlijkse kermis. Op advies van aannemer J. Post werd de dansvloer en de omheining, die men tot dan toe ieder jaar huurde, aangekocht. Een belangrijk deel van de aankoopsom moest worden opgenomen bij de Boerenleenbank. Voor deze lening stonden de heren J. Bakker, H. Kots en H. Pondes garant.

Een jaar later, in 1925, kreeg de schutterij enkele nieuwe taken. Zo zou het koningspaar voortaan omgeven zijn door een hofhouding. De koning kreeg een erketen waaraan de medailles konden worden bevestigd en de koningin kreeg een nieuw kroontje. Vendelzwaaiers kwamen in opleiding en in de persoon van Cornelis van Wijngaarden werd er een reveilleblazer aangesteld. Voorheen werd het ochtendsignaal door twee trommelslagers gegeven. Kermis en schutterij bleven echter onder één bestuur vallen.

Voor meer fleur aan het optreden van de schutterij werden elk jaar enkele vendelzwaaiers uitgenodigd, afkomstig van de schutterij uit Ulft. In 1928 werd op initiatief van Willem Wilhelmus Josephus Theissen (geboren 1874) uit Vragender begonnen met de opleiding voor vendeliers. De opleiding was niet alleen voor Lichtenvoorde maar ook voor Vragender. Willem Theissen was een geboren 'Grolsn', het schutterijleven zat hem in het bloed. Hij mag de oprichter worden genoemd van de schutterij in Vragender. Voor Lichtenvoorde melden zich de schutters A. Wee-

ber, H. Weykamp, F. Huinink en H. Ridder als vendelier.

Het vendelen, beter bekend onder de term 'vaandelzwaaien' of 'vendelzwaaien', is een sport waarbij behendigheid en lenigheid centraal staan. Vaandrig is de naam voor de vendelier, diegene die met de vlag zwaait. Over het ontstaan van de sport bestaan grote discussies: sommige folkloristen beweren dat er al in de tijden vóór Christus gevendeld werd, andere zeggen dat het rond de 15^e eeuw is ontstaan. Ook de plaats waar het ontstaan is, is niet bekend. Feit is dat het vaandel in Europa terechtgekomen is door de kruistochten naar het Heilige Land. Vendelzwaaiers gingen samen met de trommelaars militaire manschappen vergezellen om ze op te zwepen en om de vijand te imponeren. Later werd het een schouwspel. Aanvankelijk hadden vaandels korte stokken. In de achttiende eeuw verscheen de loden bol als contragewicht aan een langere stok. Het zwaaien werd daardoor gemakkelijker en de figuren konden gelijkmatiger uitgevoerd worden. Bij vendelen heeft sierlijkheid de bovenhand in de bewegingen; de figuren vloeien als het ware in elkaar over. Het vendelen wordt vaak gezien als een uiting van het gebed tussen goed en kwaad. Elke regio/vereniging heeft zo zijn eigen vendelgebed. De vendelhulde zelf wordt een gebed en strijd genoemd, terwijl de vendeliers er steeds aan worden herinnerd, dat ze met gewijde vendels vendelen. Als we de vendeliers volgen in hun slagen kunnen we het volgende herkennen:

- Het rondzwaaien boven het hoofd betekent: houd je kloek en sterk in de strijd die komen gaat.
- Het rondgooien om de hals betekent: weer je geducht, al zal dit je hoofd moeten kosten.
- Wanneer de vlag om de lendenen wordt gedraaid: geef aan dit werk je kracht, je lichaam en desnoods je leven.
- Als de vlag draait om de knieën betekent dit: houd je leden lenig en je kunt ook knielen.
- De vlag draait om de enkels: laat de vlag steeds draaien, maar zorg ervoor dat deze schoon en rein blijft, het symbool hiervan is dat de vendelier nimmer met het vendel de grond zal raken.

Zo heeft elke slag die wordt gemaakt met het vendel zijn eigen betekenis. Het vendelen wordt beoefend in een groot gedeelte van het Europese vasteland, voornamelijk in Italië, Duitsland,

Zwitserland, België en Nederland. In Nederland zijn het vooral schutterijen en gilden uit Gelderland (Liemers), Noord-Brabant en Limburg die zich hiermee bezighouden. De kledij hangt ook af van de groep of vereniging waar je vendelt. Vroeger werd er gewoon volkskledij gedragen: een wit hemd, een grijze broek en voor de volwassenen een overhemd en een riem.

De Raad van Beheer.

In 1929 werd de hele organisatie rondom de kermis omgegooid. Het kermiscomité en de schutterij werden gescheiden. In 1924 was, zoals hiervoor vermeld, de Raad van Beheer opgericht. De algemene leiding kwam in 1929 in handen van deze Raad van Beheer. De leden van de Raad van Beheer waren om de twee jaar aftredend maar direct weer herkiesbaar. Doelstelling van de raad was het behoud van de kermis. Verder was de raad belast met het beheer van de inventaris, de eigendommen en het reservefonds van de kermis. Ook deed de raad de jaarlijkse kascontrole van het kermiscomité. Tevens was de raad gemachtigd leden van het kermiscomité te royeren en zo nodig een nieuw lid te benoemen.

Tijdens de algemene kermisvergadering van 10 augustus 1929 werd het reglement der kermisfeesten opgemaakt dat bestond uit 12 artikelen.

De Raad van Beheer moest erop toezien dat dit reglement door alle partijen werd gerespecteerd. Na de afbetaling van de schuld, die in 1924 was aangegaan, werd de Raad van Beheer in 1946 opgeheven en kreeg het kermiscomité meer bevoegdheden.

Het kermiscomité

Het kermiscomité werd in 1929 verantwoordelijk voor de organisatie rondom de kermis. Men kreeg de volgende taken van de Raad van Beheer: mede-organisatie rondom de optocht op maandagmorgen, de kinderspelen, de organisatie rondom het Bal Champêtre en het penningmeesterschap over de kermis. Het comité bestond uit een onbepaald aantal personen, altijd een oneven aantal. De functies van voorzitter, penningmeester en secretaris werden onderling verdeeld. De leden van het kermiscomité waren hoofdelijk aansprakelijk voor eventuele tekorten bij de kermisexploitatie. Het comité was daarnaast verplicht drie weken na de kermis de in bruikleen gekregen goederen met volledige inventarislijsten over te dragen aan de Raad van Beheer, gelijk

met de overdracht van de boeken. Verder diende men zorg te dragen dat jaarlijks vijftig gulden in het reservefonds gestort werd en dat 14 dagen voor de aanvang van de kermis zestig gulden overgemaakt werd als subsidie aan de schutterij.

De reorganisatie had tot gevolg dat een aantal leden van het kermiscomité nu plaatsnam in het bestuur van de hernieuw opgerichte schutterij. Zo traden J. van Ooijen en B. Siebelder af als lid van het kermiscomité. Er werd een nieuw kermiscomité gevormd rondom voorzitter Jacob Bakker. Dit bestuur bestond verder uit H. ter Bille, A. Manschot, J. Pothof, H. Tijdink, B. Knippenborg en G. Rack.

De schutterij.

In de zojuist genoemde vergadering van 10 augustus 1929 werd ook de schutterij opgericht als een zelfstandige organisatie, die met eigen leden en bestuur niet alleen de kermis maar ook andere plechtigheden kon opluisteren. Was er jaren ervoor nog een eenheid tussen de optocht en het koningsschieten, vanaf 1929 werd de optocht een op zichzelf staand onderdeel van de kermisviering.

Een greep uit het verslag van de oprichtingsvergadering van 10 augustus 1929:

De vergadering werd geleid door den voorzitter van de Raad van Beheer Jacob Bakker welk comité het voorlopige bestuur vormde. Het feit dat er die avond 80 à 100 aanwezigen waren deed den voorzitter vermoeden dat de nieuw op te richten schutterij wel levensvatbaarheid bezat. Wel zouden er enkele schutters minder sympathiek tegenover deze reorganisatie staan, een reden temeer om ernaar te streven dit eerste jaar de schutterij in een goed daglicht te stellen. Vervolgens werd het reglement vastgesteld en werden de officieren en bestuur gekozen. Als kapitein werd gekozen J. Bakker 1^{ste} luitenant J. van Ooijen 2^{de} luitenant B. Steenkamp. Bij de verkiezing voor het bestuur werden de meeste stemmen behaald door B. Steenkamp, voorzitter M. Paashuis en H. Kots sr. Later werden hier aan toegevoegd B. Siebelder, B. Pillen en J. Bakker als advise-rend lid.

De schutterij kreeg van de Raad van Beheer de opdracht het jaarlijkse koningsschieten tijdens de kermis te organiseren. De koning van de schutterij was dan tevens 'koning der kermis'. Ook was de schutterij verplicht deel te nemen aan de optocht. Verdere verplichtingen kreeg de schutterij

niet, zodat het kermiscomité voor de koning en de schutterij diverse andere zaken moest regelen. Zo moest het kermiscomité zorgen voor de muziek tijdens het wegbrengen van de vogel van het schuttershuis naar de feestweide op zondagmiddag. Ook het reveilleblazen op kermismaandag behoorde tot zijn taken evenals het ophalen van de oud-koning en koningin, het vervoer van de koning en hofhouding en het schenken van de erewijn in het schuttershuis. Dit alles moest worden betaald door het comité en al deze taken behoren nog steeds toe aan het kermiscomité.

De schutterij vierde in 1929 het heugelijke feit dat 40 jaar ervoor het schuttershuis Pillen 't Zwaantje in gebruik was genomen. Voordien werden, zoals hiervoor al vermeld, de schuttersactiviteiten altijd gehouden bij café De Kikvorsch van uitbater Berend Veenhuis.

Na de oprichtingsvergadering werd door het bestuur besloten om geld in te zamelen voor de nieuwe vereniging, die met dat geld haar plannen zou kunnen realiseren. Voor de aankoop van houten geweren en vaandels en voor de aanschaf van kostuums voor de vendelzwaaiers zou met intekelijsten worden rondgegaan. Hiervoor gaven zich 20 leden op. Dat de inwoners bereidwillig waren een financiële bijdrage te leveren, blijkt wel daaruit dat nog vóór de kermis de benodigde 101 houten geweren, 3 geborduurde vaandels, 3 nieuwe kostuums, schoenen en petten voor de vendelzwaaiers en zilveren schilden voor de hofhouding konden worden aangeschaft. De vaandels werden op voorstel van de burgemeester uitgevoerd in de Lichtenvoordse kleuren, zilverwit, keelrood en goud.

Hiervoor konden we al lezen dat de schutterij in 1928 voor de opleiding van vendeliers had gezorgd. Deze waren nu zover gevorderd dat burgemeester A.J. van de Laar zijn collega uit Groenlo, burgemeester Kraakman, had uitgenodigd om een demonstratie in het vendelzwaaien bij te wonen in de tuin van het schuttershuis.

Uit het kermisverslag geschreven door secretaris B. Siebelder kunnen we opmaken dat het vogelschieten bijzonder lang heeft geduurd. Maar liefst vijf ronden waren er nodig voor de vogel viel, wat de pas opgerichte vereniging in haar eerste jaar gelijk veel geld aan munitie koste. Het kermiscomité was bereid om deze kosten van 50

gulden voor zijn rekening te nemen. De heer J. Pillen werd benoemd tot erelid van de schutterij aangezien zijn Pillen 't Zwaantje 40 jaar het schuttershuis was.

Jacob Bakker, de op 27 oktober 1903 geboren oudste zoon van slager Wilhelmus Franciscus Bakker, was een kleurrijk figuur in die tijd. Vanaf 1924 was hij betrokken bij het kermiscomité. Bij de scheiding van de schutterij en het kermiscomité was hij het die de voorzittershamer hanteerde en leiding gaf aan de overkoepelende organisatie, de Raad van Beheer. Menige vergadering zal hij hebben bijgewoond.

Het hiernavolgende citaat uit een proces-verbaal, dat werd opgemaakt door veldwachter B. ter Haar, stamt uit oktober 1930: *'Het is omstreeks kwart voor 1 als ik gezang en lawaai op de weg naar Harreveld hoor. Ik besluit om eens te gaan kijken. Daar aangekomen zag ik dat Jacob Bakker bezig was een ledig biervaatje met veel lawaai over de straat te rollen. Toen ik hem erop wees dat dit op zo'n laat tijdstip niet gebruikelijk was, werd ik door hem vastgegrepen. Onmiddellijk heb ik gebruik gemaakt van mijn gummistok en enige klappen op zijn dronken kop gegeven. Vervolgens heb ik proces verbaal opgemaakt wegens openbare dronkenschap en belediging van de veldwachter...'*

Ook na de oorlog hield Bakker zich bezig met het organiseren van evenementen, bijvoorbeeld het bevrijdingsfeest en het 1000-jarig bestaan. Hierover later meer. Na de organisatie van het 1000-jarig feest werd de Raad van Beheer opgeheven. Daarmee was ook een einde gekomen aan de rol van Jacob Bakker. Maar liefst 22 jaar heeft hij zich dan al ingezet voor de Lichtenvoordse gemeenschap, niet alleen voor het kermiscomité maar ook voor de schutterij, waarvan hij ook nog enkele jaren kapitein was. In 1958 werd hij de eerste Prins Carnaval van de Keienslōppers. Na zijn pensionering verhuisde het echtpaar Bakker naar Doetinchem. Daar overleed Bakker op 9 september 1976 vrij plotseling op 72-jarige leeftijd, een paar dagen vóór de Lichtenvoordse kermis, zijn kermis die hij altijd trouw was blijven bezoeken.

Lijst van koningsparen van 1919 tot 1940

Vanaf 1919 is er een lijst van koningsparen bijgehouden door de schutterij.

**1919 Koning H. Schuring
koningin M. Blomezath**

**1920 Koning A. Kolkman
koningin A. Boschker**

**1921 Koning J. Boschker
koningin M. Oldenkotte**



Het koningspaar van 1921: mejuffrouw Marie Oldenkotte met naast haar schutterskoning Jan Boschker, hier midden op de foto bij het drinken van de erewijn voor café Pillen 't Zwaantje. De heren naast hen zittend zijn onbekend. Geheel links op de foto met strohoed H. Tijdink, dan twee onbekende figuren met bolhoed. Gelijk daarnaast ook met strohoed is A. Paasschens. Vervolgens krijgen we onbekende heren van de schutterij in uniform, maar de figuur met gewone hoed is B. Boschker, vervolgens met strohoed W. Kruip. Rechts naast de commandant staat G. Paasschens. Aan het eind van die rij staat een man met cilinderhoed en een bloemstuk in zijn hand. Links daarvan staat Bernard Steenkamp.

**1922 Koning J. Otten
koningin B. Bloemers**

**1923 Koning H. Jaarsveld
koningin mejuffrouw Wieggers**

**1924 Koning Marinus Hartman
koningin Cis Besselink**

Dit koningspaar was werkzaam in Lichtenvoorde maar woonde er niet. De regel dat je alleen mocht

mee schieten als je geboren en inwoner van Lichtenvoorde was gold pas vanaf 1929. Nic Adema heeft in periodiek 76 over dit koningspaar geschreven.



V.l.n.r. burgemeester Van de Laar, een onbekende, Herman Tijdink, koningin Cis Besselink en schutterskoning Marinus Hartman.

**1925 Koning M. Paashuis
koningin mevrouw D. Paashuis-Meijnen**

Tinus Paashuis was één der trouwste deelnemers van de schutterij¹². Zijn respect voor de schutterij zat hem als Brabander in het bloed, nooit mankeerde hij op het appel. In Vught geboren kwam hij in 1912 naar Lichtenvoorde voor zijn werkzaamheden aan de bouw van de nieuwe St.-Bonifatiuskerk. Hij kreeg kennis aan mejuffrouw Drieka Meijnen Zij trouwden en hij vestigde zich als aannemer naast de woning van zijn echtgenote aan de Lievelderweg. Na het bouwen van de eerste woning voor de familie Goossens, Op den Akker, moest hij op 1 augustus 1914 voor 4 jaar in militaire dienst vanwege de mobilisatie. Nadat de heer Paashuis in 1925 het koningsschot had gelost, kregen de heren B. Lefering en W. Kots opdracht om mevrouw Paashuis de blijde boodschap te brengen dat ze schutterskoningin was geworden en dat ze haar kwamen ophalen. Maar dat gaf heel wat moeilijkheden. *'Ik denk er niet over om mee te gaan', sprak zij, 'ik ben bezig met het koken en druk met de kinderen. Jullie kunnen wel een borreltje krijgen, maar ik ga niet mee, laat Tinus maar een ander zoeken.'* Na lang praten en een oplossing gevonden te hebben voor de

¹² Elna 20 september 1974

hulp, knapte de koningin zich toch op en nage-
 wuifd door de kinderen reed ze in de versierde
 landauer, bespannen met twee paarden, naar het
 feestterrein waar de spanning was te snijden. In
 optocht ging het hierna naar het gemeentehuis
 voor de huldiging en het defilé door de schutterij.

1926 Koning A. Roelofswaard koningin Daatje Flory

Daatje Florij werkte in Winterswijk. Omdat het
 in Lichtenvoorde kermis was, kreeg zij maan-
 dagmiddag vrij om het feest bij te wonen. Aan-
 gekomen bij het ouderlijk huis aan de Driehoek
 stond er een rijtuig voor de deur. In huis zaten de
 heren Herman Ikink en Jacob Bakker en die ver-
 tellen dat Albert Roelofswaard koning was ge-
 worden en haar als koningin vroeg.



*Zittend v.l.n.r.: H. Jaartsveld (jurylid) koningin
 Daatje Florij en schutterskoning Albert Roelofs-
 waard, kapitein Jacob Bakker, 1^{ste} luitenant Herman
 Ikink. Staand achter de wijntafel voor het schutters-
 huis café Pillen 't Zwaantje: de eerste twee personen
 zijn niet bekend, dan burgemeester A.J. van de Laar,
 A. Paasschens, Jan van Ooyen, Hendrik Pondes,
 Herman Wekking, B. Tijdink, J. Bleumink, Jan Bloe-
 mers (vriend van de koningin), met de pet H. Tijdink
 en voor hem Bertus Knippenborg.*

Daatje had een vriend, Jan Bloemers, en om hem
 een beetje te plagen en Albert niet in verlegen-
 heid te laten zitten stemde ze toe om mee te gaan.
 Overigens trouwde ze later wel met Jan Bloe-
 mers. Aan het vogelschieten deden in 1926 170
 schutters mee. De hals van den vogel werd ge-
 troffen door J. Douwes, de linkervleugel door
 B. Pillen en de staart ging naar W. Heinen.

1927 Koning B.A. Boekelder koningin mevrouw Boekelder-Schenk.

Dit koningspaar was afkomstig uit Lievelede,
 waar het een smederij en een café had. Bij de

huldiging van deze koning werd voor het eerst de
 nieuwe zilveren ereketen in gebruik genomen.



*Een foto in de tuin van het schuttershuis Pillen 't
 Zwaantje. V.r.n.l.: B. Holweg, jurylid H. Hulshof-
 Burgers, Herman Wekking, J. Overgoor, burgemees-
 ter A.J. van de Laar, Jan van Ooyen, luitenant Ber-
 nard Lefering¹³, dan schutterskoning B.A. Boekelder,
 kapitein Jacob Bakker en koningin mevrouw Boekel-
 der. Dan zien we 2de luitenant H. Pondes, juryleden
 Carel Hulshof en Th. Sterenborg, H. Ikink van het
 kermiscomité en J. Post aannemer en jurylid. Voor
 hem staat B. Siebelder, voorzitter van de schutterij.*

Elk jaar ontving de koning een medaille met in-
 scriptie. De medailles van de voorgaande jaren
 werden door de burgemeester los op het kostuum
 van de koning gespeld. De medaille voor de
 nieuwe koning, waarin zijn naam en datum wer-
 den gegraveerd moest elk jaar aan de ereketen
 worden bevestigd. Daarom gingen na de kermis
 de leden van kermiscomité naar de koning om de
 keten op te halen. Bij Boekelder werd bij die ge-
 legenheid de nieuwe keten goed ingewijd met
 bier en spiegeleieren. Immers, Boekelder had in
 Lievelede behalve een smederij ook nog een café.

1928 Koning H. Beutink koningin M. Jacobs

Door koperslager G. Rack werd in 1928 een ge-
 heel nieuwe kroon van koper gemaakt omdat het
 vorige exemplaar in een afvallemmer was beland

¹³ Bernard Lefering *12-10-1902 schilder van beroep
 overleed op jonge leeftijd doordat hij een zaag in zijn
 borst kreeg. Info afkomstig van het 'rechercheteam dia-
 collectie', verteld door Jan van Ooyen.

en dusdanig beschadigd was dat het niet meer te dragen viel.

Aan het vogelschieten deden 178 schutters mee. Het eerste schot door de burgemeester werd gelost om 10 uur. Het duurde tot 1 uur voordat het koningsschot werd afgevuurd. Ondertussen was de staart door J van Ooyen geveld en de vleugels door schutter W. Olijslager.

De hals werd getroffen door B. Steenkamp die zijn 40^{ste} jubileum daarmee extra glans gaf. Bernard Steenkamp deed dus in 1888 voor het eerst mee, waarmee nog eens weer een blijkt dat het vogelschieten in Lichtenvoorde veel ouder is dan men wel dacht.



Het koningspaar van 1928 zien we hier. V.l.n.r.: in uniform Jan van Ooyen, dan een onbekende, in uniform Jacob Bakker dan een onbekende, vervolgens koning H. Beutink en mejuffrouw M. Jacobs. De persoon met versierde hoed is schutter Bernard Steenkamp, die in dit jaar gehuldigd werd voor zijn 40ste deelname aan het vogelschieten. Dan zien we H. Wekking en burgemeester A.J. van de Laar. De persoon in uniform is H. Pondes.



Bovenstaande foto van het vogelschieten tijdens de kermis is waarschijnlijk van 1928. Het eerste schot wordt hier gelost door burgemeester A.J. van de Laar. Achter hem met pet staat J. H. Olijslager, voor-

lader van de schutterij en achter hem gemeenteveldwachter Feike Hoekstra. Helemaal vooraan een nog een vrij jeugdige gemeenteveldwachter Bernard ter Haar. Ook zien we Tijdink. Met de handen op de rug B.A. Boekelder, de schutterskoning in 1927. Bernard ter Haar werd in 1917 aangesteld als gemeenteveldwachter. Op deze foto ziet hij er nog vrij jong uit.

De plek waar dit vogelschieten plaats vond, is niet goed te bepalen. De feestweide aan de Dijkstraat waar na de eerste wereldoorlog de kermis werd gevierd was rondom bebouwd met Hotel Industrie en kapper Breukers. Beide panden zijn niet te zien. Dus wordt er waarschijnlijk geschoten richting Van de Meer de Walcherenstraat. Dat de heer Boekelder, de schutterskoning van 1927 zo dichtbij staat, zou erop kunnen duiden dat hij als tweede mag schieten. Dan is dit de foto van het koningsschieten in 1928.



Nog een foto van het vogelschieten op de feestweide aan de Dijkstraat. Uiterst rechts zien we nog net de gevel van slagerij P.A. de Visscher. Links daarvan zijn nog vaag de contouren van Hotel Industrie te zien. De foto is genomen vóór 1930 aangezien aan de intekentafel de eerste en tweede luitenant van de schutterij zitten. Deze beide functies verdwenen in 1930 en keerden pas na de Tweede Wereld Oorlog terug als onderdeel van de schutterij.

Enkele personen op de foto zijn herkenbaar zoals geheel links in uniform gemeente veldwachter F. Hoekstra. De persoon met pet midden op de foto is voorlader J.H. Olijslager. Rechts staat in luitenantuniform J. van Ooyen

1929 Koning W.J. Wekking koningin M. Wekking-Huinink

In 1929 werd Willem Wekking schutterskoning. Op onderstaande foto zit hij tussen burgemeester Kraakman van Groenlo en burgemeester Van de Laar.



*De schutterskoning en het bestuur van de schutterij .
Zittend v.l.n.r.: Bernard Steenkamp voorzitter, burgemeester Kraakman van Groenlo, koning Willem Wekking, burgemeester A.J. van de Laar.*

Staan v.l.n.r.: Tone Weeber, Bernard Siebelder, Hermanus Kots, de vendeliers W. Weikamp, Hennie Ridder en Frans Huinink. Vervolgens Marinus Paashuis en Jacob Bakker



Op deze foto zie je de koning van 1929 W.J. Wekking in actie tijdens het vogelschieten. Achter hem staat veldwachter Feike Hoekstra daarachter aan de schutterstafel Martens uit Vorden.

De man met hoed en stofjas op bovenstaande foto is Willem Doppen, waarnemend voorlader. Willem Doppen was een sympathiek figuur in de Lichtenvoordse gemeenschap. Hij was postbode,

kruidenier en drogist en met zijn echtgenote Dien Kruip, de eigenaar van het Kupershuis (de Gaper) naast het St.-Jozefklooster¹⁴. De op 24 september 1884 geboren Lichtenvoordenaar Willem raakte in de oorlog betrokken bij het verzet. Op 20 april 1944 werd hij opgepakt door de bezetter en nadat hij eerst in Vught had gezeten, werd hij overgeplaatst naar Buchenwald, waar hij op 8 maart 1945 overleed. Willem Doppen maakte zelf patronen voor de jagers en was daardoor vele jaren de leverancier van de munitie en geweren voor het vogelschieten. Hij betrok dit materiaal van geweermaker Antonius Bernardus Martens (*5-3-1871 - †12-5-1938) uit Vorden.

1930 Koning J. Bakker koningin Cis Gilsing

Het bestuur van de jonge schutterij wilde in 1930 enige wijzigingen invoeren. Het stelde voor om de contributie op fl 1,50 vast te stellen. Als proef werd de medewerking van de 1^e en 2^{de} luitenant achterwege gelaten. De vogelschacht werd voorzien van een andere constructie zodat het makkelijker werd de vogel op een veilige manier naar boven te draaien. De kapitein kreeg een rijpaard tot zijn beschikking, zodat hij de commando's vanaf het paard kon geven.



Het opstellen van de schutterij bij het schuttershuis Pillen 't Zwaantje voor het vertrek naar het feestterrein. Herkenbaar zijn: te paard kapitein Jacob Bakker, en verder B. Pillen en M. Paashuis, bestuursleden, vogelmaker W. Kolkman en drager J. Wichman, secretaris B. Siebelder, voorzitter B. Steenkamp en erelid J. Pillen. Met bolhoed net iets voor de rij

¹⁴ Bezetting en verzet deel 2 auteur Henny Bennink.

H. Wekking daarachter volgen nog J. Hartjes, H. Wildenburg en A. Paasschens.

In Vragender was Eduard Witte bereid een paard ter beschikking te stellen. Het paard werd op de boerderij aangesproken met de naam Corry. Het was geen jong raspaardje meer, maar toch zag Corry er nog pittig uit voor haar leeftijd. Op kermismaandagmorgen was Jan Witte om 7.30 uur met Corry in de Rapenburgsestraat, waar ook de harmonie St.-Caecilia al aanwezig was om Jacob Bakker, de kapitein, op te halen.



Terwijl kapitein Jacob Bakker met zijn hofhouding op het bordes van het gemeentehuis staat, geeft Hendrik Wekking op het paard aanwijzingen voor het defilé.

Daarna ging het gezelschap naar de Varsveldseweg om de koning van 1929 op te halen. Onder vrolijke tonen van de harmonie trok het naar de burgemeester, waar het gezelschap in het rijtuig stapte om naar het schuttershuis te gaan. Bij het schuttershuis stonden de schutters al klaar voor de optocht en onder de tonen van de harmonie sloot de schutterij zich aan bij de harmonie voor de lange tocht door het vlaggende dorp.

Op het feestterrein aangekomen begon om 9.00 uur het vogelschieten. Tot zover ging alles volgens het draaiboek. Het liep echter helemaal verkeerd af, aangezien kapitein Jacob Bakker zelf schutterskoning werd. De paniek brak uit bij de schutterij, want wie nam nu het commando over van de kapitein. Er was immers geen eerste of tweede luitenant meer. Na kort beraad stelde Hendrik Wekking zich beschikbaar om het commando te paard over te nemen. Hij omgordde zijn burgerpak met de kapiteinsriem met daaraan de lange kapiteinssabel, zette zijn bolhoed op en sprong op het paard.

Bij het gemeentehuis werd het koningspaar Jacob Bakker en Cis Gilsing gehuldigd, waarna Hendrik Wekking te paard het commando gaf voor de

vaandelhulde. Bij terugkomst op de feestweide waar het feest werd voorgezet, werd Jan Witte door de koning tot opperstalmeester benoemd en kreeg deze daarvoor de nodige consumptiebonnen. De opperstalmeester zocht nu op zijn beurt een oppas voor het paard Corry en ging zelf gezellig kermis vieren.

Het kapiteinspaard stal de show van de kermis, iedereen wilde even op het paard. Bij de grote steen op de Markt stond een kermisfotograaf en dit werd de nieuwe attractie. Iedereen wilde, zittend op het paard, een foto. Tegen directe betaling van een kwartje kon de foto 8 dagen na de kermis worden opgehaald bij A. Kruip galanterie. Er werd gefotografeerd tot diep in de middag en toen moest de fotograaf met de tram weg. Corry werd tenslotte door enkele kermisgasten meegenomen naar café Kruip waar het paard aan de teek werd getrakteerd op suikerklontjes. Willem Stottelaar ontfermde zich tenslotte over Jan en Corry en tegen half zeven reed Jan Witte goed beschonken terug naar Vragender.

Dit was de eerste keer dat de Lichtenvoordse schutterij een bereden commando had en daar is het ook bij gebleven.

1931 Koning B. Krabben koningin Willemien Knippenborg

Bernard Krabben werd geboren op 26 juni 1910 en was woonachtig in de Rentenierstraat in het zogenaamde 'Krabbenhuis' (thans Krabbenplas). Hij was al lange tijd lid van de schutterij en was een goed schutter. Toen Bernard de vogel aan flarden schoot, leidde dat tot enige hilariteit. Want onverbrekkelijk verbonden aan dit wapenfeit zat het koningschap. En aan de zijde van een koning hoort een koningin. De vreugde die zich eerder van Bernard meester maakte, werd bij die gedachte omgezet in vrees, want met vrouwvolk had Bernard nog maar weinig omgang gehad. Dit bleef voor de omstanders niet verborgen. Hier en daar werd al gegniffeld. Maar zijn zuster Mina, die zich met haar vriendin Willemien Knippenborg onder de omstanders bevond, bood hem de helpende hand. Zij schoof Willemien naar de beteuterd kijkende Bernard en stelde aldus de koningin aan het volk voor. Het instemmend gejuich van de omstanders was dermate dat Willemien Knippenborg het niet dorst om 'neen' te zeggen.



Het koningspaar Krabben-Knippenborg op het bordes van het gemeentehuis, v.l.n.r.: Herman te Bille, Gert Rack, daarachter Jan Knufing, Bertus Knippenborg en dan Jan Hulshof. Vervolgens Johanna Wilhelmina Dina Kok, die in 1938 met Bernard Krabben in het huwelijk zou treden. Vervolgens zien we burgemeester A.J. van de Laar, dan Harry Hulshof (Herwalt), naast hem Antoon Manschot, dan het koningspaar en een jurylid met hoge hoed. Dan zien we mevrouw J. Grevink-Engels en stalhouder J. Grevink van de Ganzenmarkt. Gevolgd door nog eens vier juryleden. De foto is van mevrouw Kok-Veldkamp.



Staatsiefoto koningspaar, kermiscomité, jury en hofhouding. De foto is genomen in de tuin van 't Zwaantje. De panden op de achtergrond lagen aan de Raadhuisstraat, op de voorgrond de vendeliers Hein Ridder, de negenjarige Antoon Kruip en Frans Huinink. Staande v.l.n.r.: Hendrik Wekking, schutterijkapitein (den Slapp'n) uit de Raadhuisstraat, Bernard Siebelder, schutterij, Jacob Bakker, jury, kermiscomité en schutterij, Bernard Leferink, Jan Knufing, kermiscomité, Dina Kok, hofhouding, de latere echtgenote van Bernard Krabben, Herman Tijdink, kermiscomité. Achter diens schouder Bertus Oonk, Varsseveldseweg, kermiscomité, Johan Wuppink, hofhouding, met daarachter Herman ter Bille, kermiscomité, en Hendrik Kots, zuivelfabriekdirecteur.

Voor hem koningin Wilhelmiën Knippenborg, achter haar schilder Jan Hulshof, lid van het kermiscomité. Dan schutterskoning Bernard Krabben met achter

hem Bertus Knippenborg, kermiscomité. Achter de schouder van de koning, Gert Rack, kermiscomité. Met hoed daarachter Tinus Paashuis, schutterij. Vervolgens mevrouw J. Grevink-Engels uit Groenlo, hofhouding, daarachter Hendrik Pondes, Harry Hulshof (Herwalt) jurylid, J. Grevink, (stalhouder Ganzenmarkt) hofhouding, Jo Wevers (procuratiehouder) jurylid, dan Jan Hulshof (Liengros) jurylid, burgemeester A. J. van de Laar, juryvoorzitter. Achter de burgemeester Antoon Manschot, (bakker) kermiscomité, Jan van Lier, schutterij, Antoon Lueb, vervolgens Bernard (Bertus) Steenkamp (Toescher), schutterij, en tot slot Bernard Pillen (Wiekes), eigenaar van Pillen 't Zwaantje.

De meest opvallende verschijning op deze foto was toch wel Antoon Kruip (van de Koppelpaarden), het kleine ventje geheel in vendeliers uitrusting. Op de foto is hij 9 jaar oud. Hij liep dat jaar mee bij de versierde groepen in de optocht. En had alle zwaaibewegingen van de vendeliers ingestudeerd. Hiermee verwierf de groep de eerste prijs en als beloning mocht de kleine Antoon Kruip mee met het defilé van de schutterij. Ook tijdens de vaandelhulde liet hij zich van zijn beste kant zien.¹⁵

1932 Koning J. van Lier

koningin mevrouw D. van Lier-Didden

Wederom dit jaar geen geboren Lichtenvoordenaar als koning van de schutterij. Jan van Lier was als zovele Brabanders hiernaartoe gekomen om te werken in de leerindustrie. Jan werd geboren op 22 oktober 1900 te Waalwijk en net als zijn vader leerde hij het vak van schoenmaker. Op 26 april 1927 vertrok hij naar Lichtenvoorde om als werkmeester in de schoenfabriek Hulshof-Herwalt te werken. Hij maakte zich populair als voetballer en was nauw betrokken bij de oprichting van Longa. Sterker nog hij is de bedenker van de naam voor de voetbalclub uit 1930. Pas na 1940 werd dit S.V. Longa '30. Hij werd ook de eerste trainer van Longa. De gemoedelijke Brabander was ook altijd een graag geziene gast op feestavonden. Zijn voordrachten waren zeer plezierig. Op 27 december 1930 trad hij in het huwelijk met Gerardina Nicolasina Dina Didden, op 7 april 1904 ook te Waalwijk geboren.

Voor het koningsschot werd een bedrag van 50 gulden uitgekeerd. Het schutterij bestuur in 1932 zag er als volgt uit: de voorzitter B. Steenkamp,

¹⁵ Parenteel Bennink auteur Henny Bennink 1994

de secretaris B. Siebelder, en de bestuursleden M. Paashuis, H. Kots, en B. Pillen.



Staatsiefoto schutterskoning 1932 v.l.n.r.: kapitein Hendrik Wekking, Hendrik Kots, voor hem met de armen over elkaar Gert Rack, met hoed Bernard Pillen, Bernard Leferink, schilder, achter hem met hoed, Tinus Paashuis, vervolgens mevrouw Leferink-Jacobs, Hendrik Leuven en Bertus Knippenborg, dan R. Grothe, voorzitter van het kermiscomité, rouw met alpinopet is een onbekende, vervolgens koningin mevrouw D. van Lier-Didden, schutterskoning Jan van Lier, uit Brabant en speler bij Longa '30. Achter hem bij de vlaggenstok staat Herman Tijdink, met witte pet is Hendrik Wijkamp, vendelier van de schutterij. Rechts achter de koning een onbekende, er voor staat burgemeester A.J. van de Laar, achter hem een onbekende, naast de burgemeester Tinie Siebelder en Bernard Siebelder, vervolgens krijgen we half zichtbaar een onbekende en dan Gerrit Paasschens, achter hem een onbekende, tenslotte Bernard Steenkamp, Jan Knufing, Jacob Bakker en Jan Stevens.

1933 Koning H.H.B. Gotink koningin mevrouw Gotink-Huls

Van de 120 leden der schutterij behoorde Herman Gotink tot een van de trouwste en actiefste leden. Hij zou later nog kapitein en voorzitter worden en op concoursen won hij vele prijzen. Nadat de vogel om 11.00 uur door hem was geveld, ging het koningspaar met burgemeester per rijtuig naar het gemeentehuis. In 1933 ging dit als volg: zodra het koningspaar met de genodigden zich had geïnstalleerd op het bordes van het gemeentehuis volgde de speech van de burgemeester. Daarna defileerde de schutterij tot driemaal toe langs het koningspaar waarna er een 'front' werd gemaakt en de houten geweren werden gepresenteerd onder het spelen van het Wilhelmus. Na het commando van de kapitein 'zet af geweer'

en 'op de plaats rust' was de taak van de schutterij ten einde en moest plaats worden gemaakt voor de vendelzwaaiers. Dan begaven zich de schutters tussen de andere belangstellenden en vaak werden de geweren overgenomen door de dames. Wanneer alles tot een einde was gekomen, ging het onder begeleiding van muziek richting het schuttershuis, waar de koning kon worden gefeliciteerd en de geweren konden worden ingeleverd. Daarna werd de wijntafel gepresenteerd en zij die daar recht op hadden namen hierachter plaats.

In het kermisverslag van de schutterij schreef secretaris B. Siebelder: *'Dit jaar hebben enkele schutters zich niet geheel correct gedragen. Jammer dat op een gegeven moment de staart van de schutterij, met hun groepscommandant, zich afscheidde van de rest der optocht. Deze laatste heeft wel een heel slecht voorbeeld gegeven, om onder de optocht de gelederen te verlaten om in een café hun onderkomen te zoeken en de optocht aldaar op te wachten en zich dan weder aan te sluiten. Dit geeft geen mooi cachet aan de schutterij en we hopen dan ook zulks in den gevolge niet meer passeert, hiervoor dient de groepscommandant te zorgen.'*

Het gebeurde werd nadien tijdens de jaarvergadering nogmaals besproken.



Op de dansvloer van het feestterrein een staatsiefoto van het koningspaar. V.l.n.r.: Aloys Teunissen, Bernard Fiering, G. ten Holder, Jan Tenten, Jan Doppen, Hemmie Tenten, Willem Wekking. Naast hem zien we Bernard Siebelder van de manufacturenzaak, vervolgens Bernard Steenkamp (Toeschker), mevrouw Gotink-Huls en schutterskoning Herman Gotink en dan de voorzitter van het kermiscomité R. Grothe. Achter hem zien we nog net burgemeester A.J. van de Laar staan, dan jurylid Hendrik Kots. Vlak achter hem Jan Hertjes, daarvoor met bril jurylid dokter J. Brenninkmeijer, achter hem Bernard Leferink en

voor Bernard staat Jan Stevens; vervolgens Gerrit Paasschens en Hendrik Leuven. De laatste drie zijn allen lid van het kermiscomité.

Bernard Steenkamp

Johannes Bernardus Steenkamp werd geboren op 18 december 1871 te Lichtenvoorde als zoon van landbouwer Johannes Gerhardus Steenkamp en Hendrika Weijenberg. Op 17-jarige leeftijd nam hij voor het eerst deel aan het vogelschieten. Dat was nog ten tijde van Berend Veenhuis' compagnie. Op 19 november 1897 trouwt hij met Willemina Hubers * 2 juni 1868 † 7 september 1957. Na de eerste Wereldoorlog zien we hem op verschillende foto's rondom het kermisbestuur of het vogelschieten. Bernard Steenkamp (bijnaam: 'Toescher') werd de eerste voorzitter van de nieuwe schutterij. In 1933 neemt hij afscheid van die functie. Hij wordt overspoeld met lof en 10 pakjes tabak met een lange Goudse pijp. Samen met Hendrik Kots wordt hij erelid. Op 6 december 1948 overlijdt Bernard. Het erelidmaatschap van de schutterij wordt overgenomen door zijn vrouw, die in 1957 overlijdt.

1934 Koning J. Engelbarts koningin Marietje Holweg

Een bestuurswisseling. Na het aftreden van Bernard Steenkamp en Henrik Kots werd B. Siebelder voorzitter, oud-koning J. van Lier werd secretaris en M. Paashuis, J.W. Heinen en B. Pillen werden bestuurslid. Er werd door het kermiscomité besloten om de jurering van de corsowagens tijdens de optocht te doen, in plaats van na de optocht. Voor het gemeentehuis werd de stoet stilgehouden, waarna de juryleden hun jurering konden beginnen. In totaal moest er 1½ uur worden gewacht voor de optocht weer in gang werd gezet. Dit zorgde voor nogal wat opschudding bij schutterij en harmonie, die het wachten snel zat waren. Ze maakten duidelijk dat dit niet weer moest gebeuren. Er werd afgesproken dit het volgende jaar niet meer zo te doen. Schutterskoning werd na 4 rondes uiteindelijk Jan Engelbarts die mejuffrouw Marietje Holweg tot zijn koningin nam. Marietje was pas 17 jaar en mocht voor haar 18^{de} niet dansen van haar ouders. Ze was blij dat ze tot koningin werd gekroond, want daarmee werd haar dansverbod ook opgeheven. De hofhouding bestond uit adjudant Anton Engelbarts, ceremoniemeester Jan Bros-

huis en de hofdames Anne Holweg en Anne Engelbarts.

Het ledenaantal was iets teruggelopen naar 110. In de kermiscourant werd door het bestuur de bevolking aangespoord om vooral lid te worden. Het lidmaatschap kostte in 1934 fl 1,00.

Ook voor dit jaar vonden we een opmerkelijke jubilaris in het jaarverslag. Voor de veertigste keer maakte Jan Wichman sr. de vogel voor de schutterij. In 1894 had hij op 17-jarige leeftijd zijn eerste vogel gemaakt. In 1919 ontving hij een zilveren horloge met inscriptie bij zijn 25-jarig jubileum. Bij het maken van de vogel behoorde ook het dragen van het beestje tijdens de optocht. Dat dit geen bestbetaalde baan was, bleek wel tijdens de jaarvergadering van de schutterij op 20 augustus 1933. Bij de rondvraag maakt de heer Jan Wichman van de gelegenheid gebruik om te vragen welke instantie het geld moest betalen voor het dragen van de vogel, het kermiscomité of de schutterij. Hij had hiervoor namelijk de afgelopen drie jaar niets ontvangen. Het bestuur van de schutterij was zich niet bewust dat het hiervoor moest opdraaien en daarom zou men het kermiscomité raadplegen. In het verslag van de jaarvergadering van het comité staat hierover onder punt 7 te lezen dat door de vergadering werd besloten geen gratificatie meer uit te keren voor het dragen van de vogel. Jan Wichman jr. nam in 1936 de traditie van zijn vader over. Hij vierde zijn 40-jarig jubileum in 1976 als vogelmaker.

1935 Koning J. Hartjes koningin mevrouw Maria Hartjes-Pierik

In januari werd een eerste feestavond georganiseerd door de vereniging. Voor de feestavond van start ging, werd de prijzenkast in gebruik genomen. Deze was bedoeld om de koningsketen en verdere kostbaarheden van de schutterij te bewaren. 'Dit kastje danken we', aldus de voorzitter, 'aan de gewaardeerde medewerking van onze leden Jan Hartjes, meubelmaker in de Patroonaatsstraat, B. Lefering, schilder, en aannemer Jan van Ooyen'. De burgemeester onthulde het kastje waarna een driemaal hoera vanuit de zaal werd geroepen. Deze feestavond had echter een negatief gevolg, toen bleek dat het positieve saldo van de vereniging van fl. 17,39 op een negatief saldo van fl. 13,- was uitgekomen. Er werd een extra bestuursvergadering gehouden

waarin het probleem werd besproken. Gelukkig werd het tekort door beschermheer burgemeester A.J. van de Laar uit eigen portemonnee betaald. Door de beslissing van het kermiscomité om de keuring van het bloemencorso niet meer te doen plaats vinden voor het stadshuis, was de belangstelling voor deelname aan het vogelschieten bijzonder groot. Nu kon de optocht zonder openthoud bij het stadshuis, rechtstreeks door het vlaggende dorp naar het feestterrein trekken. Daar aangekomen begon meteen het koningschieten. Lang werd het geduld op de proef gesteld, maar uiteindelijk slaagde de heer Jan Hartjes erin met een goed gericht schot de vogel naar beneden te doen tuimelen. Hij koos zijn echtgenote tot koningin en de hofhouding was snel samengesteld uit de leden van de kaartclub, tevens burens van de familie. Met als ceremoniemeester W. Sterenburg en als adjudant J. Ikink werd J. van de Mosselaar sr. toegevoegd als penningmeester.

Het samenstellen van de hofhouding was niet zo moeilijk, maar het ophalen van de koningin was een ander verhaal. Met een landauer gingen de kapitein en twee bestuursleden naar de Patronaatsstraat om het blijde nieuws te vertellen aan mevrouw Hartjes (Maria Hartjes-Pierik). Maar helaas was zij niet thuis. Na overal en lang zoeken bij burens en kennissen werd mevrouw Hartjes eindelijk gevonden bij de kapper. Op het feestterrein was de spanning om te snijden, maar toen de koningin eindelijk op de vloer verscheen was het 'Lang zal ze leven' niet van de lucht. Door het zoeken naar de koningin moest wegens tijd verlies het programma enigszins worden ingekort. Snel werden alle versierselen uitgereikt waarna de tocht na het gemeentehuis werd ingezet.



Zittend: de vendeliers; de eerste is onbekend, dan B. Krabben en A. Beuting. Staande v.l.n.r.: mevrouw Ikink-ten Have, J. van Ooijen, daarachter een onbekende, op de voorgrond vervolgens J. Ikink,

H. Leuven, een onbekende, jurylid, J. Wevers, H. Post, burgemeester A. J. van de Laar, daarachter een onbekende, J. B. Vos, koningspaar Hartjes-Pierik, tussen hen in H. Ikink, dan jurylid B.G. Doppen, mevrouw Sterenburg-van de Mosselaar, hofhouding H. Wildenburg en W. Sterenburg, vervolgens voorzitter van de schutterij B. Siebelder, jurylid H. Kots en J. van de Mosselaar.



De genoemde kaartclub van de Patronaatsstraat. De foto is genomen vóór 1952, toen de familie Hartjes naar Canada vertrok. V.l.n.r.: J.H.W. Wevers, A.A. Pothof daarachter staat mevrouw M Hartjes-Pierik, klein meisje niet bekend, vervolgens W. Sterenburg, jongetje is C. Paasschens, J. Hartjes met sigaar en G. Paasschens (foto afkomstig van Cor Paasschens).

Ook werd in 1935 het reglement van de Schutterij Lichtenvoorde openbaar gemaakt. Enkele belangrijke punten daaruit zijn:

Artikel 1:

De Schutterij draagt de naam "Lichtenvoordse Schutterij". Het doel is de onderlinge band der ingezetenen alsmede het saamhorigheidsgevoel te bevorderen.

Artikel 2:

Ter bereiking van het doel in artikel 1 genoemd zullen dienen: het organiseren van vogel- en koningsschieten op kermis, het beleggen van vergaderingen en feestavonden. Geweerd zullen worden vloeken en ongepaste gesprekken, voor bovenmatig gebruik van sterke drank zal gewaakt worden. Stiptheid en orde zal in de schutterij steeds gehandhaafd worden. Met kermis en andere feestelijkheden zal een lid van de schutterij gepast feestvieren.

Artikel 3:

Het bestuur zal bestaan uit voorzitter, vicevoorzitter, secretaris, 2de secretaris, penningmeester, waaraan toegevoegd als adviserende leden de koning en de kapitein van dat jaar. Elk jaar treden 2 bestuursleden periodiek af. Slechts diegene, die

op de kandidatenlijst is geplaatst, kan lid van het bestuur worden. Vóór opening der vergadering kan op schriftelijk verzoek, ondertekend door 10 leden, een kandidaat worden voorgedragen. Het bestuur kan zonder uitleg een lid royeren. Het zal toezicht houden op de eigendommen der schutterij en deze in goede staat bewaren. Geen voorstellen zal het bestuur aan de ledenvergadering doen, zonder deze eerst ter kennisname en goedkeuring aan de beschermheer te hebben voorgelegd.

Artikel 4:

Zij die de leeftijd van 18 jaar hebben bereikt en inwoner is van Lichtenvoorde, kunnen lid worden. Bij vergaderingen en optochten zullen de leden steeds hun insigne moeten dragen.

Artikel 5:

Ereleden, zij die zich op een bijzondere wijze verdienstelijk hebben gemaakt in het belang van de schutterij of ander jubileum, verband houdende met de schutterij, kunnen door het bestuur in de algemene vergadering tot erelid worden benoemd. De schutterij zal ten hoogste 10 ereleden tellen. Zij zijn vrij van contributie. Zij zullen ook, al zijn zij niet in Lichtenvoorde woonachtig, aan vogel- en koningsschieten kunnen deelnemen. Zij zijn gerechtigd tot het dragen van een insigne, hun door het bestuur aangeboden. Zij zullen voor elke ledenvergadering worden uitgenodigd. Er kan een erevoorzitter worden benoemd door het bestuur, doch het erevoorzitterschap kan slechts aan 1 persoon worden aangeboden. Hij zal dezelfde rechten hebben als de ereleden. Bovendien zal het bestuur hem bij elke bestuursvergadering uitnodigen.

Het beschermheerschap zal steeds aan de burgemeester van Lichtenvoorde worden aangeboden. Hij zal dezelfde rechten hebben als de erevoorzitter, bovendien zal het bestuur hem van elke belangrijke beslissing op de hoogte houden.

Artikel 6:

Commandanten. De kapitein der schutterij wordt voor 3 jaar in de algemene vergadering gekozen. Het bestuur stelt dan een kandidaat voor. Hij moet in militaire dienst zijn geweest. Hij heeft gedurende dat jaar zitting in het bestuur als toegevoegd adviserend lid en heeft leiding bij optocht en vogel- en koningsschieten, bijgestaan door de groepscommandanten. Deze worden steeds door het bestuur benoemd en zullen tenminste 21 jaar zijn. Zij hebben elk 20 tot 30 leden onder hun commando. Zij dragen zorg voor het

innen der contributie, het aanzeggen van bijeenkomsten en het aanwerven van nieuwe leden. Zij zullen over Lichtenvoorde verdeeld wonen en tevens hun leden in hun buurt hebben. Nieuwe leden worden bij de groep van zijn buurt ingedeeld. Bij optochten zullen de groepscommandanten getooid met hun sjerp, bijtijds present zijn en appèl houden over de hun aangewezen leden en de groep aaneengesloten opstellen bij het presenteren van de geweren. Ook zijn zij verantwoordelijk voor het uitdelen van de zogenaamde consumptiebonnen bij de wijntafel. Bij aankomst van de stoet zullen zij altijd rapport uitbrengen bij de kapitein. Gedurende het marcheren zullen de groepscommandanten links van hun groep lopen en de orde bewaren. De groepscommandant zal, zodra zijn groep aan de beurt is voor het schieten, hierbij tegenwoordig zijn.

Artikel 7:

De contributie bedraagt fl.1,- per jaar en zal in één termijn door de groepscommandant worden opgehaald. Het inleggeld voor nieuwe leden zal fl. 1,50 bedragen. Zij die voor de kermis hun contributie niet betaald hebben zullen niet aan het vogel- en koningsschieten kunnen deelnemen.

Artikel 8:

Het vogelschieten: hieraan zullen alle leden deelnemen. Ook kunnen oud-inwoners na aanvraag bij het bestuur en na betaling van fl.1,00 deelnemen. Het vogelschieten zal groepsgewijs geschieden. Het bestuur zal vooraf loten en bekend maken hoe de groepen achtereenvolgens zullen schieten. Tweemaal zullen alle leden een beurt van schieten krijgen en zullen de volgende prijzen beschikbaar worden gesteld: hals fl 5,- , staart fl 2,50 en vleugels fl 2,50. Mocht echter binnen de 2 ronden de romp vallen dan zal hij die de romp naar beneden haalt koning zijn, en zal de prijs van vijftig gulden ontvangen.¹⁶

Artikel 9:

Zodra het koningsshot gevallen is, zal de koning een koningin kiezen, ook zal hij benoemen 2 hofdames, plus 1 ceremoniemeester en 1 adjudant, waarna zij door de beschermheer in tegenwoordigheid der gehele schutterij voorzien zullen worden van de onderscheidingstekens en zal het vaandel gezwaaid worden. Hierna zal de schutterij zich opstellen om met de grote optocht koning en koningin naar het stadshuis te brengen. Daar zal het defilé en het vendelzwaaien plaatsvinden.

¹⁶ . Dit deed zich voor in 1932 bij Jan van Lier.

Na afloop hiervan zal het gezelschap zich naar het schuttershuis begeven alwaar de koning de gehele schutterij een consumptie zal aanbieden. Mocht deze traktatie meer dan fl. 20,- kosten, dan betaalt de schutterij het hierboven komende bedrag.

Artikel 10:

Hij die eenmaal koning is geweest en het daaropvolgende jaar nog eens koning wordt, zal tot keizer worden gekroond. Deze zal dan altijd lid der schutterij blijven zonder te betalen en gerechtigd zijn tot het dragen van een insigne. Hij zal van de beschermheer een aandenken ontvangen.

Hierna volgde artikel 11 betreffende gunsten en verplichtingen voor het kermiscomité. Die zijn hiervoor al besproken.

In de algemene vergadering van 18 augustus 1935 werd door het bestuur medegedeeld dat voortaan met het oog op eventuele slijtage aan de koningsketen en de medailles, deze ketting alleen door de koning gedragen zou worden tijdens de optocht en de hulding op het gemeentehuis. Er zou een koningsschild worden aangekocht als kenteken van den koning tijdens de verdere feestelijkheden. De koning van 1936 zou dit koningsschild voor het eerst dragen.

1936 Koning H.J. Hubers koningin Harda Toebes

Met een nieuwe kapitein Herman Gotink aan het roer gingen de 160 schutters aan het vogelschieten beginnen. Ondanks de regen, die voor enige vertraging zorgde, kon men om 10 uur beginnen. De vogel, die voor het eerst gemaakt werd door Jan Wichman jr, bleek echter een taaie te zijn. Na twee ronden werd er voor de eerste maal 'gekloofd'¹⁷. Om 12 uur viel uiteindelijk het koningsschot, afgevuurd door Hendrik Hubers, die tot zijn koningin Harda Toebes koos. Namens de schutterij en de feestvierende bevolking van Lichtenvoorde werd een telegram verstuurd naar prinses Juliana en prins Bernard voor hun verloving op 8 september.

Op de jaarvergadering van 30 augustus 1936 kwam uit het verslag van de penningmeester naar voren dat er een batig saldo was van fl. 0,03. De

optochtroute was ten gunste van de schutterij ook veranderd. De corsowagens werden opgesteld voor het schuttershuis en via de Raadhuisstraat ging het naar de Rapenburgsestraat, daarna via de Markt, de Korte Rapenburgsestraat en de Rentenierstraat naar het feestterrein aan de Dijkstraat.



Van rechtsaf gezien: heraut Bernard Leemreize, vendelier Bernard Krabben, burgemeester A.J. van de Laar, mejuffrouw Marie Oostendorp, Jan Hubers, koningin Harda Toebes, achter haar kapitein Herman Gotink, koning Hendrik Hubers, dan J. Toebes en mejuffrouw M. Weijermars, daarachter nog een heraut en vervolgens vendelier A. Beuting. Tot slot nog enkele schutters van wie de namen niet bekend zijn.

1937 Koning W. Dusseldorp koningin Dora Manschot

Nieuw dit jaar in de optocht met de schutterij: twee herauten te paard die de kop van de stoet vormden, met daarachter de vendeliers. Bij het feestterrein werd het eerste schot gelost door de beschermheer van de schutterij. Nadat de hals er door dokter Brenninkmeijer was afgeschoten, volgde de linkervleugel door kapitein H. Gotink en de rechtervleugel door G.H.J. Wildenburg. Het koningsschot werd gelost door W. Dusseldorp, die mejuffrouw Dora Manschot als koningin koos. Beiden waren lid van de klompdansclub die optrad tijdens het Bal Champêtre. Deze dansgroep stond onder leiding van Jan van Schriek, afkomstig uit Terborg en schildersknecht bij Lefering. De hofhouding was dus dit jaar vrij groot maar de dansers bleven de gehele kermis in hun boerenoutfit, wat een vrolijk gezicht was. Erelid Bernard Steenkamp vierde het feit dat hij voor de 50^{ste} keer meedeed aan het vogelschieten. Van de schutterij kreeg de oudvoorzitter een leunstoel, zodat hij volgend jaar van daaruit de vogel kon beschieten. Als toegift kreeg het echtpaar Steenkamp op 24 november

¹⁷ Het bewerken van de vogel met een bijltje om hem te verzwakken.

een serenade van de schutterij omdat het echtpaar 40 jaar getrouwd was.



Op de eerste rij v.l.n.r.: Jet Sterenborg, Carel Hulshof, Wilhelmina Sterenborg, Theo Pondes, Jet Doppen, Hemmie Bakker, Cis Pothof, B. Doppen, Cis Doppen, Bennie Manschot, Jan Dusseldorp, en Rikie ter Bille, allen lid van de hofhouding en klompdansers. Op de tweede rij: heraut J. Leemreize, vier juryleden J.H. Brenninkmeijer sr, J. Pothof sr, Jac. Bosch en burgemeester A.J. van de Laar, vervolgens het koningspaar Dora Manschot en Wim Dusseldorp, B. Siebelder, Hendrik Leuven en nog de juryleden H. Pondes, H. Kots, (knielend) en nog achter hem staand een onbekend jurylid, met de pet in de hand erelid Bernard Steenkamp, heraut B. Leemreize, W. Sterenborg en kapitein H. Goting. Op de bovenste rij v.l.n.r.: H. Ikink, H. Post, Joke Dusseldorp, Jan ter Bille, Lena Koperberg, B. Doppen, vendelier A.Beuting, een onbekende, Bernard Krabben, Jan van Ooijen, B. Vos, H. Wildenborg, G. Paasschens en Jacob Bakker.

1938 Koning B. Knippenborg en koningin mevrouw Knippenborg-Schaapveld

In de jaarvergadering van de schutterij werd stilgestaan bij het 125-jarig bestaan van de Schutterij Lichtenvoorde, staat in het notulenboek. De Fransen hadden in 1810 de plaatselijke schutterijen afgeschaft en een Nationale Garde ingesteld. Na het vertrek van de Fransen in 1813 werden naast een Nationale Militie ook weer als vanouds plaatselijke schutterijen ingesteld, vooral 'tot behoud van de inwendige rust'.

Bij prachtig zomerweer werd de kermis van 1938 gevierd. Om 10 uur begon het vogelschieten, maar de vogel bleek behoorlijk taai en na ongeveer 250 schoten werd besloten de vogelschacht neer te laten om de vogel op te kloven. Omstreeks half twaalf viel het koningsschot afgevuurd door Bertus Knippenborg, oud-

kermiscomitélid en garagehouder aan de Varsseveldseweg. Hij verkoos zijn vrouw Catharina Knippenborg-Schaapveld tot zijn koningin. De hals viel ten prooi aan J. Knippenborg, de linker vleugel was voor P. Hulshof, en de rechtervleugel kwam op naam van H. Klein Gunnewiek.



Op de eerste rij v.l.n.r.: heraut Jan Leemreize, jurylid J.H. Brenninkmeijer, mevrouw Reukers-Wolters en Antoon Reukers (hofhouding), burgemeester A.J. van de Laar, koningin Catharina Knippenborg-Schaapveld, vervolgens schutterskoning Bertus Knippenborg, achter hem lid van de Raad van Beheer en jurylid Hendrik Pondes, Jelle ter Bille-Hoekstra en Herman ter Bille (hofhouding), H.B.A. Hulshof-Herwalt (jurylid), Arie Ravesloot (jurylid en wethouder), heraut Bernard Leemreize en kapitein Herman Gotink. Op de tweede rij v.l.n.r.: H. Kots (lid Raad van Beheer en jurylid), Herman Post (kermiscomité en jurylid), Hendrik Wildenborg, Bennie Pillen, Herman Sterenborg (Sterli), Frits Holweg, Rasing, Jan van Harxen, G. Paasschens, Herman Rack, Jan van Ooijen en Jan Holweg Manus (allen lid van het kermiscomité), vervolgens jurylid J. Wevers, erelid schutterij Bernard Steenkamp en voorzitter schutterij Bernard Siebelder. Dit zou zijn laatste publieke optreden zijn, hij overleed op 19 oktober 1938.

Op 21 oktober 1938 kwam het bericht dat op 35-jarige leeftijd voorzitter Bernard Gerhardus Siebelder was overleden. Na een kortstondig ziektebed was Bernard Siebelder overleden op 19 oktober 1938. De op 30 april 1903 geboren zoon van Johannes Frederikus Siebelder en Johanna Frederika Sterenborg was zijn vader opgevolgd in de manufacturenzaak aan de Varkensmarkt. Bernard was zeer actief in de gemeenschap geweest, zo zat hij al voor 1929 in het kermiscomité en kwam hij bij de splitsing van de twee verenigingen bij de schutterij als secretaris. Op 27 mei 1931 was hij in Vlagtwedde (Groningen) in het huwelijk getreden met Maria Catharina de Boer, geboren 7 december 1901. Het echtpaar kreeg vier kinderen. Ook was hij bestuurslid van 'Lich-

tenvoorde vooruit'. Furore maakte hij op de planken voor toneelgezelschap Advendo, waar hij een graag geziene figuur was, die menige hoofdrol mocht spelen. Hij was een kameraadschappelijk mens, waardoor hij bij verschillende verenigingen vele vrienden had.

1939 Mobilisatie gooit roet in het eten

De jaarvergadering op 8 augustus 1939 werd geopend door de voorzitter van de Raad van Beheer, de heer H.E. Kots. Hierna las secretaris H. Sterenborg de notulen van de vorige vergadering voor. Vervolgens werd het financiële verslag doorgenomen. Penningmeester H.J.A. Wildenborg maakte bekend dat er voor de kermis van 1939 een batig saldo van fl. 11,15 in kas was. Voor de kermis die op 10, 11 en 12 september werd gehouden waren de volgende attracties gecontracteerd: de luchtschommel, de draaiende hendel, een autobaan, een draaimolen en een schiettent.

Maar het kermiscomité kwam met een groot probleem te zitten. De heer H.B.Th. Sterenborg stelde zijn weide, het feestterrein, niet langer beschikbaar. Al op 5 april 1939 had de heer Sterenborg de gemeenteraad gevraagd waarom op zijn perceel aan de Dijkstraat een bouwverbod was gelegd. Hij vond dat zijn perceel minder waard was geworden door deze beslissing. Ook het kermiscomité had hierover al vragen gesteld aan burgemeester en wethouders. Die wilden in eerste instantie niet meewerken maar beschikten zelf ook niet over een terrein dat als feestterrein zou kunnen dienen. Het gemeentelijk voetbalveld van Longa achter de openbare school was geen alternatief omdat er dan te veel schade zou ontstaan aan het terrein. Als alternatief, voor zolang het conflict met de gemeente liep, werd gekozen, voor een veldje tegenover de schoenfabriek van Th.G.J. Sterenborg. H.B.Th. Sterenborg was ook daarvan de eigenaar.

De mobilisatie van 28 augustus gooide echter roet in het eten. De organisatie van de kermis werd op een laag pitje gezet, in de hoop dat de mobilisatie van korte duur zou zijn. Toen Frankrijk en Engeland op 3 september aan Duitsland de oorlog verklaarden, kondigde de regering echter vergaande maatregelen af, die onder andere feestelijkheden als kermissen verbod. Het notulenboek van de schutterij meldt in 1939 dat er nog wel kermis is gevierd in 1939 maar dat het ko-

ningsschieten geen doorgang heeft gevonden. Het notulenboek houdt op met de jaarvergadering van 13 augustus 1939. Naar alle waarschijnlijkheid zal de kermis met attracties wel doorgang hebben gevonden, aangezien deze al gecontracteerd waren.

1940-1945 Bezetter dwarsboomt kermis

Op 25 mei 1940 kwam de bezetter met enkele vrijheidsbeperkingen die het dagelijkse leven ingrijpend zouden veranderen. Burgemeester Van de Laar werd verplicht deze beperkingen aan zijn inwoners op te leggen. Een van die beperkingen was dat de diverse verenigingen in de gemeente geen ledenvergaderingen meer mochten houden. Bestuursvergaderingen werden toen nog wel toegelaten maar die uitzondering werd later ook ingetrokken. Dit had natuurlijk ook voor kermiscomité en schutterij ingrijpende gevolgen. Zo werden ledenlijsten vernietigd en het organiseren van activiteiten kwam op een laag pitje te staan.

Burgemeester Jan van de Laar

Voor burgemeester Van de Laar kwam de pensioengerechtigde leeftijd precies op tijd. De op 13 november 1876 geboren Antonius Johannes (Jan) van de Laar legde op 1 december 1941 zijn functie als burgemeester neer. Hij was de zoon van Jan van de Laar en Jannetje van den Brink uit Laren, Noord-Holland. In 1896 werd hij ingeschreven in het militieregister van Laren maar hij werd niet ingeloot wegens broederdienst.

Op 6 november 1914 werd hij tot burgemeester van Lichtenvoorde benoemd. Enkele dagen later betrok hij samen met zijn huishoudster Maria Cornelia Johanna Waterloo (*8 februari 1863) de dienstwoning. Zij was weduwe van Henri Louis Recourt. Van de Laar bleef ongehuwd en werd door de Lichtenvoordse gemeenschap gezien als alledaagse Jan met de pet. Hij is de langst zittende burgemeester van Lichtenvoorde. In zijn ambtstijd maakte hij vele dieptepunten mee zoals de Eerste Wereldoorlog, de cycloon van 1927, de beurscrash van 1929 met daaropvolgend de crisis en de uitbraak van de Tweede Wereldoorlog. Vandaar dat kermis en schutterij de lichtpuntjes waren voor de rondbollige Van de Laar. Hij was de spil in beide verenigingen waar hij veel aandacht aan schonk. In 1924 bracht hij persoonlijk de eerste kermiskrant uit. De kermiskrant werd

zijn troetelkind die hij ieder jaar zelf samenstelde. Na zijn burgemeesterschap woonde hij in Grave. Voor het bloemencorso kwam hij ieder jaar weer naar Lichtenvoorde, ook al omdat hij erelid was. Op 15 november 1949 overleed Antonius Johannes (Jan) van de Laar.



Foto rechts: burgemeester Antonius Johannes van de Laar en huishoudster Maria Cornelia Johanna Re-court-Waterloo. Foto: collectie Vereniging oudheidkunde Lichtenvoorde

Van onze beeldbank, het Steenkamphuisken.



Op onze beeldbank staat deze foto uit omstreeks 1915 van de Rapenburgsestraat hoek Broekboomstraat. V.r.n.l. het huis van de familie Kolkman, onderwijzer, dan midden op de Broekboomstraat het in 1918 afgebroken Steenkamphuisken, ook wel genoemd 'Kruittoren', 'Pulvertoren' of 'Allemansverdriet', bewoond door de weduwe Wekking-Woltrink en haar kinderen, dan het huis met het balkon van de familie Buijnink, dan Antoon Wamelink, slagerij Bakker en tenslotte H.B. Sterenborg (schoenfabrikant), wiens dak en schoorsteen nog net zijn te zien (www.beeldbanklichtenvoorde.nl).



Kadastrale kaart ca 1830. Schermpriint van www.beeldbank.cultureelerfgoed.nl. In de cirkel het Steenkamphuisken.

Papegaaischieten in 1642

Door Martin Huinink

Op 9 juni 1642 moest Rabe te Rietberg zich verantwoorden voor het Lichtenvoordse gerecht, omdat hij 'de papegaai had geschoten en afgeschoten'. Dat Rabe de vogel er in 1642 had afgeschoten, gaf hij toe. Hij ontkende echter ook in 1641 aan het papegaaischieten te hebben deelgenomen. Hij moest 2 goudgulden en 2 molder haver boete betalen en zijn mededaders noemen. Rabe noemde onder anderen ook Jan Teppers.

Jan Teppers had in 1641 én in 1642 op de papegaai geschoten. Bovendien had hij de papegaai opgesteld. Op dezelfde 9^e juni werd Jan veroordeeld tot betaling van 3 goudgulden en drie molder haver. Nog meer deelnemers werden op 9 juni 1642 veroordeeld vanwege papegaaischieten: Jan Plekkenpol den Jungen, Jan tho Wopenreijss, Lucas Huijskes, Berndt Huijskes, Garrit ten Teller, Henrick ten Teller, Gardt ten Dorsthorst, Thijs ten Nienhues en Jan ten Nienhues. Gelet op de namen vond de overtreding waarschijnlijk plaats in Zieuwent.

Iovis 9 junij 1642,

Henricus Baurman, Richter, Willem ten Have und Henrick ten Busche gerichtslueden.

Graefflijcken anwalt claegt summarie aver Rabe Ten Retbergh dat hij niettegenstaende desen Landen Placaten und poenale mandementen van zijn Graffl. Genade ock heff laten gelusten tho 1641 de papegaj te beschieten, ock tho 1642 denselven van geleijcken beschoten und affgeschoten, und daarop de son- und vierdagh met ongeregelden bijeenkompsten und bieren tho drincken niet heiligt, und en also het vorsegde papegaj schieten als mede de ongeregelden gelagen en bijsamenkomsten in de vergedachten jaren poenaliter zijn verboden versochten den gedagden in die poene sampt kosten und schaden te condemniren alsmede dat hij al schuldigh en gehalten sijn, sijn complicen namhaffigh tho maken.

Rabe ten Retbergh bekende in dezen 1642 allein den papegaj beschoten en affgeschoten te hebben waartot mede geholpen Lucas unde Berndt Huijskes, Johan Pleckenpoel ten Wopenreijss, Henrick ten Teller, Jan en Thijs ten Nienhues, Jan Teppers, Gardt ten Dorsthorst.

Waarop den vorsegde Retbergh in conformite van verbott tho 1642 gecondemniert in een poene van twee goltgulden en twee molder haveren.

Grafflijcken anwalt claegt similitert Jan Teppers dat hij Anno 1641 den papegaj beschoten Anno 1642 den papegaj opgesteldt und mede beschoten concludirt van gelijcken tot afdracht. Jan Teppers bekende Ao 1641 den papegaj beschoten und Ao 1642 den papegaj opgesteldt unde ock beschoten tho hebben. Als daarvan gecondemniert in een breucken van dreij goltgld und dreij molder haveren.

(.....)

Donderdag 9 juni 1642,

Henricus Baurman, richter, Willem ten Have en Hendrik ten Busche, gerechtslieden.

De grafelijcke aanklager beschuldigt kort gezegd Rabe ten Retbergh, dat deze niettegenstaende de plakaten van deze landen en niettegenstaende de door straffen te handhaven bevelen van zijne grafelijcke genade, heeft gemeend in 1641 de papegaai te beschieten, dat hij die ook in 1642 heeft beschoten en eraf geschoten en dat hij bovendien de zon- en feestdagen met ongeregelde bijeenkomsten en bier drinken niet in acht heeft genomen. En aangezien de ongeregelde gelagen en samenkomsten in genoemde jaren op straffe van boete waren verboden (heeft de aanklager) verzocht de gedaagde in die boete, vermeerderd met kosten en schaden, te veroordelen, alsook hem schuldig te verklaren en te verplichten om zijn mededaders te noemen. Rabe ten Retbergh bekent in dezen alleen maar dat hij in 1642 de papegaai heeft beschoten en eraf geschoten, waarbij verder betrokken waren Lucas en Berend Huijskes, Johan Plekkenpol ten Wopenreijss, Hendrik ten Teller, Jan en Thijs ten Nienhues, Jan Teppers en Gardt ten Dorsthorst.

Waarop voornoemde Retberg in overeenstemming met het verbod van 1642 is veroordeeld in een boete van twee goudgulden en twee molder¹⁸ haver.

En evenzo klaagt de grafelijcke aanklager Jan Teppers aan, dat deze in 1641 de papegaai heeft beschoten en in 1642 de papegaai heeft opgesteld en heeft mee geschoten en hij concludeert eveneens tot het opleggen van een boete. Jan Teppers bekent in het jaar 1641 de papegaai beschoten en in 1642 de papegaai opgesteld en beschoten te hebben. En daarvoor is hij veroordeeld tot een boete van 3 goudgulden en 3 molder haver.

(.....)

¹⁸ 1 molder = 111,5 liter

De dag na de Lichtenvoordse kermis. Jenevervaatjes, peilstokjes en belastingheffing in 1787

Door Michel Hoenderboom

De dag na de Lichtenvoordse kermis van 1787 vormde een uitgelezen moment voor twee toezichthouders om samen met de voogd van Lichtenvoorde de verschillende herbergen in het stadje te bezoeken om te peilen hoeveel jenever er tijdens de kermis was geschonken. Hierover moest namelijk belasting worden betaald. Door een incident hadden de toezichthouders die dag echter grote moeite om hun taken uit te voeren.

Het monopolie

Niemand ziet graag de spreekwoordelijke blauwe envelop van de belastingdienst door de brievenbus vallen. In de achttiende eeuw was dit voor de inwoners van het stadje Lichtenvoorde niet heel anders. Net zoals nu waren er in die tijd belastingen in allerlei soorten en maten waaronder die op de ‘generale middelen’, wat grotendeels verbruiksbelastingen waren op eerste levensbehoeften, luxe artikelen, vee, granen en alcohol. Ook de brandewijn en de gedistilleerde dranken vielen hieronder. De belastingen hierop werden geheven in de vorm van een monopolie, waarbij alleen de pachter (of ‘monopolist’) mocht distilleren en in het groot verkopen.

De openbare verpachting van de verbruiksbelastingen was in handen van de Gedeputeerde Staten van het Kwartier van Zutphen. Zij moesten er voor zorgen dat de verpachting eerlijk zou verlopen en dat de opbrengst voor het kwartier zo hoog mogelijk zou zijn. De heffing van een bepaalde belasting werd vaak op lokaal niveau bij opbod aan de meestbiedende verpacht. Het was ook mogelijk samen te pachten met ‘medestanders’ of ‘vennoten’. Door het systeem van de belastingpacht was het Kwartier van Zutphen verzekerd van inkomsten. Pachters moesten daarnaast als onderpand voldoende onroerend goed ter beschikking stellen of borgen

laten stellen. De pachters legden (in de vorm van een behoorlijke boekhouding) verantwoording af aan de ontvanger van de generale middelen in hun district. De belastinginkomsten vloeiden uiteindelijk in de kas van de kwartiersontvanger of



ontvanger-generaal.

Raadhuis en der Gedeputeerde Kamer, 1745

Jan de Beijer, Hendrik Spilman

Gelders Archief, toegangsnummer 1551 Topografisch-historische Atlas Gelderland, inventarisnummer 2694. Public Domain Mark 1.0 licentie

Pachters (waaronder die van de accijns op brandewijn en gedistilleerde dranken) deden het werk niet alleen. Vaak namen zij collecteurs in dienst die tegen een salaris verantwoordelijk waren voor de daadwerkelijke invordering van de belastingen.

Mocht er bij de invordering iets misgaan dan kon om de steun van overheidsdienaren worden gevraagd¹⁹. Naast de collecteurs controleerden toezichthouders (of ‘oppassers’) bij het monopolie op de brandewijn en de gedistilleerde dranken of de hoeveelheid geschonken sterke drank op de juiste manier werd gerapporteerd. Alleen zo kon namelijk bepaald worden hoeveel belasting er betaald moest worden. Geregeld ondervonden deze toezichthouders flinke weerstand bij de uitvoering van hun taken. Ook op de dag na de Lichtenvoordse kermis van 1787 zouden de zaken flink uit de hand lopen.

De dag na kermis

Op 22 september 1787, de dag na de Lichtenvoordse kermis, bezochten de heren Willem Nijssink en Anthonij Onstenk het stadje Lichtenvoorde om samen met de voogd (een lokale ambtenaar) Tobias Resink te peilen hoeveel jenever er nu precies geschonken was. Hierover moest namelijk belasting betaald worden. De heren Nijssink en Onstenk droegen de moeilijke titel van ‘monopolie-oppasser’ (een soort van toezichthouder), Hun taak was het om in naam van de pachter van het monopolie op de ‘brandewijn en gebrande wateren’ (= gedistilleerde dranken) in kaart te brengen hoeveel jenever er was geschonken. Als de gevolmachtigden van Winterswijk waren zij daartoe naar het naburige Lichtenvoorde afgereisd. Met hun peilstokjes in de aanslag hadden de voogd, Nijssink en Onstenk het plan opgevat een bezoek te brengen aan de verschillende herbergiers in het stadje. Bij deze rondgang hadden beiden ook een geladen geweer bij zich.

Die dag zou echter alles anders lopen dan verwacht. Nadat het gezelschap al bij enkele herber-

giers had gepeild, waren zij naar herberg ‘De Kroon’ gegaan. Op het moment dat voogd Resink in De Kroon het jenevervaatje voor zich had liggen en bezig was met schrijven, was een zekere Jochem Sterenborg dichterbij gekomen. Sterenborg vroeg om een ‘zoopjen’, een glaasje drank. De waardin vertelde hem dat zij hem nu even niet kon helpen en dat hij eventjes moest wachten. Sterenborg toonde geen geduld en gaf aan dat hij met zijn stuiver ook in andere herbergen een drankje zou kunnen halen. Toch bleef Sterenborg wachten.



De kermis van Hoboken. Gezicht op een Vlaams boerendorp waar het kermis is met allerlei feestelijkheden en spellen. In het midden een paard en wagen, links een rondedans, rechtsvoor een wedstrijd pijl en boog schieten. Rechts een herberg met uitgestoken vaandel: Dit is de Gulde van Hoboken. Op de achtergrond rechts een roomse processie met een heiligenbeeld en een toneelopvoering op een verhoging. Onder de voorstelling een tweeregelig onderschrift in het Nederlands.

Prentmaker: Frans Hogenberg, naar tekening van Pieter Bruegel (I) datering: 1559 – 1561

Rijksmuseum, Amsterdam. Objectnummer RP-P-OB-7369

Toen voogd Resink klaar was met peilen, gaf de waardin Sterenborg alsnog zijn glaasje drank. De waardin bood de toezichthouders ook een drankje aan. De heren Nijssink en Onstenk bedankten echter vriendelijk, want de dag ervoor was het kermis geweest en daarom dronken zij die dag geheel geen jenever.

¹⁹ Gelders Archief [GA], Staten van het Kwartier van Zutphen en hun Gedeputeerden, Inleiding, 04.1.2.2. Gedeputeerde Staten van het Kwartier van Zutphen, en 06.2 Generale middelen.

Volgens beide toezichthouders zou Sterenborg hierna tegen hen gezegd hebben: ‘willen zij drinken, dat kunnen zij doen, maar ik drinke met die bliksemsche Kaerels niet’. Nijssink en Onstenk hadden geantwoord dat zij Sterenborg ook niet gevraagd hadden iets met hen te drinken.



De pachtbetaling. Twee boeren in een kantoor om belasting of pacht in natura te betalen. De klerk zit aan zijn bureau en draait zich om. Tegen de muur kasten met acten en boeken. De boer rechts heeft een kip bij zich, de ander leunt op zijn stok.
 schilder: Quiringh Gerritsz. van Brekelenkam (toegeschreven aan) datering: 1660 – 1668
 Rijksmuseum, Amsterdam. Objectnummer SK-A-2698

Voogd Resink en beide toezichthouders waren hierna uit herberg De Kroon vertrokken en naar ‘Het Blauwe Kruis’ van herbergier Kolkman gegaan. Hier zouden Nijssink en Onstenk niet alleen zijn gehinderd door Jochem Sterenborg, maar ook door Jacob ‘Gassop’ Holleweg senior. Holleweg zou luid zijn gaan trommelen zodat voogd Resink en beide toezichthouders elkaar niet konden verstaan. Sterenborg was op het geluid afgekomen en zou zijn begonnen te zingen en te schreeuwen terwijl Holleweg op de trommel was blijven slaan. De rust keerde pas weer terug nadat herbergier Kolkman Holleweg en Sterenborg uit de herberg had doen vertrekken. Pas hierna had de voogd in het bijzijn van Nijssink en Onstenk kunnen peilen.

In de volgende herberg, ‘Het Witte Kruis’, hoefde niet gepeild te worden, omdat de waardin ziek

op bed lag en de dagen ervoor niets had geschonken. Voogd en toezichthouders waren hierna naar het huis van Jan Evers gegaan waar zij voor de deur opnieuw Jochem Sterenborg waren tegengekomen, ditmaal met een hooivork met een lange steel in de hand. Met de hooivork zou Sterenborg de toezichthouders Nijssink en Onstenk en

voogd Resink naar binnen hebben gedirigeerd, waarbij Onstenk door één van de tanden van de vork aan het kuitbeen was geraakt.

Hoewel de vork Onstenk niet had verwond, was de vork wel dwars door zijn kleren gegaan. Jacob Holleweg senior had zich ondertussen in de keuken van het huis opgehouden. Sterenborg en Holleweg zouden zich hierna tegenover het portaal hebben opgesteld, waarna Holleweg had getrommeld en beiden hadden geschreeuwd dat de toezichthouders met hun geladen geweren het huis zo snel mogelijk dienden te verlaten.

Voogd Resink zou volgens

beiden de klus wel in zijn eentje kunnen klaren. De toezichthouders Nijssink en Onstenk waren hierna genoodzaakt zich naar het huis van Joost Wijnveld, de collecteur van de ‘gebrande wateren’, te begeven aan wie zij hun verhaal vertelden²⁰.

Door incidenten als deze dreigde de pachter van het monopolie op de ‘brandewijn en de gebrande wateren’ voortdurend belastinginkomsten mis te lopen. Om accijns te kunnen heffen op jenever moest je namelijk wel weten hoeveel jenever er daadwerkelijk geschonken was. Door het beschreven gedrag van Jochem Sterenborg en Jacob Holleweg senior was het voor toezichthouders als Willem Nijssink en Anthonij Onstenk bij tijd en wijle erg moeilijk om hun taken uit te voeren. Aangezien de belastingheffing een kwartierlijke aangelegenheid was, besloot de pachter de gedeputeerden van het Kwartier van Zutphen te informeren over het incident in Lichtenvoorde. De heren gedeputeerden lieten het er niet bij zitten. Zij gaven de advocaat Jan Casper Conradi uit Bredevoort de opdracht onderzoek te doen naar

²⁰ Ibid., inv. nr. 449.

wat zich nu precies in het huis van Jan Evers in Lichtenvoorde had afgespeeld²¹.

Advocaat Conradi hoorde verschillende getuigen van het incident. Conradi had de indruk dat de getuigen wat terughoudend waren bij het afleggen van hun verklaringen. Daarnaast viel het hem op dat geen van de getuigen het relaas van de voogd Resink en de toezichthouders Nijssink en Onstenk bevestigde. Zelfs wanneer alleen gekeken zou worden naar de verklaringen van de voogd en de toezichthouders, viel daaruit volgens Conradi niet af te leiden dat Holleweg senior en Sterenborg het peilen zouden hebben verhinderd. Daarnaast zou de door beiden gebezigde, brutale uitdrukking ‘bliksemsche Kaerels’ evengoed kunnen doelen op het feit dat de toezichthouders, door met hun geladen geweren huizen binnen te gaan, de daar aanwezige mensen aan gevaar blootstelden. Ook speelde het voorval zich af daags na de kermis zodat het zeer wel mogelijk was dat de heren Holleweg senior en Sterenborg nog niet helemaal van de vrolijkheid gekomen waren. Holleweg trommelde tenslotte altijd tijdens kermis en ook de dag erna liep hij vaak nog rond met zijn instrument. Mogelijk was dit ook een verklaring voor de hooivork die Jochem Sterenborg bij zich zou hebben gehad. Dat Onstenk door één van de tanden van de hooivork van Sterenborg aan het kuitbeen was geraakt, betekende nog niet dat opzet in het spel was. Misschien had Sterenborg op deze manier wel geprobeerd om Onstenk, die wat achteraan liep, het huis in te dirigeren. Volgens Conradi zou er van de kant van Sterenborg mogelijk geen opzet in het spel zijn geweest. Wellicht was er sprake geweest van een dronkenmansgrap. Het lijkt er dus op dat advocaat Conradi geen volledige duidelijkheid kon krijgen over wat er nu precies die dag na de Lichtenvoordse kermis was gebeurd. Toch werden de heren Holleweg senior en Sterenborg opgeroepen om zich op 9 februari 1788 te verantwoorden voor de Gedeputeerde Staten. De gedeputeerden namen de kwestie op die betreffende dag ernstig op. Hoewel er geen sprake was van financiële onregelmatigheden vonden de gedeputeerden dat de kwestie wel zou kunnen leiden tot onrust in de gemeenschap en problemen bij de opsporing van toekomstige belastingfraude. De gedeputeerden gaven de richter van de heerlijkheid Lichtenvoorde daarom de opdracht om naar

eigen inzicht tegen Jochem Sterenborg en Jacob Holleweg senior te procederen.

Alleen op deze wijze meende men ervoor te kunnen zorgen dat de belastingpachters en hun getrouwen in de toekomst hun taken naar behoren zouden kunnen uitvoeren. Mocht de richter van Lichtenvoorde nog nieuw bewijsmateriaal vinden, dan moest hij de gedeputeerden hiervan wel op de hoogte stellen²².

Allerlei vormen van tegenwerking

Het incident op de dag na de Lichtenvoordse kermis maakt duidelijk dat belastingpachters en hun medewerkers het niet altijd makkelijk hadden. Belastingontduiking werd allereerst door veel mensen niet gezien als een ernstig vergrijp. Bovendien hadden pachters en hun dienaren geregeld te maken met allerlei vormen van ernstige tegenwerking: herbergiers deden alsof zij niet thuis waren op het moment dat toezichthouders een bezoekje af wilden leggen om de jenevervaatjes te peilen²³; tappers lengden de jenever stiekem aan met water²⁴ en herbergiers weigerden soms onderdak, eten en drinken aan de pachter of zijn medewerkers²⁵. Geregeld klaagde de pachter bij de gedeputeerden van het Kwartier van Zutphen over de buitensporige smokkel van jenever. De pachters en hun dienaren hadden in het open veld met hun pistolen en sabels namelijk geen schijn van kans tegen de beter bewapende smokkelaars²⁶. Soms liepen de zaken echt uit de hand, variërend van het bedreigen van pachters en hun medewerkers, het gebruik van geweld tot moord en doodslag aan toe²⁷. De aanvaring in 1787 tussen de overlastmakers Jochem Sterenborg en Jacob Holleweg senior en de toezichthouders Willem Nijssink en Anthonij Onstenk stond dus niet op zichzelf. Het bleef echter niet bij enkel incidenten. Vanaf het midden van de achttiende eeuw zou het systeem van de belastingpacht namelijk steeds meer onder druk komen te staan.

²² Ibid., inv. nr. 449.

²³ Ibid., inv. nr. 124, 5 maart 1754.

²⁴ Ibid., inv. nr. 124, 9 november 1752.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid., 20 december 1752; Ibid., inv. nr. 125, 6 oktober 1756.

²⁷ Ibid., inv. nr. 125, 7 januari 1755; Ibid., inv. nr. 124, 8 februari 1753; Ibid., inv. nr. 129, 5 februari 1767, 4 maart 1767 en 10 april 1767.

²¹ Ibid., inv. nr. 135, dinsdag 6 november 1787.

Rapport aan het Collegie
der te Mog. Heeren Gedeputeerde
Staaten van de Graaf-
schap Zutphen, houdende de
informatien door den Ondersgiff-
geantwoudeerden Advocaat
gemoeten, omtrent de om-
standigheden van 't geval
het welk aan de beide
Monarchie Oppassers of Ge-
antwoudeerden van Wente-
rswyck, toen oeruben op den
22 September ouder jaer 1787,
te Lichtenvoorde, met den
Voogd aldaar gingen peilen,
bezeugd is, door de personen
van Jacob Holleweg Senior en
Johann Sterenberg.

Edele Mogende Heeren!

Met betrekking tot dit geval, hebben
de nagenoemde personen, op de respecti-
ve lijnen en plaaften, aan den Ondersgiff-
geantwoord en verklaard, als volgt

op den 19 November 1787. binnen Bre-
devoort

Willem Nijfink en Anthony Onstent,
zijnde de beide Oppassers of Geantwou-
deerden van Wenterdriek — Dat van

Pagina uit het rapport van de advocaat Jan Casper Conradi aan de Gedeputeerde Staten van het Kwartier van Zutphen betreffende de onregelmatigheden bij de peiling van de gebrande wateren in Lichten-

voorde, 1787-1788. Gelders Archief, Staten van het Kwartier van Zutphen en hun Gedeputeerden, inventarisnummer 449.

Tijdens het pachtersoproer van 1748 in de gewesten Groningen en Friesland en wat later ook in het gewest Holland richtten de protesten zich op de agressieve vormen van belastingheffing en de vermeende corruptie waarmee het stelsel van verpachtingen steeds vaker werd geassocieerd²⁸. Hoewel in het gewest Holland de protesten zouden leiden tot grootschalige hervormingen van het belastingstelsel, zou in het Kwartier van Zutphen veel bij oude blijven. De Staten van het Kwartier van Zutphen maakten al in januari 1748 plannen om een publicatie naar buiten te brengen ‘wegens eenige beweginge tegens de pagten hier en daer ontstaan’. In september 1748 zou de door de stadhouder goedgekeurde publicatie van de Staten wereldkundig worden gemaakt. Het systeem van de belastingpacht in het kwartier bleef gewoon in stand²⁹.

Ter afsluiting

We keren terug naar Lichtenvoorde. De heren Nijssink en Onstenk legden waarschijnlijk maar een kort bezoek af aan de herbergen in Lichtenvoorde met maar één doel: als toezichhouders wilden zij zich er van vergewissen dat het peilen van de jenevervaatjes correct zou verlopen. Mogelijk dat zij op andere dagen andere dorpen en stadjes in de omgeving met een bezoek zouden vereren om er zeker van te zijn dat ook daar het peilen op de juiste manier zou plaatsvinden. Willem Nijssink en Anthonij Onstenk maakten als toezichhouders dus geen deel uit van het lokale bestuur en waren waarschijnlijk slechts af en toe in een dorp of stadje aanwezig. De belastingheffing (in de vorm van een systeem van belastingpacht) was namelijk een kwartierlijke aangelegenheid. Als de ge-

volmachtigden van Winterswijk legden Willem Nijssink en Anthonij Onstenk her en der vooral gelegenheidsbezoeken af als vertegenwoordigers van een, ver weg in Zutphen gelegen, hogere autoriteit³⁰.

Het kwam regelmatig voor dat dorpingen liever een eigen inwoner de hand boven het hoofd hielden dan hem uit te leveren aan een ambtenaar van een hoger orgaan³¹. In Lichtenvoorde leek het er in 1787 in ieder geval op dat de gevestigde bevolking de overlastmakers Jochem Sterenborg en Jacob Holleweg niet wilde uitleveren aan advocaat Conradi als vertegenwoordiger van de Gedeputeerde Staten van het Kwartier van Zutphen. Hoewel Conradi verschillende getuigen had gehoord die bij het incident aanwezig waren geweest, had hij de indruk dat de getuigen wat terughoudend waren geweest bij het afleggen van hun verklaringen. Het was de advocaat in ieder geval opgevallen dat geen van de getuigen het relaas van de voogd Resink en de toezichhouders Nijssink en Onstenk had bevestigd. Het is dus goed mogelijk dat de getuigen de verdachten Holleweg en Sterenborg liever de hand boven het hoofd hielden dan tegen hen te getuigen voor een advocaat in dienst van een hogere macht.



Richtershuis in Lichtenvoorde, met jaartalankers in de huidige gedaante uit 1702; foto: Michel Hoenderboom

²⁸ A.D.N. Kerkhoff, *Hidden morals, explicit scandals. Public values and political corruption in the Netherlands (1748-1813)*, Leiden (2013), pp. 117-119.

²⁹ GA, Staten van het Kwartier van Zutphen en hun Gedeputeerden, inv. nr. 40, fol. 53v en 54r.

³⁰ Zie ook A. Nobel, *Besturen op het Hollandse platteland. Cromstrijen 1550-1780, Zutphen (2012)*, p. 135, 141, 145.

³¹ *Ibid.*, 141.

Burgerwachten in de 17e en 18e eeuw in Lichtenvoorde

Door Martin Huinink

Benno van Lochem beschrijft in zijn artikel 'Daar komen de schutters' dat een burgerwacht was bedoeld om de stad of het dorp te beschermen tegen indringende huurtroepen, landlopers en dieven en dat Lichtenvoorde was verdeeld in zes zogenaamde rotten (wijken), met elk een rotmeester. Rotmeesters waren er alleen in Lichtenvoorde, niet in de boerschappen Lieveelde, Vragender en Zieuwent. Daar werden per boerschap om de twee jaar twee 'gildemannen' aangesteld.

Wie welk wapen bezat, werd ook in de buurtschappen bijgehouden op zogenaamde monsterrollen. De meeste inwoners hadden wel een roer, een gladloops vuurwapen. Anderen hadden een 'sprinckstock'. Daarmee is bedoeld een polsstok ofwel 'schavelijn', niet alleen geschikt om over sloten te springen maar ook om mee te slaan of om met een scherpe punt te gebruiken als steekwapen of als werpspies. Wanneer er dan weer eens veel 'overlast' was van vreemdelingen, bijvoorbeeld van 'de heidenen' (zi-geuners), kon de richter de rotmannen en de gildemannen opdragen om hun mensen bijeen te roepen om de vreemden te verjagen of op te brengen. De kring van Harreveld viel onder Zieuwent en had geen eigen gildemannen. Daarom riep de 'voogd', een bepaalde justitiële ambtenaar, de inwoners van Harreveld op voor de wachtdiensten. Blijkens een aantekening uit 1750 liet hij dit - althans in dat jaar - over aan de waard van boerderij-herberg de Lindeboom.

In het Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers te Doetinchem (www.ecal.nu) worden bewaard de 'Monsterrollen der huislieden in de buurtschappen Lieveelde, Vragender en Zieuwent, met vermelding van het wapen, per buurtschap ingevuld, 1633, 1656, 1676, 1711, 1731'.³² Op de volgende pagina de eerste bladzijde van de monsterrol uit 1633, met hieronder een transcriptie van die eerste bladzijde.

Anno 1633 den 12 Augusti sijn die burschappen deser herlicheit Lechtenvorde gemunstert und mit geweer befunden als volgt: unde iss t. weten dat die so mit litter R geteikent mitten rhoer, und mitt S mitten sprinckstock gemunstert.

Buerschap Suwent

Willem tho Manschate	R	Engelbert ten Reetbergh	St
Geert tho Manschate	R	Willem ter Wopenreiss	R
Johan tho Manschate	R	Gerrit ter Wopenreiss	R
Albert Klumperinck	R	Gosslich ten Moller	R
Willem Wolters	St	Henrich ten Moller	R
Johan Knippert	St	Jan ten Isereve	St
Wichert Nienhuss	R	Gert ten Isereve	R
Berent Tubus	R	Berendt ten Tiller	R
Grote Siberinck	R	Gerrit ten Moller	R
Kleine Siberinck	R	Jan Winalss	R
Johan Wechelers	St	Berent ten Knippenborg	R
Johan Schlickermann	R	Johan Pleckenpoel	R
Jan Krabbenborg	R	Gerrit Kriger	St
Berendt Donderwinckel	R	Derrick Voss	R
Coene Krabben	R	Derrick Rondell	R
Henrich Winterinck	R	Berndt Grobben	R
Berendt Storckhorst	R	Pelgrum Bokeler	R
Jan t. Sprenkelder	S	Henrich Vellers	R
Herman Plate	R	Wiegert Vellers	R
Tonnis Specksgoor	R	Frerich Segendick	R
Derrick ten Reetbergh		Henrich Hoppinckreise	R
		Gerrit ten Nienhuss	R

³² ECAL; Archiefnummer 0115 Plaatselijk bestuur van de Heerlijkheid Lichtenvoorde, 1622-1811, Inventarisnummer 64

Het bombardement op Lievelede

Door Frans Penterman

In onze digitale nieuwsbrief 2021, nr 8, beschreef pater Frans Penterman, al vele jaren woonachtig in Canada maar niettemin nog steeds een echte Lichtenvoordenaar, zijn levensverhaal. We schreven toen in onze nieuwsbrief:

Wij waren getipt om contact op te nemen met pater Frans Penterman in Canada. De pater is inmiddels 89 jaar en hij heeft op 18 oktober 1944 het bombardement op Lievelede meegemaakt. Bij dat bombardement werd bakkerij Reijrink, op de hoek van de Tankweg en de Lievelderweg geraakt. De jonge Frans bevond zich in de bakkerij toen het bombardement plaatsvond en hij heeft zijn herinneringen voor ons opgeschreven. Wij zullen dat ooggetuigenverslag in een komende periodiek opnemen. We vroegen hem natuurlijk ook hoe hij als pater in Canada terecht was gekomen. En toen bleek dat eerder al eens aan hem was gevraagd om zijn levensverhaal op te schrijven voor de bewoners van woonzorgcentrum Antoniushove, toen deze zich bezighielden met het thema 'Familie of kennissen in het buitenland'. Pater Penterman heeft ons toestemming gegeven om dat verhaal in deze nieuwsbrief op te nemen.

Pater Frans Penterman begon zijn levensverhaal als volgt:

Beste dorpsgenoten, Mijn naam is Frans Penterman geboren in 1932 in Eefsele, gemeente Lichtenvoorde. Dat was toentertijd parochie Groenlo en ik ben daarom gedoopt in de Calixtuskerk die nu een basiliek is. Kort daarna zijn we verhuisd naar Lichtenvoorde en hebben een tijdje bij het toenmalige tramstation gewoond en vervolgens zijn we verhuisd naar de Lievelderweg. Ik ben de lagere school begonnen op de Varsseveldseweg. In de nacht van 13 op 14 juni 1941 viel er een bom op de hoek van de school en ik heb de derde klas af moeten maken in het toenmalige Patronaatsgebouw. De school werd gerepareerd, maar de Duitsers namen het gebouw later in beslag voor de inkwartiering van soldaten en onze klas ging naar het café Ketterink dat nu het cafetaria 'n Olden Tram is. Ik zou na de lagere school naar het seminarie gaan, maar dat was bijna onmogelijk. De oorlog was net voorbij en het gewone leven moest eerst weer op gang komen. De pastoor raadde aan om één jaar naar de mulo te gaan en dat heb ik gedaan. In 1946 ben ik naar Arcen in Limburg gegaan naar het seminarie van de Missionarissen van Mariannahill. Daar heb ik ook mijn noviciaat gemaakt, een proeftijd voor kandidaat-religieuzen. De volgende vijf jaar heb ik filosofie en theologie gestudeerd aan de universiteit in Würzburg, Beieren, en ben door bisschop Bekkers priester gewijd in 1958. Mijn bedoeling was om naar de missie in Zuid-Afrika te gaan, maar ze vroegen me of ik naar Canada wou gaan waar onze congregatie een gymnasium had geopend, om daar les te geven. Het was voor mij duidelijk dat ik moest gaan naar de plaats waar ze me nodig hadden en ik heb ja gezegd. Daar ik als emigrant vertrok ging ik met de boot want als emigrant betaalde Nederland de reis. Op 28 december 1958 begon de reis van tien dagen. (...)

Wie het hele levensverhaal van Frans Penterman wil lezen of herlezen en niet meer beschikt over de per e-mail verstuurde Nieuwsbrief 8, kan die opvragen bij het secretariaat van de vereniging. Hierna volgt Frans Pentermans ooggetuigenverslag van het bombardement op Lievelede.

Het bombardement op Lievelede

In 1943 werkte mijn broer Henk bij de bakkerij van Harrie Reijrink in Lievelede. Begin 1944 werd hij 16 en moest toen in de omgeving van Zevenaar voor de Duitsers gaan werken. De jongens deden daar bijna niets, maar dat was ook niet de bedoeling. Door de jonge mannen bij elkaar te houden probeerde de vijand te voorkomen dat ze zich bij een verzetsbeweging zouden aansluiten. Mijn broer vertelde ons een keer dat ze loopgraven moesten maken en twijgen moesten brengen.

Ze staken er de draak mee. Het is gebeurd dat ze van twijgen een brancard maakten, daar de twijgen oplegden en daarna in processie naar de plaats van bestemming liepen. De voorman riep luid alsof het een begrafenisgebed was: "Eén twee, drie, vier, vijf, zes, zeven" en de anderen antwoordden in koor: "Acht, negen, tien, elf, twaalf." Ik was toen twaalf jaar oud. Daar ik nogal fors gebouwd was en nog ver onder de 16, werd ik door Harrie Reijrink gevraagd om in de

bakkerij te helpen. Mijn ouders gingen akkoord en zo werd ik een heel jonge werkmans.

De Duitsers maakten veel gebruik van de spoorwegen. Daarom werden de spoorlijnen meer en meer gebombardeerd. Dat gebeurde in Lievelede voor de eerste keer op 18 oktober 1944. De bakkerij van Reijrink stond dicht bij de spoorbaan aan de kant van Groenlo onderaan de heuvel in de hoek van de Lieveledeweg en de Tankweg, de weg naar Eefsele. Het geheel was gebouwd in de vorm van een L. De winkel was aan de voorkant kort aan de Lieveledeweg, de bakkerij in de hoek met woningruimte daar tussenin en aan het andere einde van de L was het entrepot, vooral voor het meel.

Op die bewuste 18^{de} oktober kwam ik net van dit entrepot in de bakkerij, toen Antoon, de broer van Harrie, schreeuwde: 'In de rieskastel!' De rijskast is de ruimte waar het deeg wordt geplaatst om te rijzen. Die bevond zich tussen de twee ovens die geweldd waren en er was dus minder gevaar voor instorting. We waren daar met zijn drieën: Antoon, zijn zus Joke en ik. We waren er nog maar net of de hel brak los. Geen knal, maar een oorverdovend gekraak en lawaai. We konden niets meer onderscheiden, alles was grijs en we hebben even gewacht tot we vaag het raamlicht zagen. We gingen daarheen, klommen op de werkbank en sprongen naar buiten. Met Joke liep ik op een draf naar de buurman die iets verder aan de Lieveledeweg woonde. Ik ging naar binnen en zag daar een vrouw die van top tot teen helemaal grijs was. Na enkele seconden zag ik dat het moeder Reijrink was die wonder boven wonder ongedeerd was gebleven. Ik heb later gehoord en voor een groot deel kunnen zien, wat zij heeft meegemaakt. Zij stond in een deuropening tussen de winkel en het woonhuis toen de bom in de winkel viel. De explosie had alles rondom haar weggeblazen, zelfs de deur waar ze stond. Alleen het kozijn was blijven staan en dat heeft haar beschut. Je kon niet zeggen dat de winkel een puinhoop was, want het was een kuil, een kuil waarvan de omvang de deurpost raakte. Ik begrijp nog steeds niet hoe ze daar levend uit kon komen. Daar wij in de bakkerij een korte tijd moesten wachten, was ze helemaal alleen en is dus zonder hulp over het puin, waarschijnlijk met haast, naar de buurman gelopen. Haar schort was zelfs half afgescheurd. Volgens de dokter was er maar een verklaring: van schrik had ze de armen over haar borst geslagen. Daarom waren haar

longen niet gesprongen en was het onderstuk van haar schort weggeblazen. Maar zo dichtbij de bom! Joke was ondertussen over het veld naar het huis aan de rechterkant van de Tankweg gelopen. Zoals op de Lieveledeweg was daar ook maar één huis en beide huizen waren dicht bij de bakkerij. Ik ben meteen naar Joke gegaan om haar te zeggen waar haar moeder was. Ze heeft me later verteld dat ze helemaal niet wist hoe ze daar was gekomen.

Ik ben daarna teruggegaan naar de bakkerij. Daar aangekomen zag ik plotseling het hoofd van Antoon uit het puin komen. Hij zei me: "Haal hulp, want Jozef ligt er onder." Jozef was ook een Reijrink. Hij werkte echter niet in de bakkerij. Toen de bom viel, was hij op de trap. Die is door de explosie helemaal omgekanteld en daardoor is Jozef onder het puin in de kelder gevallen. Waar moest ik hulp halen? Ik was moederziel alleen. Bijna alle woningen staan aan de andere kant van de spoorbaan en die kun je van de Groenlose kant niet zien. Ik was van plan om er heen te gaan, toen ik plotseling iemand zag verschijnen boven op de overweg. Ik riep zo hard ik kon om hulp. De man schreeuwde naar de andere kant en het duurde maar enkele seconden tot de eerste helpers op de fiets naar beneden kwamen stuiven. Ik zie de allereerste nog in volle vaart van zijn fiets springen en naar Antoon rennen. Ook de anderen verloren geen seconde en met blote handen groeven ze in het puin. Ik hoorde zeggen dat Jozef een been had verloren. Dat had hij onder het puin gezegd, want hij had geen gevoel meer in zijn been omdat er een groot stuk muur op zijn dijbeen lag die de bloedsomloop afsloot. Met grote vreugde zagen we hem echter strompelend uit het puin komen. Hij had een grote scheur in zijn broek op het dijbeen, maar dat scheen goed te functioneren. Ze hebben hem wel naar het ziekenhuis in Lichtenvoorde gebracht. Dat ging op een bijzondere manier. Rijdende auto's werden vaak door vliegtuigen beschoten en daarom ging er iemand op zijn rug op de motorkap liggen om te zien of er een vliegtuig was. De chauffeur kon die natuurlijk niet zien.

Een broer van mij, Johan, twee jaar ouder dan ik, hielp ook bij Reijrink, maar was bij de molen toen de bommen vielen. Harrie zelf was ook afwezig en bij zijn terugkomst zei hij ons om gauw naar huis te gaan. "Ze weten onderhand dat de bakkerij is gebombardeerd en jullie moeder moet doodsbang zijn." Johan pakte de bakkersmand-

fiets waarmee hij naar de molen was geweest, ik ging voorop zitten en dat naar huis. Dat stond in Lichtenvoorde aan de Lievevelderweg in de rij van de twintig huizen die al lang verdwenen zijn. Toen we daar aankwamen, stonden er heel veel mensen aan de weg. Ze hadden al gehoord wat er gebeurd was en de auto gezien. Mijn moeder stond daar met de mantel aan op het punt naar het ziekenhuis te gaan. Ze had gezegd: "Als de gewonde niet kan praten, kan de chauffeur het wel." Wat was ze blij ons te zien!

In de namiddag zijn Johan en ik naar Lievevelder teruggegaan en onze taak was "bonnen zoeken". Voor veel noodzakelijke levensmiddelen had je distributiebonnen nodig. Die waren dus waardevol en moesten zoveel mogelijk verzameld worden. Ik ben er zeker van dat we die in en rond de kuil niet allemaal gevonden hebben! Er waren veel mensen aan het werk. Er was ook een soldaat in bruin pak met een hakenkruis op de armband, die natuurlijk geen hand uitstak om te helpen. Hij had een grotere taak: hij moest iedereen en alles controleren! Vijanden heb je nooit nodig maar zeker niet op een ogenblik als dat. Op een gegeven moment gebeurde er iets waarvan ik nu

nog steeds het beeld voor ogen heb. Achter de soldaat stond een man die een broodmes in het puin had gevonden. Hij had hem omgekeerd in zijn hand, klaar om aan te vallen. In zijn gespannen, verbeterd gezicht en in heel zijn houding was te zien wat hem bezielde. In mijn binnenste hoorde ik een stem: "Nee, nee, doe dat niet; de gevolgen zullen verschrikkelijk zijn." Gelukkig heeft hij zich beheerst en is er niets gebeurd. Er zijn die dag veel bommen gevallen. Allemaal naast de spoorlijn! Er is vaker gebombardeerd. Ik vraag me nog steeds af waarom dat in Lievevelder of Winterswijk moest gebeuren. Tussen de twee plaatsen is een veen. Daar zijn geen huizen en geen mensen en de reparatie van de spoorbaan zou daar veel moeilijker zijn geweest en langer geduurd hebben. Op de bakkerij zijn twee bommen gevallen. Eén in de winkel, de andere in het entrepot. Wat was er gebeurd als de bom een minuut eerder was gevallen of ik een minuut later in het entrepot was geweest? Ik zou dit verhaal niet geschreven hebben!

Frans Penterman
Oktober 2021

Redactie: pater Penterman heeft daarna nog een aanvullend stukje geschreven, waarin hij ook de nasleep beschrijft. Ook dat willen wij u niet onthouden.

Jozef was ook een Reijrink, een broer van Harrie, Antoon en Joke. Hij werkte niet in de bakkerij. Ik weet niet wat voor werk hij deed. Hij was thuis om zich om te kleden en was op de trap naar zijn kamer. Die trap is helemaal omgekeerd en daardoor kwam Jozef in de kelder terecht. Hij zou tegen Antoon gezegd hebben: "Ik lig in de kelder op de aardappels." Dat is goed mogelijk want heel veel mensen hadden destijds aardappels in de kelder opgeslagen voor de winter. Wij hadden dat thuis ook.

Er werd altijd gezegd "De bakkerij Reijrink". Ik neem aan dat de familie de eigenaar was, maar Harrie was de baas. Hij was een echte zakenman. Hij had toentertijd ook het café Reijrink pal tegenover het treinstation. Marie Ponds, zijn vrouw, verzorgde dat. Later heeft Harrie het hotel op de Lievevelderweg overgenomen. Toen was ik al lang in Canada. Daar zijn de jongens mee doorgedaan en als ik me niet vergis had Fons de leiding. Dat is later verkocht en is nu het Hotel Loco. Na het bombardement heeft Reijrink een lange tijd bij de bakkerij Berentsen aan de andere

kant van de spoorbaan zijn brood gebakken. Dat was eigenlijk een concurrent, maar daar kijk je in zo'n tijd niet naar. Daar heb ik ook nog geholpen. Heel vaak, om niet te zeggen meestal, was er geen stroom en moest de deegmachine op een andere manier worden aangedreven. De deur van de bakkerij en de buitendeur bleven open staan, buiten stond een diesel- of benzinemotor en met een brede, lange band werd de deegmachine in werking gebracht. Soms moest ik dan op de uitkijk gaan staan om te zien of er vliegtuigen waren, want met het lawaai van de motor kon je die niet horen. Op een zekere dag, zag ik drie vliegtuigen ronddraaien boven de spoorlijn ongeveer boven halte Beltrum. Ik heb gewaarschuwd en allen gingen rennend naar de loopgraven die naast het huis was. De vliegtuigen kwamen boven Lievevelder vliegen en ik herinner me altijd nog dat een dochter van Berentsen me riep: "Ga liggen." Ik was blijven staan en dacht: Ik zie nog geen bommen vallen. Maar dat duurde niet lang. Ik zag de bommen vallen, ging zitten en we hoorden de bommen ontploffen. Kort daarna

kwam vader Berentsen thuis met een paard en tot mijn grote verbazing zag ik zand en gras op zijn hoofd liggen. Hij was aan het werk geweest net naast de spoorlijn en een bom was zo kort bij hem gevallen dat hij er een kleine herinnering aan overhield. Weer geen bom op de spoorlijn! Later heeft Reijrink zijn brood gebakken in een klein huis waar achterin een oven was. Daar ben ik wel eens geweest, maar heb daar niet meer geholpen. Nog weer later heeft Reijrink een nieuwe bakkerij en een winkel gebouwd. Dat was zo ongeveer op de hoogte van waar later de kerk is gebouwd, maar aan de andere kant van de Lievevelderweg.

Ik heb op de Google maps gezien dat daar een Bakkerstraat is. Of dat iets met de bakkerij te maken heeft, weet ik niet en ik weet ook niet of de winkel er nog is.



Dit herdenkingssteentje is geplaatst op de voormalige kruidenierswinkel van H.A. Reijrink, Lievevelderweg 129. Het is nu helaas slecht zichtbaar, want er is een bloembak voor gezet. De tekst luidt:

'GEBOMB. 18/10 '44

HERB. 18/10 '49

H.A.R. o M.C.J.R. P.'

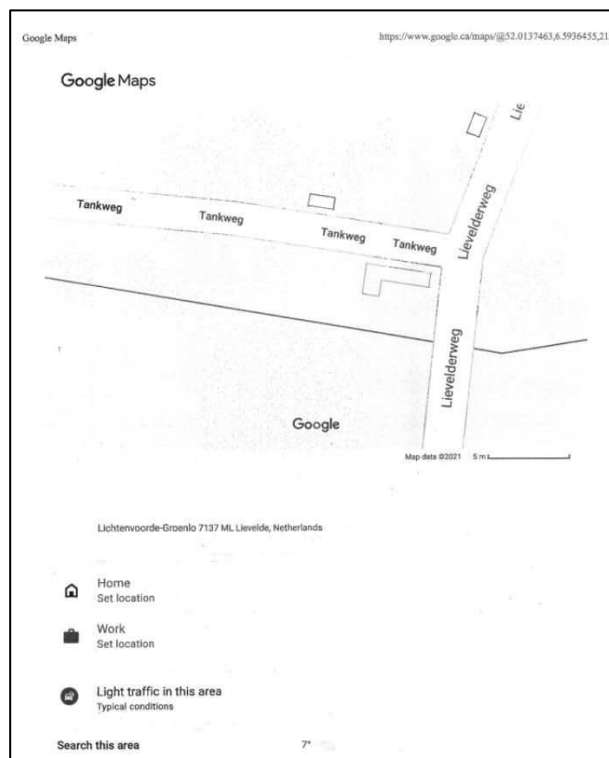
De tekst herinnert aan de op 18/10 1944 gebombardeerde bakkerij van Reijrink aan de Lievevelderweg net aan de Grolse kant van de spoorweg. Reijrink kon in een ander pand (Lievevelderweg 125) een paar jaar zijn bakkerij voortzetten tot op 18/10 1949 zijn nieuwe pand iets verderop aan de Lievevelderweg (no 129) klaar was. Later is het nog wel weer ingrijpend verbouwd en veranderd. Dit herdenkingssteentje was

gemaakt van roodbakkende klei. Op deze foto is het zwart geverfd, waarschijnlijk in het kader van een verbouwing. Dit bescheiden steentje laat zien dat ook particulieren, in dit geval bakker Harrie Reijrink en zijn vrouw Marie Ponds, zich terdege bewust waren van het grote belang van 'wederopbouw'.

Foto: A.M. Adema Lieveelde.

Wat de plaats van de eerste bakkerij betreft, die nooit weer opgebouwd is, kijk ik liever naar de Google maps van Lieveelde. Die was op de hoek van de Lievevelderweg en de Tankweg.

Tekening Frans Penterman m.b.v. Google Maps



Op de kopie die ik je stuur is de schaal zeker niet goed, maar het geeft een goed idee waar de huizen stonden. De strook langs de Lievevelderweg tussen de spoorbaan en de Tankweg was grond van Reijrink. De winkel en bakkerij stonden op de hoek van de Lievevelderweg en de Tankweg met, zoals ik al geschreven heb, de winkel aan de Lievevelderweg. Het huis waar ik moeder Reijrink heb gezien was dichtbij, misschien op een meter of vijftig, aan dezelfde kant van de Lievevelderweg. Daar heb ik haar voor het eerst gezien. Meteen na de explosie konden wij in de bakkerij niets onderscheiden en moesten dus wachten om naar het raam te gaan.

Moeder Reijrink kon zo over het puin wegllopen en ik neem aan dat ze op een draf naar het huis is gegaan. Joke en ik hebben dat ook gedaan.

Het andere huis was ook dichtbij, maar aan de rechterkant van de Tankweg. Dat huis stond dicht bij de spoorbaan en ik snapte eigenlijk niet waarom Joke daar heen liep. Dat heb ik haar later een keer gevraagd en toen heeft ze me gezegd dat ze niet eens wist hoe ze daar gekomen was. Ze is

daar niet heen gegaan over de weg, maar schuin over het veld. Mijn eerste gedachte was om weg te zijn van het spoor. De vliegtuigen waren al lang weg en daar ik niet wist waar Antoon was, ben ik teruggegaan naar de bakkerij



Schermprint van Google maps met de plaats waar de bakkerij stond

Het Platenhuis

Door Willem Spann

Pater Willem Spann woont in Tilburg en is dus een van de ‘buitenleden’ van onze vereniging. Willem Spann heeft voor zijn pensionering gewerkt als pastoor en als docent klassieke talen en hij is een enthousiast amateurhistoricus. Hij is oorspronkelijk afkomstig uit Millingen aan de Rijn en heeft een band met Lichtenvoorde omdat hij als jonge jongen in 1944/1945 in Lichtenvoorde heeft verbleven als evacu e, toen Millingen op last van de Duitse bezetter werd geëvacueerd. In de Lichte voorde nr 77 heeft hij de dramatische gebeurtenissen in deze tijd beschreven. Het volgende artikel in dit periodiek betreft een heel ander onderwerp.

Bij mijn weten zijn er in de gemeente Oost Gelre drie publicaties geweest van het hier beneden afgebeelde opmerkelijke stukje uit een grotere kaart van onze streek, stammend uit ongeveer 1650. Ik vond ze in de *Cultuurhistorische gebiedsbeschrijving Gemeente Oost Gelre* (2006, blz. 44), in *De Lichte Voorde* nummer 25 (1992, voorkant en blz. 16) en in het onlangs verschenen jubileumboek (2021, blz. 110). Wat mij daarbij telkens opviel, was de prominente plaats die door de tekenaar werd ingeruimd voor wat hij “Het

Platenhuis” noemde. Het duurde even voordat ik de huidige verblijfplaats van de kaart had gevonden; die werd uit de genoemde publicaties niet meteen duidelijk.

Hier opnieuw de bewuste uitsnede uit de kaart, waarvan ik nu ook de officiële codenaam en iets over de ontstaansgeschiedenis kan weergeven. Daarna volgen enkele korte beschouwingen over “Het Platenhuis” dat erop wordt afgebeeld. Ik hoop op aanvullingen vanuit de lezerskring!



Fragment uit: Manuscriptkaart van de omgeving van Zieuwent, omstreeks 1650 getekend door Jan van Lindt (Gelders Archief Arnhem; NL-AhGldA_0366_918)

Achtergrond van de kaart

De tekenaar geeft op de kaart zelf aan, hoe die tot stand is gekomen: ... op verzoek van de gevolmachtigden van de Geërfden van [het] Zieuwent, in samenspraak en op aanwijzing van diezelfde gildemensen en nog anderen.... Het Archief tekent hierbij aan, dat de kaart een rol heeft gespeeld in een proces ("nr. 97") in 1654. Iemand met kennis van dit soort oude zaken deelde me nog het volgende mee: In de Marken Zieuwent, Vragender en Lielvelde werden in die tijd om de paar jaar, op voordracht van de geërfden (mensen met eigen erf), door de richter gildemannen aangewezen, die min of meer de geërfden in hun mark vertegenwoordigden en de contacten met de richter onderhielden. We moeten ons realiseren, dat er toen in deze streken met uitgestrekte veengebieden nogal eens onduidelijkheid was over de juiste grenzen en dat daarbij een nauwkeurige kaart nuttig kon zijn. Met uiteraard de nadruk op de grenzen, de afpalingen (en dus: de buitenrand) van de gebieden waarom het ging.

"Het Platenhuis"

En in Lichtenvoorde was nu juist ook "het Platenhuis" iets dat thuishoorde aan de buitenrand. Het was namelijk... een leprozenopvang! In ons taalgebied heetten leprozen of melaatsen "melaten" – en daar is "platen" een volkse verbastering

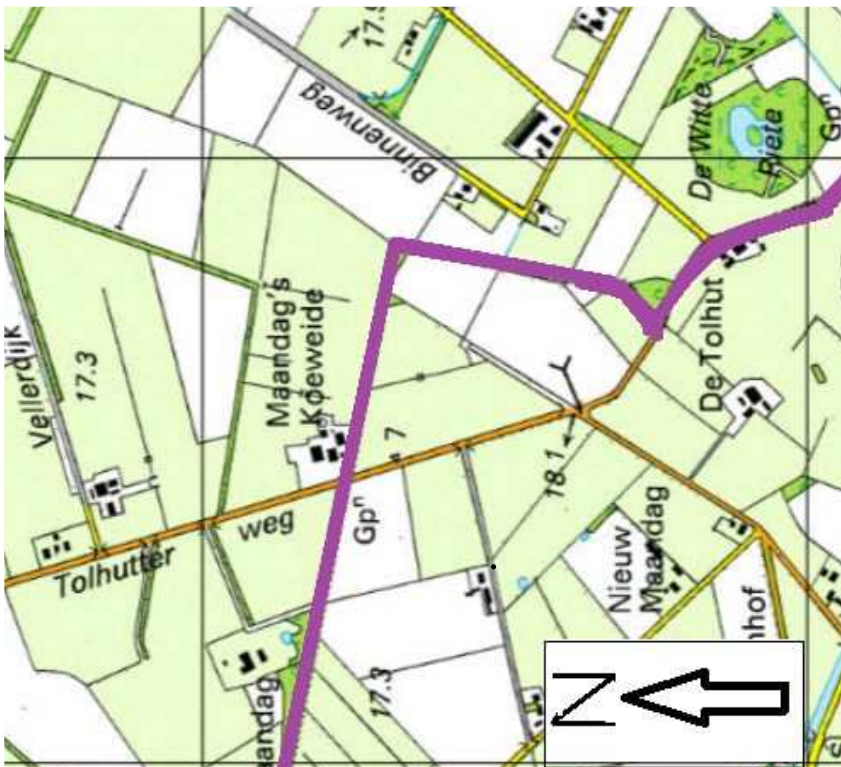
van, zoals ook "blaten" in het Ewijkse "Blatenplak" (Maas en Waal). Ook (in Nijmegen b.v.) spreekt men van "Melatenhuis". In andere plaatsen ontstonden uit samenstellingen met "leprozen-" woorden waarin het woorddeel "Rosen-/Rozen-" te horen is. Wie in die tijd leed aan lepra of melaatsheid, een niet bijzonder besmettelijke, maar wel afzichtelijke ziekte, werd zoveel mogelijk van de gezonde maatschappij apart gehouden. Hij/zij kreeg van de stads- of dorpsbestuurders verpleging en onderdak en mocht van tijd tot tijd op bedeltocht, maar wel onder strenge voorwaarden. En om te voorkomen dat je deze zieken overal tegenkwam, lagen hun opvanghuizen dus een stukje buiten de bewoonde kern, aan een achterafweggetje dat doodliep. Dit versterkt mijn vermoeden dat ook het Platenhuis iets van de gemeenschap was, vergelijkbaar met de Melatenhuizen vlak buiten de muren van Nijmegen en andere steden (en stadjes!) van die dagen.

Andere voorbeelden in de buurt

We hoeven eigenlijk niet ver te zoeken om nóg twee verwante verschijnselen te vinden. Verder links op de grote kaart (wat in feite meer noordwestelijk is) ontdekken we een "Platenmate" (elders "Platenmaethe" gespeld) waar een paal bij staat, wéér vlak langs de grens, in het grensgebied van Ruurlo, Zelhem en Lichtenvoorde.



Ander fragment uit: Manuscriptkaart van de omgeving van Zieuwent, omstreeks 1650 getekend door Jan van Lindt (Gelders Archief Arnhem; NL-AhGldA_0366_918. Herkenbaar is herberg Tolhut (nu café De Tolhut), de grenspalen, de pael aen den Horst hutte colck en daaronder pael bij Platenmaete. De dunne bruine stippellijn geeft de grens aan tussen Ruurlo en Zelhem. N.B. Het noorden is links-onder.



De met paarse kleur aangegeven gemeentegrens tussen de toenmalige gemeenten Ruurlo en Zelhem, zoals die verliep tot de gemeentelijke herindeling in 2005, wijkt niet af van de situatie in de tijd van Jan van Lindt.

Hier hebben de “platen” dus een stukje land gekregen waar ze zelf op kunnen boeren of waarvan ze minstens de producten te eten krijgen. En in Zieuwent is de “Platenallee”, mogelijk ook een herinnering aan de ellendige situatie die hier lang geleden bestaan heeft, toen mensen zich nog min of meer moesten “verstoppert” om veilig te zijn en het vege lijf te redden.

Hoe het verder ging

Epidemieën, pandemieën en endemieën gaan voorbij, gelukkig maar, en wat er overblijft zijn soms onbegrepen woordflarden. In óns geval is het “Platenhuis“, met behoud van de naam, ontwikkeld tot een willekeurige en “onschuldige” boerderij in een buitengebied, maar nog altijd opmerkelijk geïsoleerd gelegen (kadaster 1832).



Fragment uit het minuutplan van het Kadaster (1832): Het "Platenhuis" is nog altijd een afgelegen boerderij, waarvan de allereerste bewoners niet bekend zijn.



Schermprint van hisgis.nl, met daarop wit omcirkeld de situering van het Platenhuis, ongeveer ter plaatse van wijkverenigingsgebouw De Schoppe aan de Johannes Vermeerstraat. Met rode kleur is de bebouwing uit 1832 weergegeven.

Lichtenvoorde in de jaren na 1572

Door Martin Huinink, m.m.v. Michel Hoenderboom

In 1572 werd Den Briel door de geuzen ingenomen. Dit is dit jaar dus 450 jaar geleden en het wordt wel gevierd als 'de geboorte van Nederland', het begin van het ontstaan van Nederland. De website geboortevannederland.nl begint met deze woorden:

'Het jaar 1572 is het begin van de 'geboorte van Nederland' én een keerpunt in de Tachtigjarige Oorlog (1568 – 1648). 'Het was een heftige strijd: oorlog en deels ook burgeroorlog. Elke stad in de Nederlanden speelde hierin zijn eigen rol en heeft zijn eigen herinneringen. Sommigen bleven de landsheer, koning Filips II van Spanje, trouw. Anderen namen deel aan een opstand onder leiding van Willem van Oranje. Uit eigen beweging of noodgedwongen.'

Het zou volgens de website het begin zijn van een zoektocht naar vrijheid, verdraagzaamheid, verbondenheid, verscheidenheid. Voor de mensen in het westen van het land begon na verloop van tijd de Gouden Eeuw. Voor de mensen in het oosten van het land luidde het jaar 1572 vooral een tijd in van jarenlang oorlog en geweld.

In de geschiedenis van Gelderland was wellicht het jaar 1543 wellicht belangrijker dan 1572. In 1543 werd Gelderland – het hertogdom Gelre en het graafschap Zutphen - toegevoegd aan de Nederlandse gebieden waarvan Karel V de landsheer was.

Daaraan ging vooraf dat er oorspronkelijk in de Middeleeuwen twee graafschappen waren, namelijk Gelre en Zutphen. Opper-Gelre was het oorspronkelijke kernland van het graafschap Gelre. Dit was ooit ontstaan rond de Duitse plaats Geldern. Aan dit graafschap Gelre werden later het gebied tussen de grote rivieren en de Veluwe toegevoegd. In 1117 trouwde graaf Gerard II van Gelre met gravin Ermgard van Zutphen in de Zutphense Walburgiskerk. Hun zoon Hendrik erfde het graafschap Gelre van zijn vader en het graafschap Zutphen van zijn moeder. Hendrik was de eerste graaf van Gelre én Zutphen.

De keizer van Duitsland verhiel het graafschap Gelre in 1339 tot hertogdom. Het graafschap Zutphen bleef een graafschap. Niettemin vormden beide gebieden één land, dat voluit 'Hertogdom Gelre en graafschap Zutphen' werd genoemd of kortweg 'Gelderland'. Had dit huwelijk in 1339 niet plaatsgevonden, dan waren Gelre en Zutphen misschien nooit bij elkaar gekomen en had de kaart er nu misschien heel anders uitgezien.

Enkele eeuwen later was Karel V uit het Habsburgse Huis keizer in de Duitse landen, koning van Spanje en landsheer van bijna alle gewesten in de Nederlanden. Alleen Gelderland had tot 1543 nog een eigen landsheer. In het Verdrag van Venlo van 7 september 1543 moest echter hertog

Willem II, hertog van Gelre, Kleef, Gulik en Berg, zijn aanspraken op Gelderland opgeven ten gunste van Karel V. Gelderland ging deel uitmaken van de Nederlandse gebieden van Karel V. Het gebied van de toenmalige hertogdommen Kleef, Gulik en Berg ligt nu in Duitsland. Hoe zou het Gelderland zijn vergaan als het daarmee verbonden was gebleven?

Karel V werd in 1555 als keizer opgevolgd door zijn broer Ferdinand I. Als koning van Spanje en heer der Nederlanden werd hij opgevolgd door zijn zoon Philips II. Philips II was streng katholiek en trad op tegen het calvinisme. Ook streefde hij naar centralisatie van de macht en bestuurlijke eenvormigheid, waardoor de privileges van adel en steden in het gedrang kwamen.

In 1559 vertrok Philips naar Spanje. Hij benoemde in dat jaar zijn halfzuster, Margaretha van Parma, tot landvoogdes in de Nederlanden. Nederlandse edelen boden haar in 1566 een smeek-schrift aan. Zij wilden hun privileges houden. Het verhaal wil dat de naaste adviseurs van de landvoogdes deze edelen met hun smeek-schrift voor 'gueux' (schooiers) uitmaakten. En van dat Franse woord 'gueux' zou het woord 'geuzen' zijn afgeleid, waarmee later de opstandelingen tegen het bewind van Philips II, werden aangeduid.

Willem van Oranje leidde deze opstand tegen Philips II. Willem was een Duitse graaf, graaf van Nassau-Dillenburg, die ook bezittingen en belangen had in de Nederlanden. In 1530 erfde Willem van zijn neef René de Chalon, ook wel 'Reynaert van Nassau' genaamd, het prinsdom Orange, waardoor hij nu vooral bekend is als Willem van Oranje. Dat Willem de nieuwe prins

van Oranje werd, betekende dat hij een soevereine vorst werd. Normaliter zou een graaf geen strijd mogen voeren tegen een koning. Maar Willem was ook prins, soeverein over het kleine prinsdom Orange, en daarom formeel van gelijke stand als de koning van Spanje. En zodoende kon hij leiding geven aan de opstand.

We herdenken het jaar 1572 nu als het jaar van de geboorte van Nederland. Uiteindelijk heeft de opstand geleid tot de opsplitsing in de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden. Zou de adel niet in opstand gekomen zijn tegen de landsheer en zou Philips II zijn centralisatiestreven hebben kunnen voortzetten, dan zouden België, Nederland en Luxemburg nu misschien één land zijn met Brussel als hoofdstad. Dat zou toch ook wel mooi zijn geweest.

In elk geval zou de gewone Nederlanders veel ellende bespaard zijn gebleven, zeker ook in het oosten van het land. Al meteen in 1572 werden steden geplunderd en verwoest en werden burgers vermoord. In onze omgeving werd Zutphen in 1572 veroverd door Willem van den Berg, de heer van het kasteel in 's Heerenbergh, een zwager van Willem van Oranje. Kerken en kloosters werden geplunderd, priesters werden vermoord en nonnen verkracht. In november 1572 werd Zutphen heroverd door de Spanjaarden. De Spanjaarden zouden een bloedbad hebben aangericht. Er werd toentertijd bericht dat wakken in de bevroren IJssel waren gehakt waarin 500 Zutphense burgers werden verdronken en dat anderen waren opgehangen of naakt de vrieskou ingedreven.

We spreken van de 80-jarige oorlog, van 1568 tot 1648. Maar niet in het hele land is er gedurende 80 jaar oorlog geweest. Voor het westen van het land brak in de 17e eeuw zelfs een Gouden Eeuw aan. Maar in de buitengewesten bleef het nog lang onrustig. Aan soldaten werd het vaak overgelaten om zelf hun soldij op te halen in het gebied waar de oorlog woedde. Steden werden verwoest en geplunderd en burgers werden vermoord als een stad zich had verzet tegen een belegeraar, als bestraffing en als waarschuwing voor andere steden om zich niet te verzetten. Dat vond men toen heel normaal. Plaatsen konden soms plunderingen van vijandige legers afkopen door 'contributies' te betalen of door te betalen voor een 'sauvegarde', een document afgegeven door een hoge gezagsdrager, waarin deze zijn troepen beval een stad of een streek ongemoeid te laten.

Ook Lichtenvoorde ontkwam niet aan plundering. Er is een document uit 1616 in het Gelders Archief, waarin melding wordt gemaakt van een plundering in Lichtenvoorde 24 of 25 jaar eerder, dus in het jaar 1591 of 1592, 'von dieser siets Kriechs Volck'. Vermoedelijk dus door troepen van prins Maurits van Nassau, die in de jaren 1591-1598 de Spanjaarden uit de Achterhoek verdreef en daarbij onder meer tot vijf keer toe Groenlo belegerde. Uit het document blijkt ook dat Lichtenvoorde daarna tot in 1616 nog contributies betaalde. Hieronder staat een transcriptie gemaakt door Michel Hoenderboom van dat document, een verzoekschrift uit 1616 van twee 'borgemeesters' van Lichtenvoorde, Berndt ter Crabbenberch en Herman ten Haeve, gericht aan de heren gedeputeerden van het graafschap Zutphen. De beide borgemeesters verzochten om voortaan vrijgesteld te worden van het betalen van de contributie, omdat aan de Münstertse bezetting in 1616 een einde was gekomen en Lichtenvoorde sindsdien kon worden aangemerkt als Gelders gebied.

Ook waren er twee vestingsteden in de directe omgeving, te weten Groenlo en Bredevoort. En het ligt dan ook voor de hand dat er nog wel eens soldaten van beide partijen uitzwermden over de omgeving. En als die steden belegerd werden, was er nog meer krijgsvolk in de omgeving. Dat zullen dan extra moeilijke tijden zijn geweest, niet alleen voor de bevolking in die belegerde steden maar ook voor de bevolking van het omliggende gebied. Dat zal ook gegolden hebben voor de bevolking van Lichtenvoorde.

G. Nijs schrijft in de Lichte voorde nr 23 dat havzate Tongerlo in Vragender – nu valt die locatie gelegen aan de Aaltenseweg onder Lichtenvoorde - een aantal malen geplunderd is. Het huis Tongerlo werd in de 16e eeuw bewoond door de familie de Rode. Overgeleverd is over het jaar 1576 dat 'Bernt de Rode door het krijghsvolk van Tongerlo verdreven, het huijs geplondert ende gansch gedestruert sij sulcks hij genootsaecht is geworden sich binnen de stadt Lichtenfoorde toe retineren; dat het huijs Tongerlo doemaels een tijt lanck wuest gelegen heeft....'

Een aantal jaren later wordt het huis opnieuw geplunderd. Daarbij wordt dan de vrouw van Bernts zoon Johan de Rode 'uitgetrocken tott op haer naeckte hembt.'

En G.A.W. Boerkool schrijft in de Lichte voorde nr 23 dat het klooster Schaer bij Bredevoort in

het jaar 1572 in de grootste moeilijkheden zit. Willem van den Bergh doet dan in opdracht van zijn zwager Willem van Oranje een poging het oosten van het land van de Spanjaarden te bevrijden. Honderd ruiters hebben het klooster geplunderd, hoewel in de instructie van de graaf van den Bergh vermeld stond dat hij de burgers in hun rechten en vrijheden moest handhaven 'sonder den inwonern einich hinder. letzel, geweldt offte averlast thoe mogen doen'.

Een van de drijfveren achter de opstand zou het geloof zijn geweest. Daarbij ging het niet om geloofsvrijheid voor de burger. Integendeel, de overheid bepaalde welk geloof – katholiek of protestants – in een gebied mocht worden beleiden. In de 16^e eeuw raakten de Lage Landen verdeeld in een overwegend katholiek zuiden en een overwegend protestants noorden.

Vanouds vormde het gebied van de voormalige gemeenten Groenlo en Lichtenvoorde met daarbij gedeelten van de voormalige gemeenten Eibergen (Beltrum, Zwolle), Ruurlo en Zelhem (Achter-Zieuwent) een overwegend katholieke enclave in een verder vooral protestantse omgeving.

Hoe dit zo kwam? Toen in 1616 Staatse troepen een einde maakten aan de Münsterse bezetting van Borculo en Lichtenvoorde, werd officieel het calvinistische geloof ingevoerd. De bevolking van Lichtenvoorde en Groenlo bleef niettemin overwegend katholiek. Van belang daarbij was dat Lichtenvoorde vanouds kerkelijk viel onder het kerspel Groenlo. Elders in het graafschap gingen pastoors over tot het protestantse geloof en namen hun gemeente mee. Maar dat was niet het geval in het kerspel Groenlo, waartoe dus ook Lichtenvoorde behoorde. Toen Groenlo in 1597 werd veroverd door prins Maurits, verloren de katholieke zielzorgers in Groenlo weliswaar hun kerkgebouw maar zij gingen niet over tot het protestantse geloof. Zij bleven als katholieke zielzorgers (ondergronds) werkzaam. Groenlo werd in 1606 heroverd door de Spaanse veldheer Spinola en was dus vanaf 1606 weer katholiek. Pas in 1627 veroverde Frederik Hendrik Groenlo en werd het definitief Staats en dus officieel protestants. Maar Groenlo was tussen 1580 en 1597 en tussen 1606 en 1627 katholiek gebleven, want de katholieke inwoners van Groenlo en omgeving konden toen hun godsdienstplichten ongestoord vervullen in Groenlo. De bevolking in de omgeving bleef dan ook nagenoeg geheel katholiek.

Na de definitieve verovering van Groenlo in 1627 door Frederik Hendrik moest de katholieke zielzorg in Groenlo en omgeving in het geheim plaatsvinden. In de 17^e eeuw moesten de katholieken in Lichtenvoorde en Groenlo voor hun kerkelijke verplichtingen naar het Zwillbrock of de Kreuzkapelle in het Münsterland. Omgekeerd gold hetzelfde. De protestanten in het Münsterland gingen in de Republiek naar de kerk, bijvoorbeeld in Rekken.

Pas jaren daarna, ongeveer vanaf de jaren 1730, kregen en namen de katholieken steeds meer vrijheid om hun geloof te belijden. Katholieke zielzorgers mochten hun ambt uitoefenen maar zij behoefden daarvoor nog wel toestemming van de overheid. Helemaal vrij was het dus niet.

Op het Rapenborgh in Lichtenvoorde werd een 'strooien' kerk gebouwd en kinderen werden er katholiek gedoopt. De dominee protesteerde in 1750 bij de richter nog wel tegen het dopen van kinderen door 'de paap', mede vanwege het verlies aan inkomsten voor de koster. Maar zijn protest was vergeefs.

De katholieke pastoors golden als notabele burgers. Zij werden dan ook niet als 'gewone' burgers op het kerkhof bij de protestantse kerk aan de Rentenierstraat begraven, maar in de kerk zelf. Niettemin konden katholieken tot de tijd van de Bataafse Republiek geen officiële ambten bekleden. Dat gold ook in Lichtenvoorde. Een katholiek die niet de ambitie had om een officieel ambt te bekleden maar verwachtte de kost te verdienen als boer of als ambachtsman, zal dat echter niet als een groot probleem ervaren hebben. Bovendien werden belangrijke beslissingen ook genomen binnen de marke en in de markevergadering konden ook de katholieke boeren meebeslissen. Dat er een 80-jarige oorlog heeft gewoed, is de bevolking van het graafschap Zutphen zeker niet ontgaan. Dat het er daarbij óók om zou gaan welk geloof de officiële religie van het land zou zijn, zal menigeen wel hebben begrepen, maar het is de vraag of het voor de bevolking zelf erg belangrijk was. De Graafschappers - of ze nu in Aalten, Varsseveld, Groenlo of Lichtenvoorde woonden - volgden veelal de keuze van hun plaatselijke voorgangers.

Begon in 1572 werkelijk een 'zoektocht naar vrijheid, verdraagzaamheid, verbondenheid en verscheidenheid'? Was er echt sprake van een zoektocht en werd er vanaf 1572 daadwerkelijk 'gezocht'? Misschien is dat teveel gezegd. Maar

ons land is in loop der jaren geleidelijk wel een lange weg gegaan en gaat nog steeds met vallen

en opstaan in de richting van vrijheid, verdraagzaamheid, verbondenheid en verscheidenheid.

Aenden Ed: Heeren Gedeputierden der Graffschap Zutphen

Vertoonen met underdaniger und schuldige reverentie Berndt ter Crabbenberch und Herman ten Haeve als Borgermrs des Vlecke Lichtenforde, also sy luyden op huden beshouden, om met U Ed wegen die redempt. der generale middelen In accort to treden welcks den suppltn wegen derselver Ingesetenen (dwelcke den weenige, wie U E:: t welichten, Int getall) also gehorsamlicten to achtervolgen willich und erbiedich, So ist den noch so, Dat Suppltn bvor Vier offte Vyff und twintich Jahren, von dieser siets Kriechs Volck sinnen erovert und jamerlycken geplundert van welke tytt aff, sij luiden, alle tijdt Die Contributien hebben betalt, Nu weten (...)lich gunstiglicten to erinneren, Dat geene Ste(...) flecken Diesser Graffschap wer onder sij luiden mede resortieren Dwelcke Stats privilegien hebben, also sij luiden den van oldt hebben gehatt, Contributie geven en betalen, Als: ist der nemans underdanige und reverentelick bidt, dat sij met U Ed: op drechelicke middelen, wegen D'angesagene redemptie gehandelt hebbende, van die Contributie moegen geliberiert blieven, Wer ahn S. G. van Bronckhorst sonder twievell groote dienst und frundtshap sall geshieden, Wieders so moegen suppltn niet underlaeten U Ed: te rembastaeren, dat sij luiden den Inliggenden Solge ten duer die twintich bedden moeten verschaffen, dar to dan sij luiden denselven so wall binnens huises als opde Wacht met brandt und lecht moeten verpleg. tott groote last der Inwonneren, Die den weinich wie gemelt Int getall sin, so dat eenige haere Kinderkens selver op t stroe moeten leggen[?], Alß ist mede ser suppltn versoeck, Dat sij U Ed: hier Inne moege werden geremediert, der mede sij van sodaene swaricheit moegen werden geliberiert,verclaren, Dat haer den Brandt en Locht opde Wacht, behalvens dat sij den Soldaten binnens huises doen, tussen dagh en nacht duer twee gulden koestet, Die sij liever solde geven, alß solcke verpleginge, tott haeren grodten shaden, to doen, Bidden also nochmaels, dat U Ed: desen van gunstig Insehens will gelieven to dragen, en voer t'angetagen beschwaer haer aen recompens to leggen off: ande pachtinge te laeten genieten, Und dat her (...) worden gesteldt, dat met sij Int voorß niet[?] (...) moegen worden beschwaert, genietende wat andere Dar garnisoen ligt, mede genieten; hier op troestelick Aposstill verwachtendt, Dit doende

Gelders Archief; 0005 Staten van het Kwartier van Zutphen en hun Gedeputeerden Gedeputeerde Staten van het Kwartier van Zutphen en opvolgende colleges. Ingekomen rekestes, 1592-1805, inv. nr. 188 1592-1756, (1616)
Transcriptie van Michel Hoenderboom.

Toelichting

Gedeputeerde Staten van het graafschap Zutphen waren belast met de inning van belastingen en het beheer van – ooit in beslag genomen - geestelijke goederen binnen het Kwartier van Zutphen.

Tot begin 1616 werden Borculo en Lichtenvoorde bezet gehouden door de bisschop van Münster, die Borculo en Lichtenvoorde aanmerkte als een Münsters leen. Maar in december 1615 waren Borculo en Lichtenvoorde door het Hof van Gelre aangemerkt als Gelders gebied. In januari 1616 werd Lichtenvoorde ter uitvoering van dit vonnis door Zutphense troepen in bezit genomen. Münster was niet sterk genoeg om zich hier tegen te verzetten. Lichtenvoorde viel sindsdien onder Gelderland. Maar toen in de jaren 1591/1592 Lichtenvoorde werd geplunderd, werd het kennelijk nog wel aangemerkt als buitenland, als Mün-

sters gebied. En vanaf die plundering in 1591 of 1592 heeft het stadje Lichtenvoorde blijkbaar altijd een oorlogscontributie betaald om te voorkomen dat het opnieuw geplunderd zou worden. Mogelijk zagen de beide burgemeesters Berndt ter Crabbenberch en Herman ten Haeve in 1616 een kans om Lichtenvoorde als Gelderse stadje te presenteren, zodat Lichtenvoorde als Gelders stadje voortaan geen oorlogscontributie meer zou hoeven te betalen.

Michel Hoenderboom wijst in dit verband op iets opmerkelijks in dit verzoekschrift, namelijk dat de twee heren die naar Zutphen waren afgereisd aanaven dat Lichtenvoorde vanouds wel degelijk 'stats privilegien' zou hebben gehad.

1897 – 2022 125 jaar fa. Zeiler

Door Josephine Adema

Van ‘Zeiler hoefsmederij’ naar ‘Zeiler: koken, tafelen en tuinmeubelen’.

Oktober 1897. Op de hoek van de huidige Esstraat en de Rapenburgsestraat beginnen Johannes Zeiler en zijn vrouw Anna te Boveldt een hoefsmederij. Een hoefsmid werkte met een smidsvuur dus zeer waarschijnlijk kwam er iemand met de vraag: ‘Zeg, Zeiler, kun i-j mi-j nog helpen aan een klein kacheltjen zoda’w gin open vuur meer hoeft te hebben in ‘t veurhuus?’ Niets is onmogelijk dus de hoefsmederij werd alras uitgebreid met de verkoop van kachels en fornuizen en vanzelfsprekend hoorden daar potten en pannen bij.

Van kolenkachels naar gaskachels en in dezelfde lijn kwam de vraag naar centrale verwarming. Deze zijn geleidelijk bij het bedrijf ingegroeid en al snel als aparte tak verhuisd naar de Vragenderweg. Zeiler verwarmingenging in de jaren '90 aanvankelijk samenwerken met de firma Rensing en is uiteindelijk overgenomen door de firma Wassink in Winterswijk.



Foto: familie Snijders-Scheltinga

Aanverwante artikelen konden niet uitblijven, zo ontstond alras Zeiler ijzerwaren. Vervolgens ontstond naast de winkel en smederij in 1955 Zeiler machinefabriek, gevestigd in de hallen met de bekende ronde daken achter het huidige pand op de Bleekwal. Deze machinefabriek ontstond mede dankzij de nieuwbouw van de zuivelfabriek aan de Zieuwentseweg omdat de voor die tijd zeer moderne machinale installaties voor de melkontvangst werden uitgevonden en ontwik-

keld door de heren Zeiler en de broers Kots van de zuivelfabriek. Dit bedrijf werd in 1968 overgenomen door Mueller Europa.

De heer en mevrouw Zeiler hadden geen kinderen. De opvolging van de winkel en smederij zou moeten komen uit het personeelsbestand. Hun oog viel op Wiebe Scheltinga en zijn vrouw mevrouw Scheltinga – van Wijngaarden. Zij waren bereid het bedrijf over te nemen. Eén en ander gebeurde in 1957. De leiding van de machinefabriek bleef tot de overname door Mueller in beheer door de families Zeiler en Te Boveldt.

In 1964 verhuisde de winkel naar het huidige adres en werden allround huishoudelijke artikelen in het assortiment opgenomen en niet te vergeten een groot assortiment tuinmeubelen.

In de jaren dat winkel, machinefabriek en verwarmingenging nog bij elkaar hoorden waren er toch zo'n 40 mensen in dienst van Zeiler.

In 1999 overleed zoon Cor Scheltinga. Hij was het die het bedrijf zou overnemen. Een droevig gebeuren. Hoe moest het nu verder? De heer en mevrouw Scheltinga waren immers ook niet meer de jongsten. De vraag werd neergelegd bij dochter Mirjan Scheltinga en haar man Laurens Snijders. Hun antwoord: ‘Ja, daar moet je toch even over nadenken. We hadden ons een hele andere carrière voorgesteld. Toch zijn we gelukkig dat we in 2001 de switch hebben gemaakt en eerst mede-, en later eigenaar zijn geworden. In 2009 heeft het bedrijf een grondige verbouwing ondergaan en zijn we ons gaan richten op uitgebreider en luxer huishoudelijk assortiment met cliënte uit een wijdere omgeving. Momenteel zijn we bezig met het traject naar het predicaat “Hofleverancier” en we hopen dit te ontvangen bij dit 125-jarige jubileum.’

Inmiddels heeft het bedrijf dit predicaat ontvangen. En dat daarbij ook de volgende generatie in de persoon van Bram Snijders alweer met veel gedrevenheid klaar staat om straks het stokje over te nemen, werkt erg motiverend om Zeiler weer klaar te maken voor de volgende fase.



Foto: familie Snijders-Scheltinga



*De machinefabriek aan de Esstraat.
Foto: familie familie Snijders-Scheltinga*



*Middenvoor in het zwarte pak de heer Zeiler met links naast hem mevrouw Zeiler. Rechts naast het echtpaar Zeiler het echtpaar Scheltinga.
Foto: familie Snijders-Scheltinga*

Het Rampjaar en het pachtboek van Harreveld

Door Martin Huinink

Het jaar 1672 staat bekend als het Rampjaar, omdat de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden van verschillende kanten werd aangevallen door Engeland, Frankrijk en de prinsbisdommen Münster en Keulen. Duizenden levens heeft dat gekost. In deze bijdrage een overzicht van wat er nationaal en internationaal speelde in 1672. Ook onze directe omgeving had er mee van doen. De gewone burgers kregen te maken met afpersing, plundering en verwoesting. In het pachtboek van Harreveld, dat werd bijgehouden op kasteel Middachten en dat begint in 1675, staan enkele verwijzingen naar de ‘quade Franse jaeren’ 1672 en 1673.

De Republiek.

Willem II (1626-1650), zoon van Frederik Hendrik en daarmee kleinzoon van Willem van Oranje, was tussen 1647 en 1650 stadhouder van Holland, Zeeland, Utrecht, Overijssel, Gelre - Zutphen, Groningen en Drenthe en opperbevelhebber. Hij overleed op 24-jarige leeftijd aan de pokken. Enkele dagen na zijn overlijden werd zijn zoon Willem III (1650-1702) geboren.



*Portret uit 1647 van prins Willem II (1626-1650) uit het atelier van Gerrit van Honthorst
Collectie van het Mauritshuis*

Vóór Willem II waren zijn grootvader Willem van Oranje, diens zoons prins Maurits en Frederik-Hendrik ook al stadhouder en opperbevelhebber geweest. Maar in 1650 werd besloten om

voortaan geen stadhouders meer te benoemen. Willem III zou nooit stadhouder kunnen worden. Johan de Witt (1625-1672) werd in 1653 tot raadspensionaris van Holland benoemd. Holland was de belangrijkste van de zeven gewesten. Met deze benoeming kwam Johan de Witt in feite aan het hoofd van de Republiek te staan. Ook Johans broer Cornelis de Witt was een belangrijk politicus.

Johan de Witt had gezorgd voor een sterke marine, maar de landmacht was verwaarloosd. Dat nam het volk Johan de Witt kwalijk toen de Fransen in 1672 binnentrokken. Op 20 augustus 1672 werden beide broers De Witt in Den Haag gelynchd en hun dode lichamen werden ernstig geschonden. Zoals men zei: ‘Het volk was redeloos, de regering was radeloos en het land was reddeloos’. Van de redeloosheid van het volk werden de gebroeders De Witt het slachtoffer.



Johan de Witt



Cornelis de Witt

Het redeloze volk wilde weer een Oranje aan het hoofd van de staat. In 1672 eindigde daardoor het stadhouderloze tijdperk. De jonge Willem III werd alsnog benoemd tot stadhouder en tot opperbevelhebber van het leger.



Willem III van Oranje op jeugdige leeftijd, ca. 1662, door Jan Davidsz. de Heem (guirlandes) en Jan Vermeer van Utrecht (portretkop). Musée des Beaux Arts de Lyon.

De moeder van Willem III was een Engelse prinses. Willem was een neef, een oomzegger, van koning Karel II van Engeland. Niettemin leidde hij de oorlog tegen Frankrijk, Münster en Keulen en ook tegen Engeland, het land waarover hij in 1689 zelf koning zou worden.

Engeland.

Engeland en de Republiek hadden beide handelsbelangen en Engeland zag de Republiek als een grote concurrent. Engeland probeerde de Republiek te benadelen, onder meer door in 1651 in een wet te bepalen dat alleen Engelse schepen mochten varen op Engeland en op de Engelse koloniën. In een andere wet werd bepaald dat Engelse schepen koloniale waren alleen in Engeland mochten aanvoeren. De bedoeling van die wet was dat Engeland een belangrijke stapelplaats van koloniale waren zou worden. Maar het bleef niet bij wetgeving. Er waren in de jaren vóór 1672 al twee zeeoorlogen met de Engelsen geweest. De tweede zeeoorlog (1668) was voor Engeland erg slecht verlopen. Admiraal De Ruyter was zelfs de Theems opgevaren en erin geslaagd de Royal Charles, het Engelse vlaggenschip, mee te voeren. Natuurlijk wilden de Engelsen zich revancheren voor deze vernedering.



Koning Karel II van Engeland, Schotland en Ierland door Sir Peter Lely. Ca 1675.

Frankrijk.

De Franse koning Lodewijk XIV (1638-1715) werd bekend als de 'Zonnekoning', als het lichtende middelpunt van de wereld. Hij wilde zijn land met veroveringen steeds verder uitbreiden. Veel oorlogen heeft hij gevoerd en bij zijn overlijden liet hij het land met grote schulden achter. Op het laatst van zijn leven was hij zich daar wel heel goed van bewust. Op zijn sterfbed in 1715 moet hij gezegd hebben 'J'aimais trop la guerre' (Ik hield te veel van oorlog).

Deze oorlogminnende Lodewijk vond de Rijn wel geschikt als natuurlijke grens van zijn koninkrijk. Zodoende had hij ook zijn zinnen gezet op de Spaanse Nederlanden – ongeveer het huidige België en Luxemburg - en was er met zijn legers in 1667 binnengetrokken. De Republiek wilde Frankrijk wel als vriend, maar niet als directe buur en werd zenuwachtig van de Franse nabijheid. De Nederlandse raadpensionaris Johan de Witt sloot daarom een verbond met Engeland en Zweden – de Triple Alliantie – waardoor Lodewijk in 1668 zijn troepen uit de Spaanse Nederlanden moest terugtrekken. Hij behield wel enkele steden, zoals Lille (Rijssel), die tot op de dag van vandaag Frans zijn. Maar, dat hij zich in 1668 moest terugtrekken, nam Lodewijk vooral de Republiek kwalijk. Lodewijk zinde op wraak.



Portret van Lodewijk XIV uit circa 1670, naar Claude Lefèvre; Chateau de Versailles

Münster en Keulen.

Christoph Bernhard von Galen, de prins-bisschop van Münster was de Republiek in september 1665 al eens binnengevallen, onder meer omdat hij meende dat Borculo en Lichtenvoorde vanouds tot zijn prinsbisdom behoorden. Borculo en Lichtenvoorde zouden volgens hem ten onrechte in 1615 door het Hof van Gelderland aan Gelre/Zutphen zijn toegewezen.

De Fransen steunden de Republiek in deze oorlog. Von Galen kreeg voor zijn oorlog financiële steun van Engeland, dat in 1665 met de Republiek verwickeld was in de Tweede Engels-Nederlandse Zeeoorlog.

Toen Staatse troepen optrokken naar Bocholt en het Münsterland werd bedreigd, moest Von Galen zich terugtrekken. Op 18 april 1666 werd een vredesverdrag gesloten, de Vrede van Kleef. Daarbij moest Von Galen afstand doen van zijn aanspraken op Borculo. Evenals bij Lodewijk XIV was er bij Von Galen dus oud zeer.

Von Galen trok in 1672 in de Tweede Münsterse Oorlog op met zijn ambtgenoot Maximilian Heinrich von Bayern, aartsbisschop-keurvorst van Keulen, prins-bisschop van Luik, prins-bisschop van Hildesheim en prins-abt van het abdijvorstendom Stavelot-Malmedy. Ook deze bisschop wilde in de Nederlanden verloren gega-

ne gebieden terugkrijgen. Hij was afgezien daarvan erg Fransgezind en beide bisschoppen streefden ernaar de Nederlanden opnieuw katholiek te maken.



Christoph Bernhard von Galen door Wolfgang Heimbach; ca 1670; LWL-Museum für Kunst und Kultur, Münster



Maximilian Heinrich von Bayern, aartsbisschop van Keulen; onbekende schilder.

Opmaak tot de oorlog.

De Engelse koning Karel II en de Franse koning Lodewijk XIV waren neven van elkaar, kleinkinderen van Hendrik IV van Frankrijk. Zij koesterden na 1668 beiden een wrok tegen de Republiek. In het geheime Verdrag van Dover (1670) spraken ze af dat ze de Republiek zouden aanvalen. Lodewijk beloofde Karel te voorzien van subsidies waarmee deze zou kunnen regeren zonder het parlement te hoeven raadplegen. Ook Münster en Keulen kregen geld van de Franse koning, evenals Zweden, dat dus nu ook de kant van Frankrijk koos.

De bisschoppen van Münster en Keulen waren door de Fransen tot bondgenoot gemaakt, opdat het Franse leger door hun gebieden naar de Republiek kon optrekken. Lodewijk XIV wilde namelijk niet de kortere route door de Spaanse Nederlanden nemen omdat hij geen strijd met de Spanjaarden wilde en omdat hij ook keizer Leopold I, aartshertog van Oostenrijk, buiten de strijd wilde houden.

Op papier hadden deze bondgenoten de Republiek al met elkaar verdeeld. Frankrijk zou de Generaliteitslanden (Noord-Brabant, Limburg en Zeeuws-Vlaanderen) krijgen, Münster en Keulen zouden gebieden in het oosten krijgen, zoals Borculo, Winterswijk, Lichtenvoorde, Aalten, Bre-

devoort en ook Anholt, dat toen nog tot de Republiek behoorde. Engeland zou Walcheren en enkele kuststeden krijgen. De jonge, in 1670 nog ambteloze Willem III van Oranje, neef van koning Karel II, zou onder toezicht van zijn Engelse oom soeverein prins worden over wat er dan nog overbleef van de Republiek.

Het verloop van de oorlog.

In maart 1672 viel de Engelse vloot een terugkerend Nederlands handelskonvooi aan. Karel II had dit zo afgesproken met Lodewijk XIV. Op 27 maart volgde de Engelse oorlogsverklaring. Deze oorlog met Engeland vond op zee plaats en staat bekend als de Derde Engels-Nederlandse Zeeoorlog. Admiraal Michiel de Ruyter won vier belangrijke zeeslagen tegen de Engels-Franse vloot. Eerst de Slag bij Solebay (1672), in juni 1673 twee slagen nabij Schooneveld en de meest befaamde zeeslag: de Slag bij Kijkduin (1673). Toen het Engelse parlement weigerde om Karels oorlog verder te financieren, was deze in 1674 gedwongen om vrede te sluiten met de Republiek.

Op 6 april 1672 had ook Frankrijk de oorlog aan de Republiek verklaard, eind mei gevolgd door de bisdommen Münster en Keulen. Bernhard von Galen, bisschop van Münster en Maximilian Heinrich von Bayern, aartsbisschop van Keulen, vielen op 1 juni 1672 het – nu Duitse, toen nog het tot de Nederlanden gerekende – stadje Lingen binnen en nam daarna binnen enkele dagen Ootmarsum, Oldenzaal, Enschede, Almelo, Goor, Delden, Diepenheim en Borculo in. Ze belegerden en veroverden vervolgens op 10 juni Groenlo, op 18 juni Bredevoort en daarna Lochem, Hattem, Elburg, Harderwijk en op 21 juni Deventer. Von Galen bezette Zwolle op 22 juni. Vandaar ging Von Galen verder naar het noorden, naar Friesland en Groningen. Het lukte hem echter niet om Groningen te veroveren. Op 17 augustus 1672 (Juliaanse tijd) moest hij het beleg van Groningen afbreken. Dit staat bekend als het Gronings Ontzet, dat in Groningen nog altijd jaarlijks wordt gevierd op 28 augustus (Gregoriaanse tijd).

Von Galen nam in juni 1672 Groenlo in. De oude Calixtuskerk was in gebruik bij de protestanten. Bisschop Van Galen stelde de oude Calixtuskerk in Groenlo uiteraard weer beschikbaar voor de katholieke eredienst. Wel was in de capitulatievoorwaarden godsdienstvrijheid opgenomen. Het

gezamenlijk gebruik van de kerk zou in goed overleg geregeld moeten worden: ‘Soll die Bürgerey und Einwohnere Freyheit ihrer Consciencz und Religion haben und wegen der Kirchen – die catholische und reformirte – sich untereinander gütlich vergleichen’. Dus ook de protestanten zouden van de kerk gebruik kunnen blijven maken. Maar de pastoor van Groenlo liet weten dat hij de kerk de hele dag nodig had en dat het door het beleg zwaar beschadigde huis waarin de protestanten hun bijeenkomsten hielden, misschien nog wel gerepareerd kon worden.³³

Ook de kerk in Lichtenvoorde – de huidige PKN-kerk aan de Rentenierstraat – werd ingewijd door de bisschop en bestemd voor de katholieke eredienst. De protestanten verzochten in een verzoekschrift van 10 september 1672 om de kerk weer te mogen gebruiken, eventueel afwisselend met de katholieken. Zij wezen er op dat de kerk enkele tientallen jaren eerder als protestantse kerk was gebouwd en uit eigen middelen was betaald met bijdragen uit de gehele Republiek. Bovendien was Lichtenvoorde geen eigen parochie en had het dus geen parochiekerk nodig. Negen dagen later bepaalde Von Galen dat Lichtenvoorde kerkelijk afgesplitst werd van Groenlo en een eigen parochie werd. Na de Münsterse aftocht in 1674 werd de kerk natuurlijk weer protestants.

De keizer van het Heilige Roomse Rijk van de Duitse natie – hoewel katholiek – koos partij voor de protestantse Republiek, nadat Lodewijk XIV Colmar en Trier had bezet. De beide bisschoppen moesten er voortaan dus rekening mee houden in de rug door de keizer te worden aangevallen. In 1673 viel Bonn, de hoofdstad van het keurvorstendom Keulen. Maximilian Heinrich, de aartsbisschop van Keulen, was meer priester of geleerde dan vorst of veldheer. Hij vluchtte uit zijn residentie Bonn naar Keulen, waar hij zich terugtrok in een kartuizerklooster en zich onder meer wijdde aan scheikundige proefnemingen. Op 28 april 1674 heeft Bernhard von Galen vrede gesloten met de Republiek. Aartsbisschop Maximilian Heinrich sloot in mei van dat jaar vrede met de Republiek.

³³ Th.A.M. Thielen, ‘Geschiedenis van de enclave Groenlo Lichtenvoorde’, pag. 115-116

De Grolse en Lichtenvoordse katholieken hadden daarna jarenlang geen eigen kerkgebouw meer en waren aangewezen op het Zwillbrock en de Kreuzkapelle in het Münsterland.

De Franse legers waren op 12 juni 1672 over de Rijn bij Lobith getrokken en hadden het zwakke landleger van de Republiek verslagen in de slag bij Tolhuis. Lodewijk XIV trok naar Doesburg, zijn broer Philippe naar Zutphen. Nu lag het hele grondgebied van de Republiek open. De Fransen trokken Utrecht binnen. In Utrecht werd onderhandeld maar de Fransen stelden te hoge eisen en de Franse eisen werden door de Republiek verworpen. De Fransen kwamen niet verder dan Utrecht. Willem III liet namelijk – ten westen van Utrecht – het land onder water zetten van de Zuiderzee tot aan de Merwede. De Franse opmars liep vast op deze geïmproviseerde waterlinie, de zogenaamde Oude Hollandse Waterlinie.



Willem III inspecteert de Waterlinie, Schilderij van Jan Hoyneck van Papendrecht (1858-1933)

Godard van Ginkel, ook wel Godard van Reede, echtgenoot van Ursula Philipotta van Raesfelt, de erfgename van havezate Harreveld, maakte zich in deze moeilijke tijd verdienstelijk als militair aan de zijde van stadhouder Willem III.

Het jaar 1673 bracht overwinningen voor de Republiek. Prins Willem heroverde de vestingstad Naarden. Ook namen Willems troepen, samen met keizerlijke troepen, de stad Bonn in. Hierdoor werd de aanvoerlijn tussen de legers van Münster / Keulen en het Franse leger verstoord en zagen de Fransen zich gedwongen de Nederlanden te ontruimen. Alleen de vestingsteden Grave en Maastricht bleven in Franse handen. De strijd verplaatste zich naar de Spaanse Nederlanden.

De strijd in de Spaanse Nederlanden werd vooral gevoerd door de Republiek met ondersteuning

van Spaanse troepen. In 1677 vond er een slag plaats bij het stadje Kassel (nu Cassel in Noord-Frankrijk). Willem III moest zich daar terugtrekken. In 1678 werd in Nijmegen de Vrede van Nijmegen gesloten. In feite waren dat meerdere vredesverdragen, gesloten tussen de landen die bij de strijd betrokken waren geraakt. Dat waren enerzijds de Republiek, Spanje, het Heilige Roomse Rijk van de Duitse natie, Brandenburg-Pruisen, Denemarken-Noorwegen, Lüneburg en ook Münster dat zich bij deze coalitie had aangesloten, tegenover anderzijds Frankrijk en Zweden.

Gebieden zoals de Elzas en France-Comté en Freiburg kwamen onder Franse invloed. Spaans-Nederlandse steden zoals Kassel/Cassel, Valencijs/Valenciennes, Belle/Bailleul, Bavik/Bavay, Boesem/Bouchain, Kamerijk/Cambrai, Konde/Condé, Ieper/Ypres en Malbode/Maubeuge werden bij Frankrijk gevoegd. In 1697 en 1713 moest Lodewijk XIV van een aantal van deze gebieden en steden toch weer afstand doen, zodat die nu niet Frans maar Belgisch zijn. Maar al met al was Lodewijk XIV degene die uiteindelijk toch het meest gewonnen heeft bij de Vrede van Nijmegen.

De nasleep

Het Rampjaar 1672 had grote gevolgen voor de Republiek. De strijd leidde onder meer tot de sluiting van banken, winkels, rechtbanken, scholen en schouwburgen. Ook gingen door de oorlogscrisis veel handelaars, kunstenaars en schilders failliet. Door de inundaties rond Amsterdam kwam de verkoop van bouwpercelen stil te liggen. De grond lag nog jarenlang braak. Het Rampjaar luidde het begin in van het einde van de Gouden Eeuw.

Politiek was 1672 ook een ommekeer. Het Eerste Stadhoudersloze Tijdperk (1650-1672) kwam ten einde en het Rampjaar maakte een eind aan de levens van raadspensionaris Johann de Witt en diens broer Cornelis de Witt.

De buitenlandse politiek nam ook een andere koers. Willem III zorgde voor goede banden met de tegenstanders van Frankrijk. Zo wilde hij afspraken van Frankrijk op nieuw territorium in de toekomst frustreren. De Engelse oom van Willem III, de protestantse Karel II, kwam te overlijden in 1685. Karel II werd opgevolgd door zijn broer Jacobus II. Deze Jacobus was openlijk katholiek,

wat een probleem was in het protestantse Engeland. Zijn dochter Maria was getrouwd met haar neef Willem III. Ze waren beiden kleinkinderen van de in 1650 onthoofde Engelse koning Karel I. Het echtpaar Willem en Maria ('William and Mary') verdreef Jacobus naar Frankrijk. Zij werden in 1689 samen regerend koning en regerend koningin van Engeland, Schotland en Ierland.

Jacobus heeft nog geprobeerd de kroon terug te veroveren en deed een inval in Ierland. Willem versloeg zijn oom tevens schoonvader Jacobus bij de slag bij de rivier de Boyne in Ierland. Bij Noord-Ierse 'orangisten' staat hij tot op de dag van vandaag bekend als King Billy ('koning Wim'). Godard van Reede, die zich in het Rampjaar 1672 al had onderscheiden als militair, was met – nu koning-stadhouder Willem III – meegetrokken naar Ierland. Hij maakte zich in de slag aan de Boyne opnieuw verdienstelijk. Toen Willem in 1690 Ierland verliet, gaf hij het bevel van de troepen in Ierland over aan Van Reede. Godard van Reede veroverde in 1691 Ballymore, Athlone, Aughrim, Galway en Limerick. Godard werd als beloning in de Ierse adel opgenomen als graaf van Athlone en burggraaf van Aughrim en baron van Ballymore.

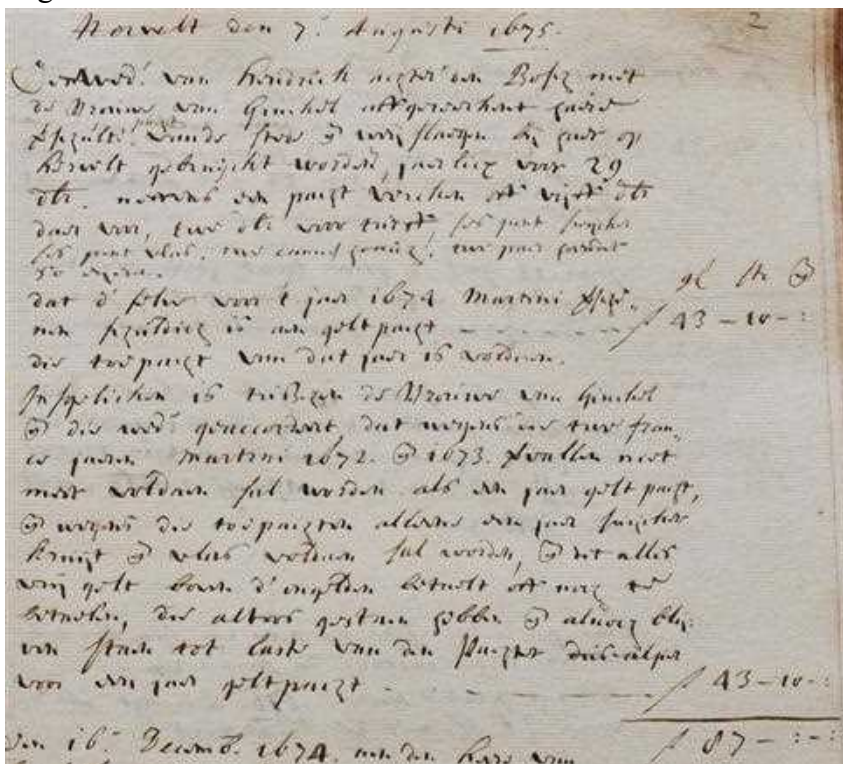
Het pachtboek van Harreveld

Ursula Philippota van Raesfelt (1643-1721), vrouwe van Harreveld, Middachten, Roenburg en Nienburg, was getrouwd met Godard baron van Reede (1644-1703), heer van Amerongen, Ginckel, Leersum, Zuylestein en Woudenberg, de latere graaf van Athlone. Doorgaans resideerde Ursula Philippota op kasteel Middachten. Op Middachten werd een pachtboek bijgehouden van Harreveld, waarin werd aangetekend wat was binnengekomen van de Harreveldse pachters aan geld en aan pacht in natura zoals hoenders, pachtvarkens (pacht-swijnen), eieren, turf, rogge, gerst, boekweit, vlas, honing en – opmerkelijk – ook 'canariensuiker', waarmee doorgaans is bedoeld suiker van suikerriet, zoals dat werd verbouwd op de Canarische eilanden. Sommigen pachters verrichtten ook diensten, zoals vervoersdiensten naar Middachten, Doesburg of Zutphen.

De rentmeester op Harreveld was Bruin (ook geschreven als Bruijn of Broun) van Bronckhorst. Hij was ook herbergier en een man met een zeker aanzien in de heerlijkheid Lichtenvoorde. Na de eerste Münsterse inval in 1665 deed hij namens de vrouwe van Harreveld opgave van de schade die was geleden als gevolg van die inval.

De Van Ginkels en de Van Raesfelts waren belangrijke families. Maar uit het pachtboek kan misschien worden opgemaakt dat zij zich ook wel persoonlijk bezighielden met hun Harreveldse bezit en hun Harreveldse pachters.

De pachters konden betalen aan rentmeester Bruin van Bronckhorst. Maar als de heer of mevrouw Van Ginkel in Harreveld waren, gebeurde het klaarblijkelijk ook wel dat zij aan een van hen beiden betaalden. En na de kwade, Franse jaren 1672 en 1673, scholden 'mevrouw Van Ginkel' of ook 'de heer Van Ginkel' persoonlijk een deel van de pacht over die jaren vrij. Zo ging in augustus 1675 mevrouw Van Ginkel persoonlijk ermee akkoord dat de weduwe van Hendrik achter den Bosch slechts een jaar pacht betaalde over de Franse jaren 1672 en 1673.



*Hervelt den 7. Augusti 1675
De wed^e van Hendrick achter den Bosch met de vrouwe van Ginckel afgereeckent haere verschulte ^{pacht} van de de stede en weijslaegen bij haer op Hervelt gebruijckt wordend, jaerlicx voor 29 dlr. nevens een pachtvercken of vijf dlr*

daer voor, twe dlr³⁴. voor turf, ses pont suiijcker
ses pont vlas, een canne honich, twe paer hoen-
der 50 eijeren dat d' selve voor 't jaer 1674 Mar-
tini verschenen schuldich is aen geltpacht
43 - 10 - 35

die toepacht van dat jaer is voldaan.
Insgelicken is tussen de vrouwe van Ginckel
en die wede geaccordeert dat wegens die tve
Franse jaeren Martini 1672 en 1673 vervallen,
niet meer voldaan sal worden als een jaer geldt
pacht ,en wegens die toepacht alleene een jaer
suiijckerkruijt en vlas voldaan sal worden, en dat
alles vrij gelt boven d' ongelden (= belastingen)
betaelt of noch te betaelen, die altoos gestaen
hebben en alnoch blijven staen tot laste van den
pachter dus alhier
voor een jaer geltpacht f 43 - 10 - :
f 87 - : - :³⁶

Ook Tonnis Reijnders, een andere pachter, hoef-
de over de jaren 1672 en 1673 niet het volle pond
te betalen:

die quade jaeren van 1672. en 1673. zijn ge-
accorceert, dat pachter daer voor betaelen sal
een jaer geltpacht, en toepacht uijtgesondert
't swijn en turf, dus daervoor f 40 - 10 - :

Hetzelfde geldt voor Tonnis den Olijlsleger achter
den Bosch:

die jaren 1672 en 1673 zijn geaccordeert voor
een jaer geltpacht en toepacht uijtgesondert 't
swijn en turf dus voor die geltpacht
f 40 - 10 - :

en voor Berndt Herberts:

die jaeren 1672 en 1673 zijn geaccordert met de
vrouwe van Ginckel voor een jaer soo van gelt-
pacht als toebaeten, uijtgesondert 't swijn en turf
dat geremitteert is, dus voor de geltpacht
f 32 - 5 - :

Bernt den Olijslaeger hoefde ook maar een jaar te
betalen voor de kwade jaren 1672 en 1674:

Die quade jaeren van 1672 en 1673 sijn met
de vrouwe van Ginckel geaccordeert op een jaer
geltpacht en 2 lib. vlas dus f 13 - 10 - :

Evenals Hermen Portier:

en voor die twee quade jaen van 1672 en 1673
een jaar veraccordeert voor een jaer dus
f 2 - 10 - :

Het erve Obelinck in Halle viel ook onder de
havezate Harreveld. Op 13 februari 1676 werd
genoteerd dat de heer Van Ginckel de pacht over
de jaren 1668 tot en met 1675 had afgerekend.
Gerrit Obelinck hoefde over die 8 jaar maar 6
jaar te betalen want de pacht over de jaren 1672
en 1673 was hem geheel kwijtgescholden ('ver-
mits de quaden tijt quijt gescholden').

Den 13 feb. 1676 heeft den here van
Ginckel affgereeckent met Gerrit Obelinck,
.... en bedraegt in ses jaeren, vermits de
quaden tijt quijt gescholden wordt voor $\frac{3}{4}$
f 91 - 5 :

En de aantekening vervolgt dan met:

hier aen gecort wegens $\frac{1}{4}$ verpondinge de Ao
1671 f 5 - 6 - 8
Item $\frac{1}{2}$ verpondinge de Ao 1674 wegens d' osta-
giers f 11 - : - :
(....)
 $\frac{1}{2}$ verpondinge voor d'ostagiers 1675
f 11 - : - :

Gerrit Obelink had kennelijk verpondingen (be-
lastingen) voorgeschoten, die ten laste van de
eigenaar van het erf hadden moeten komen. Die
verpondingen waren betaald wegens ostagiers
(gijzelaars), Mogelijk waren er door de Fransen
gijzelaars genomen, die vrijgekocht moesten
worden en moesten de kosten daarvan worden
opgebracht door de extra verpondingen.

Het pachtboek bevat overigens ook nog een aan-
tekening met betrekking tot de Eerste Münsterse
oorlog (1665-1666). Tonis Reinders had zijn
jaarlijks verschuldigde lading turf op verzoek van
Bruin van Bronckhorst in 1665 afgeleverd aan
het Münsterse leger om te voorkomen dat dit
leger anders het hout uit de havezate zou gebrui-
ken als brandhout:

Ao 1665 heeft Tonis Reinders uijt last van Broun
ende tot conservatie van hout en ander werck op
t huijs sijnde, moeten leveren een voer turff als
het leger daer op lagh en sulcks voor een voer
torfs so pachter volgens bedinge jaerlix op Har-
velt leveren moeten.

³⁴ dlr = daalder = 1,50 gulden

³⁵ f 43 - 10 - : = 43 gulden en 10 stuivers (en
0 penningen) = 29 daalders per jaar

³⁶ 20 stuivers = 1 gulden dus 2 x f 43,-- plus 20 stuivers =
f 87,--.

Een vloekverbod voor raadsleden

Door Martin Huinink

In 1922 meldden kranten in het hele land, tot zelfs in Nederlands-Indië toe, dat de gemeenteraad van Lichtenvoorde het nodig had gevonden om in het reglement van orde van de gemeenteraad op te nemen dat raadsleden in de vergaderingen van de gemeenteraad niet mochten vloeken of ongepaste uitdrukkingen gebruiken. Veel kranten maakten er melding van. De gemeenteraad van Lichtenvoorde maakte in de pers geen goede beurt. De krantenartikelen zijn te vinden op delpher.nl

Diverse kranten maakten in 1922 melding van het vloekverbod in het reglement van orde van de gemeenteraad van Lichtenvoorde in veelal gelijklopende, tamelijk neutrale bewoordingen. Ze schreven:

“Als gevolg van het onstuimig optreden en vloeken van het raadslid Jaartsveld tegen den burgemeester van Lichtenvoorde, in de jongste raadsvergadering, heeft het raadslid Zeiler, het voorstel ingediend om in het reglement van Orde den raadsleden het vloeken en bezigen van ongepaste uitdrukkingen te verbieden”.

Nadat in een volgende vergadering de bepaling was vastgesteld berichtten de kranten:

“Wegens voorgekomen wanordelijkheden heeft de gemeenteraad van Lichtenvoorde besloten, in het reglement van orde der raadsvergaderingen de bepaling op te nemen, dat het den raadsleden gedurende de zitting verboden is te vloeken, bastaardwoorden te gebruiken en onwelvoegelijke taal te bezigen”.

De variërende titels boven deze stukjes in de diverse kranten lieten echter wel zien hoe men aankleek tegen de gebeurtenissen in Lichtenvoorde:

- De Drentse en Asser Courant op 5 april 1922: *Een vloekverbod voor gemeenteraadsleden.*
- De Arnhemsche courant op 3 april 1922: *'t Schijnt daar noodig.*
- De Bredasche Courant op 6 april 1922: *Vloekverbod in den gemeenteraad (Commentaar overbodig).*
- De Frankeker Courant op 12 mei: *Een vloekverbod voor Raadsleden.*
- De Sumatra Post op 17 mei 1922: *Vloekverbod in den gemeenteraad.*
- De Provinciale Geldersche en Nijmeegsche courant op 8 mei 1922: *Zichzelf gemuilkorfd.*
- Dagblad van Noord-Brabant op 8 mei 1922: *Het vloeken der edelachtbaren.*
- De Gooi- en Eemlander op 9 mei 1922 : *Vloekende raadsleden.*

- Het Volk, dagblad voor de arbeiderspartij op 16 mei 1922: *'Prettige raadsvergaderingen'.*
- De Expres Algemeen Dagblad, een dagblad in Nederland Indië, op 12 juli 1922: *'Prettige Raads-Vergaderingen. Een Reglement Tegen Het Vloeker Uit Donker Lichtenvoorde'.*

Maar wat was er nou aan de hand?

In de raadsvergadering van dinsdag 7 februari 1922 staat een nieuwe verordening 'Wegencommissie' op de agenda. Raadslid Jaartsveld vindt die niet helemaal goed en leest een door hemzelf opgestelde conceptverordening voor. De voorzitter van de raad, burgemeester Van de Laar, stelt voor dat dit concept door burgemeester en wethouders wordt onderzocht en dat er in de volgende vergadering op wordt teruggekomen.

Op zaterdag 18 maart 1922 komt de raad weer bijeen. Drie conceptverordeningen worden voorgelezen en wel: de verordening van burgemeester en wethouders, de verordening van raadslid Jaartsveld en een derde, opgesteld na een bespreking door het college van het eerste ontwerp van het college.

De burgemeester stelt voor om nu een besluit te nemen. De verordening later aanpassen zou altijd nog kunnen. Maar dan ontstaat een heftige discussie bij de bespreking van een bepaling in het concept waarin staat dat de commissie kan reizen op kosten van de gemeente. De burgemeester is hier tegen en wijst op het mogelijke misbruik zoals te Zaandam, waar ene wethouder Duijs voor f 20.000,- verreisde met reizen naar het buitenland. Raadslid Zeiler zegt daarop dat de commissie nog lang niet behoort tot Duijs en de zijnen. En de heer Jaartsveld voelt zich zelfs zo in zijn eer gekrenkt, dat hij de burgemeester alerhande beledigende woorden naar het hoofd zou hebben geslingerd. Woorden die hij met afschuwelijke vloeken zou hebben bekrachtigd. De

burgemeester vraagt dan verscheidene malen beleefd aan den heer Jaartsveld de beledigende woorden terug te nemen, wat deze niet doet. En dan sluit de burgemeester plotseling de vergadering zodat de heftig geworden gemoederen misschien buiten tot rust kunnen komen.

Op dinsdag 4 mei is er dan weer een vergadering. De burgemeester opent de vergadering, waarna de notulen van de drie vorige vergaderingen worden voorgelezen. Hij merkt op dat in de notulen vergeten is te vermelden dat de heer Jaartsveld hem uitschold voor rotvent. De heer Jaartsveld ontkent daarop dit gezegd te hebben. De voorzitter zegt dat de heer Jaartsveld de woorden tot twee keer toe gebezigd heeft en dat dit de aanleiding is geweest hem te verzoeken de woorden in te trekken en om de vergadering te schorsen. De heer Zeiler bevreemdt het, dat niemand dit gehoord heeft, zelfs de beide ambtenaren die de notulen maken niet en ook de wethouders niet. De heer Harmsen (dé Herman Harmsen) stelt voor de kwestie in stemming te brengen. Geen enkel raadslid heeft gehoord dat het woord 'rotvent' door de heer Jaartsveld is gebruikt, en dus zal het woord niet in de notulen voorkomen. De heer Jaartsveld verzoekt daarop de burgemeester om zijn verwijt in te trekken. Maar burgemeester Van de Laar weigert dat.

Dan merkt de heer Zeiler op dat in de notulen van de laatste vergadering staat dat hij een verbod tegen het vloeken wenst vanwege uitlatingen van de heer Jaartsveld. De heer Zeiler spreekt tegen dat hij toen de heer Jaartsveld heeft genoemd.

De heer Jaartsveld kan begrijpen dat door de heer Zeiler wordt gezegd dat er gevloekt is op die vergadering, want de heer Zeiler is 'andersdenkend' (protestants). "Maar", aldus de heer Jaartsveld, "wij katholieken noemen dat geen vloeken".

Het ergste vond hij nog wel de houding van de burgemeester, die had gezegd dat de woorden dan wel geen vloeken waren maar toch op andersdenkenden een slechte indruk moesten maken, want er waren toch maar twee andersdenkenden in de raad, de heren Zeiler en Kappers.

De burgemeester had een vergelijking gemaakt tussen Duijs en consorten en de commissie. En daaruit moest Jaartsveld wel afleiden dat de voorzitter de commissie ook niet vertrouwde en toen had hij de burgemeester toegevoegd: "Wanneer u ons niet vertrouwt, bent u zelf ook niet te vertrouwen", en op het herhaaldelijk verzoek van de burgemeester deze woorden weer terug te ne-

men, had Jaartsveld geantwoord: "Dat verdom ik". En daarna las Jaartsveld in verschillende kranten, zelfs tot in Antwerpen toe, dat de hij een vreselijke vloeker was. Jaartsveld verklaart dan: "En ik loof 25 gulden uit aan iemand die mij bewijzen kan, dat ik vaak vloekwoorden gebruik, uitgezonderd in de raadszaal, waar men er door de houding van den voorzitter toe komt. En naar aanleiding dat het ontwerp van orde (voorstel tot wijziging van het reglement van orde) zijn oorzaak gevonden heeft in hetgeen heeft plaats gehad en 't geen ik leugen noem, zal ik tegen stemmen en hoop ook dat alle raadsleden er tegen stemmen, niet dat ik op zich zelf tegen zoo'n ontwerp ben, ik zou er later wel voor kunnen stemmen."

Iets later komt de raad toe aan agendapunt 4, Wijziging van het Reglement van orde. Artikel 25 van dit reglement zal volgens het voorstel komen te luiden dat het vloeken of het uiten van onparlementaire of bastaardwoorden verboden is, en dat degenen, die zich hieraan schuldig maken, tot de orde kunnen geroepen worden en zoo nodig het woord kan worden ontnomen.

De heer Jaartsveld zegt tegen het voorstel te zijn, zodat de waarheid zal zegevieren. De burgemeester had hem bij verschillende personen in slecht daglicht gesteld en gezegd dat de heer Jaartsveld uit de raad moest. En Jaartsveld vervolgt: "Wanneer iemand niet aan den leideband wenscht te loopen van den Voorz., deugt hij niet. Ik had altijd gehoopt dat we onzen burgemeester de leidsels in handen konden geven; 't is hem echter niet toe te vertrouwen; daarom moeten door den Raad commissies benoemd worden, want de Raad heeft ook den eed afgelegd en draagt mede de verantwoordelijkheid voor 't bestuur der gemeente." En hij vervolgt: "Er is vroeger wel iets heel wat ergers gebeurd dan op de desbetreffende vergadering. Door den heer ten Have is eens gezegd tegen den Voorz. „Ik zal u met de klompen tegen de pens schoppen", door den heer Hulshof „loop naar de verd..." en door den heer Zeiler „de Burgemeester moest opgehangen worden" (de heer Zeiler spreekt dit laatste tegen), nooit is echter daarom de vergadering geschorst. De menschen op straat zijn veel fatsoenlijker."

De burgemeester concludeert: "Dan wordt het hoog tijd dat er een verordening komt", waarna het reglement van orde met bijna algemene stemmen aangenomen.

Gevraagd, foto's voor ons fotoarchief

Nu onze vaste fotograaf Theo zijn hobby, het fotograferen van gebeurtenissen in Lichtenvoorde en kerkdorpen, niet meer kan uitoefenen, vragen we in verband met de aanvulling van ons VOL archief in de aankomende jaren uw aandacht voor het volgende:

De meesten van ons maken wel eens digitale foto's van allerlei gebeurtenissen in de eigen buurt in Lichtenvoorde en kerkdorpen. Als die foto's ook voor anderen interessant zijn, zouden we die graag in ons fotoarchief willen opnemen.

Vandaar ons verzoek: als u foto's maakt of eerder al hebt gemaakt van bepaalde situaties of onderwerpen in de eigen buurt, zou u ons daarvan dan enkele foto's willen toesturen? Een paar foto's is voldoende, als het maar duidelijk is waar het om gaat, bijvoorbeeld foto's van clubs of verenigingen, van optochten, kinderuitjes, openingen van iets nieuws, plaatsing van monumenten maar vooral ook om foto's van bijvoorbeeld nieuwbouw, sloop van gebouwen, straatbeelden, reconstructies van straten of beplanting, rioolaanleg, nieuwe kabels enzovoort.

Belangrijk:

- wel graag scherpe foto's, in .jpg-formaat en minimaal 1 MB groot;
- als er mensen op staan, graag de namen erbij vermelden;
- vermeld ook de datum en bij welke gelegenheid de foto/foto's zijn genomen; en
- vermeld bij projecten, sloop of bouw en straatbeelden, de straatnaam en/of kruispunt en als het kan het huisnummer.

En ook erg belangrijk: vermeld wie de fotograaf is!

Als oudheidkundige vereniging willen we dit fotomateriaal niet alleen maar opslaan maar ook gebruiken voor bijvoorbeeld exposities, presentaties, ons periodiek de Lichte voorde of voor uit te geven boeken.

Hiervoor is toestemming nodig van de maker van de foto, want de maker van de foto heeft in principe het auteursrecht.

Wie een foto zelf heeft gemaakt, heeft dus het auteursrecht. Het auteursrecht blijft van u, ook als u die foto aan ons ter beschikking stelt. Wij gaan er echter wel vanuit dat, als u een foto beschikbaar stelt, u daarmee ook toestemming geeft aan onze vereniging om de foto te gebruiken. Natuurlijk zal daarbij dan wel steeds uw naam worden vermeld als de maker van de foto.

Als u de foto niet zelf hebt gemaakt, heeft de fotograaf – of als deze is overleden, hebben zijn erfgenamen – het auteursrecht. Dus dan willen we graag weten wie de fotograaf is en of die ermee akkoord gaat dat de vereniging de foto krijgt en gebruikt.

U kunt foto's sturen aan
info@oudheidkundelichtenvoorde.nl.

Fotograferen van de voortgang van grote projecten

Bij grote projecten vragen wij aan mensen die dit vaker voor de vereniging doen of aan mensen die in de buurt wonen om foto's te maken van de voortgang van het project.

Zij lopen elke week een rondje om de veranderingen zo goed mogelijk in beeld te brengen voor het nageslacht. Als u daar ook wel interesse in hebt, wilt u zich dan melden bij:
info@oudheidkundelichtenvoorde.nl.

Wij nemen dan contact met u op.

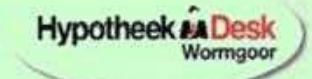
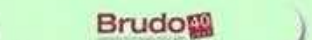
Vragen of opmerkingen?

Als u vragen of opmerkingen hebt, mail ons dan of kom naar het lokaal waar het archief van de Vereniging voor Oudheidkunde Lichtenvoorde ligt opgeslagen.

Foto's bekijken?

In ons verenigingslokaal kunt u héél véél foto's en documentaties bekijken en raadplegen van uw eigen jeugd jaren of van familie. Er zijn foto's vanaf 1900 tot heden beschikbaar.

Ons lokaal is geopend de eerste en derde dinsdag van de maand van 14.00 tot 17.00 uur. Adres: Vincent van Goghstraat 8b Lichtenvoorde.



Hallo JUMBO
Bennink
 Van Heijdenstraat 17, 7131 CA, Lichtenvoorde
 Telefoonnummer: (0544) 39 30 40

